

ศิลปวัฒนธรรมไทย

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961177179

หน้าว่าง

วันที่... A ... / ม.พ. / 2552
เลขทะเบียน... ม 2183A ด.1
เลขหมู่... DS

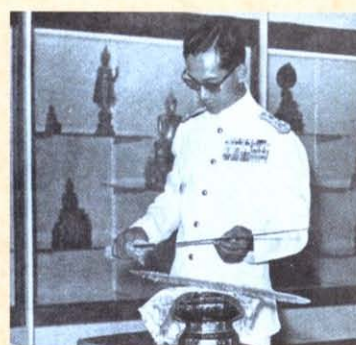
568
03040
2552

ศิลปวัฒนธรรมไทย

หน้าว่าง

“...ชาติไทยเรานั้นได้มีเอกราช มีภาษา ศิลป และ
ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นของตนเองมาช้านานหลาย
ศตวรรษแล้ว ทั้งนี้ เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละ
อุทิศชีวิต กำลัง ทั้งกายและใจ สะสมสิ่งเหล่านี้ไว้ให้
พวกเรา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้
ให้คงทนถาวรตกเป็นมรดกของอนุชนรุ่นหลังต่อไป...”

พระราชดำรัส

ในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง

จังหวัดสุโขทัย

๒๕ มกราคม ๒๕๐๗

สารจากนายกรัฐมนตรี

ศิลปวัฒนธรรมผูกพันกับความเป็นมาและประวัติศาสตร์อันยาวนานของชนชาติต่างๆ และเป็นเอกลักษณ์อันแสดงถึงความก้าวหน้า ภูมิปัญญา ความเข้มแข็ง และความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนแต่ละชาติสืบต่อกันมาตลอดระยะเวลายาวนานหลายชั่วอายุคน ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน และมีเอกลักษณ์เฉพาะทั้งด้านภาษา วรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี และจิตรกรรม อันเป็นการบ่งชี้ถึงวิถีการดำรงชีวิตที่เจริญรุ่งเรืองนับจากอดีตถึงปัจจุบัน และสะท้อนอุปนิสัยใจคอของคนไทยซึ่งมีความละเอียดอ่อน ความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณา และความมีน้ำใจต่อกัน จนเป็นภาพลักษณ์โดดเด่นที่ได้รับการกล่าวขานไปทั่วโลก

รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมทำนุบำรุงและรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยทุกด้าน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เพื่อให้มีความก้าวหน้า ทันสมัย ตลอดจนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังค่านิยมให้คนไทยทุกคนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและร่วมกันสืบทอด พร้อมกับเผยแพร่มรดกอันทรงคุณค่าซึ่งนี้สู่สังคมโลก โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนภารกิจที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนนี้ไปพร้อมกับหน่วยงานและภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม

ผมจึงมีความยินดีที่กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดทำหนังสือ “ศิลปวัฒนธรรมไทย” เพื่อเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดและเผยแพร่เอกลักษณ์ความเป็นไทยให้คนไทยได้ร่วมกันภาคภูมิใจ และให้นานาชาติได้เข้าใจและชื่นชมมรดกศิลปวัฒนธรรมอันดั่งงามของชาติไทย ซึ่งจะเป็นการสานสัมพันธ์อันดีกับชาวโลก จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่และสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยให้อยู่คู่ความเป็นไทยได้ตราบนานเท่านาน

(นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ)

นายกรัฐมนตรี

สารจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ดินแดนสุวรรณภูมิอันเป็นที่ตั้งของชาติต่าง ๆ นั้น เปี่ยมด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตนและแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค โดยได้ผ่านการพัฒนาสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยแสดงออกผ่านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน

กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะเป็นหน่วยงานของประเทศที่มีภารกิจในการบูรณาการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสู่ประชาชน ได้ดำเนินการฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาเพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าของชาติให้คงอยู่ รวมทั้งการนำเสนอมิติทางวัฒนธรรมใหม่ที่ส่งเสริมความเป็นไทยให้ชนในชาติได้ร่วมประจักษ์ ตลอดจนนำเสนอความงดงามของศิลปวัฒนธรรมไทยในแต่ละภูมิภาคให้นานาอารยประเทศได้ร่วมชื่นชมภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษไทยที่สร้างสรรค์ไว้บนแผ่นดินนี้

เพื่อสานต่อพระราชปณิธานแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “พระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย” ที่ทรงสนพระราชหฤทัยสร้างสรรค์และอุปถัมภ์บำรุงงานศิลปะสาขาต่างๆ อีกทั้งทรงกรุณาพระราชทานพระราชดำริและพระบรมราชวินิจฉัยในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงด้วยพระอุตสาหะวิริยะและพระปรีชาสามารถอันล้ำเลิศ ตลอดจนได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเตือนใจให้พสกนิกรไทยร่วมมือร่วมใจกันสงวนรักษาและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติให้ยั่งยืนเป็นมรดกไทยถึงอนุชนรุ่นหลังสืบไป

กระทรวงวัฒนธรรมจึงได้จัดทำหนังสือเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมไทย” เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยให้ประชาชนชาวไทยได้ร่วมภาคภูมิใจในสิ่งอันทรงคุณค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสืบทอดให้สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่ในสังคมไทยต่อไป

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'ธีระ สลักเพชร'.

(นายธีระ สลักเพชร)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

สารจากปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

ประเทศไทยมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน วิถีชีวิตแบบไทยที่สอดประสานกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันอุดมแน่น แฝงไว้ด้วย ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์และปรับตัว จนมีรูปแบบของศิลปะ ความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีชีวิตที่มีความเฉพาะตัวในแต่ละท้องถิ่น

ภาพความเป็นประเทศไทยที่ได้นำเสนอผ่านชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม และ ประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน จึงนับเป็นความภาคภูมิใจที่ชนรุ่นหลังควรได้ตระหนักว่า มรดกทางภูมิปัญญาอันงดงามและทรงคุณค่านี้เองที่นำมาซึ่งความรุ่งเรืองของชาติไทย

อนึ่ง ศิลปวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในทุกยุคทุกสมัย ได้รับการส่งเสริมและสืบทอดโดย สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงใส่พระราชหฤทัยในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดมา เพื่อให้คนไทยได้ร่วมซาบซึ้งและเพื่อให้นานาประเทศทั่วโลกได้ประจักษ์ถึงคุณค่า และความงดงามของความเป็นไทย

สืบเนื่องมาจากโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กระทรวงวัฒนธรรมจึงจัดทำหนังสือเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมไทย” เพื่อสืบสาน พระราชปณิธานในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติพร้อมทั้งเผยแพร่คุณค่า ของเอกลักษณ์ความเป็นไทย อันจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของประชาชนคนไทยที่ได้ร่วม เป็นเจ้าของและสืบทอดมรดกอันล้ำค่านี้ให้คงอยู่สืบไป

สำหรับเนื้อหาที่นำเสนอในหนังสือเล่มนี้เป็นการสรุปสาระสังเขปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ไทยที่เป็นความรู้พื้นฐานที่ผู้อ่านทั่วไปพึงรับรู้และทำความเข้าใจ โดยจะเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับ ผู้ที่สนใจในด้านศิลปวัฒนธรรมในการค้นคว้าข้อมูลเชิงลึกเพื่อสร้างสรรค์หรือต่อยอดให้เกิด ประโยชน์ในด้านต่างๆ ทั้งนี้กระทรวงวัฒนธรรมถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่ง หากหนังสือ เล่มนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่สร้างความภาคภูมิใจในมรดกศิลปวัฒนธรรมให้แก่ประชาชนต่อไป

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

สารบัญ

๑๑
บทนำ

๑๓
ประเทศไทย
ดินแดนแห่งการผสมผสานทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

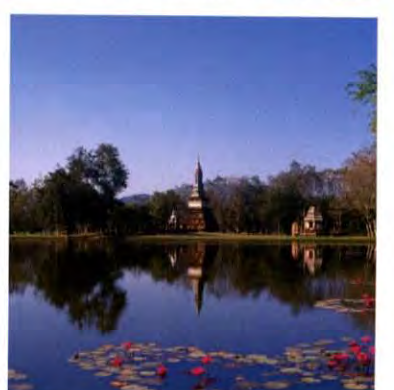
๔๓
โลกทัศน์ ค่านิยม และวิถีชีวิตไทย

๖๑
มรดกวัฒนธรรมไทย

๑๑๗
ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

๑๕๕
เกียรติภูมิไทย

๑๙๔
ความท้าทาย

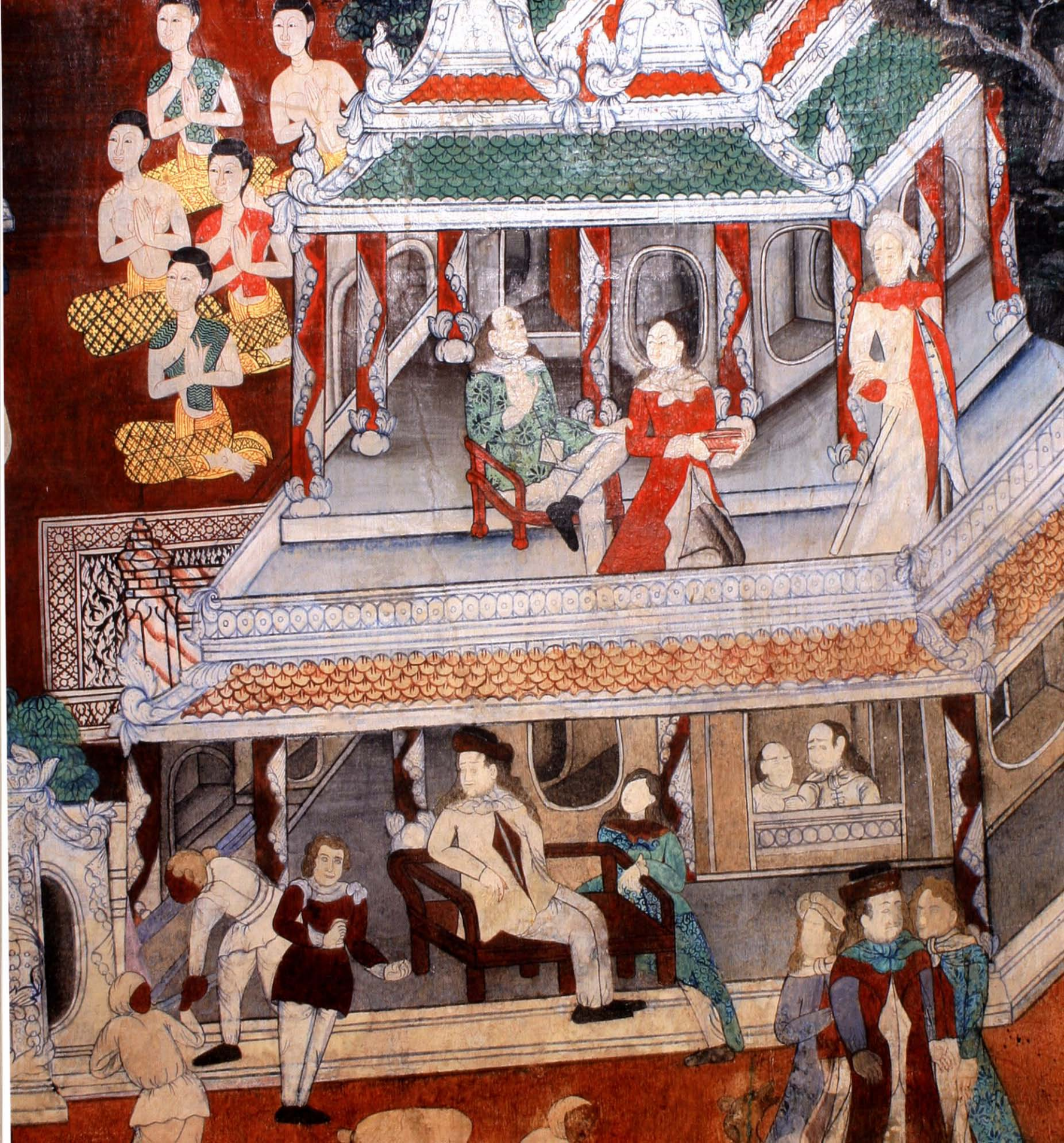

บทนำ

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และเป็นมรดกล้ำค่าของคนไทยที่ยังคงสืบทอดเรื่อยมา

คนในประเทศไทยมีด้วยกันหลายกลุ่มหลายเชื้อชาติศาสนา แต่ด้วยพระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ที่ทรงปกครองด้วยหลักทศพิธราชธรรม พสกนิกรชาวไทยจึงอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบร่มเย็น พร้อมทั้งยังสามารถสืบสานศิลปวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของตนเองได้อย่างเสรี สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งการผสมผสานทางประเพณี ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรมที่คนไทยหลายกลุ่มได้อาศัยอยู่ร่วมกันมายาวนาน นับตั้งแต่การสถาปนาราชอาณาจักรไทยในดินแดนสุวรรณภูมิ

แม้ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารต่างๆ จะพัฒนาให้ประเทศไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ แต่คนไทยก็ยังคงยึดถือความเชื่อดั้งเดิม วัฒนธรรมประเพณีและดำเนินชีวิตตามโลกทัศน์ ค่านิยมที่เคยเป็นมา อีกทั้งยังคงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของไทยมาตราบจนถึงปัจจุบัน

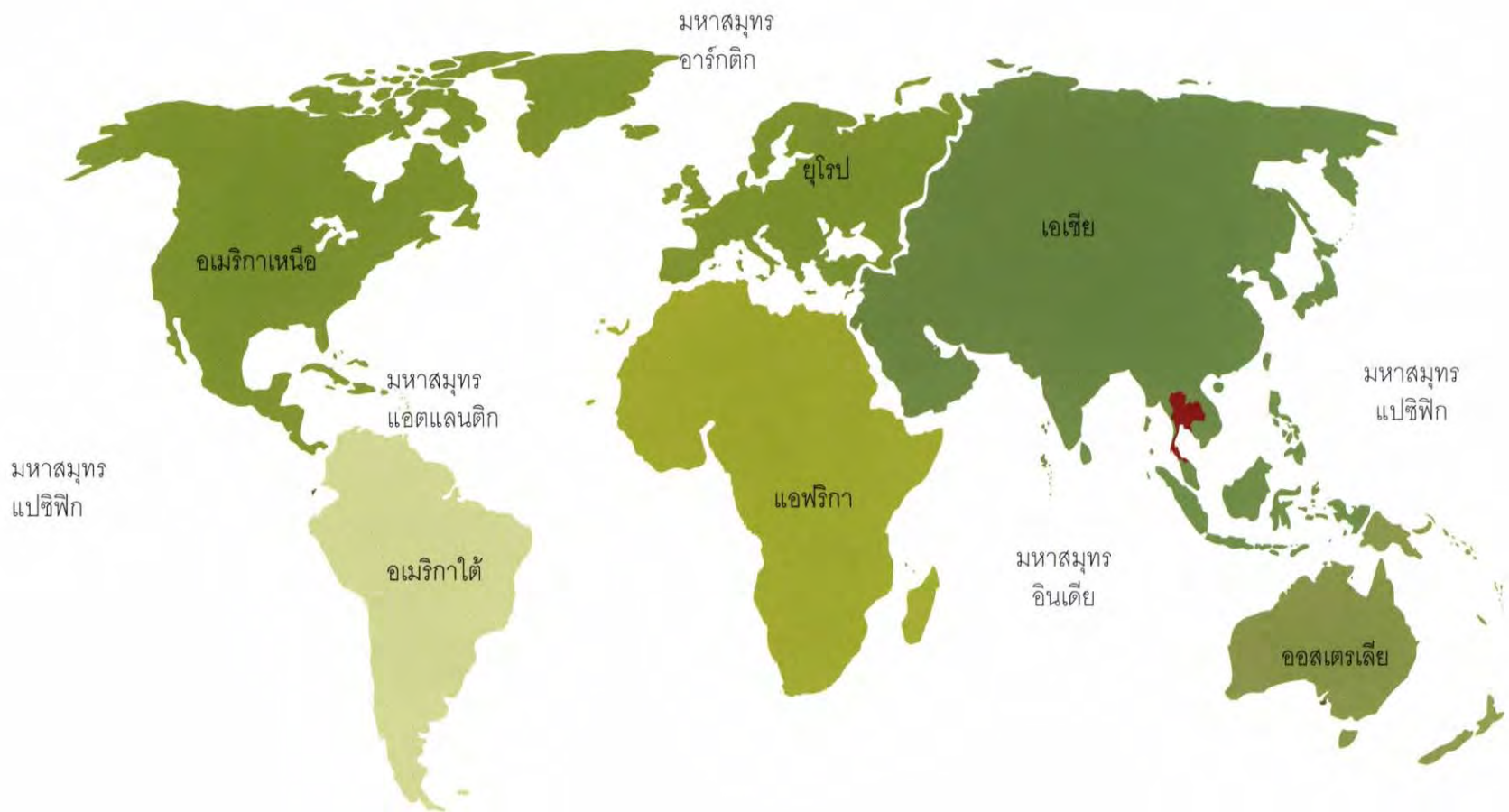
๑

ประเทศไทย

ดินแดนแห่งการผสมผสาน ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ด้วยประเทศไทย...ตั้งอยู่บนทำเลอันเหมาะสมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์อันอุดมสมบูรณ์ที่เอื้อต่อการอยู่อาศัย ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและ “ผู้ข่าวผู้นำ” มาแต่โบราณ และด้วยความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ประกอบกับความหลากหลายของกลุ่มคนที่ใช้ภูมิปัญญาปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างวัฒนธรรมอันเจริญรุ่งเรืองนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ความหลากหลายทางธรรมชาติและกลุ่มคนสามารถหลอมรวมกันได้ภายใต้ชื่อ “ประเทศไทย” อันหมายถึงอิสรภาพ

ภูมิศาสตร์ประเทศไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระหว่างรุ้งที่ ๕ องศา ๓๗ ลิปดาเหนือ กับ ๒๐ องศา ๒๗ ลิปดาเหนือ และระหว่างแวงที่ ๙๗ องศา ๒๒ ลิปดาตะวันออก กับ ๑๐๕ องศา ๓๗ ลิปดาตะวันออก มีพื้นที่รวมประมาณ ๕๑๓,๑๑๕ ตารางกิโลเมตร ทิศตะวันตกและทิศเหนือของประเทศมีพรมแดนติดกับประเทศพม่า ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับประเทศลาว ทิศตะวันออกติดกับประเทศกัมพูชา และทิศใต้ติดกับประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันมีประชากรประมาณ ๖๓ ล้านคน มีกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงและมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด ประมาณ ๕.๗ ล้านคน (ที่มา : กรมการปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๐)

ตำแหน่งของประเทศไทย
ในแผนที่โลกปัจจุบัน

ลักษณะภูมิประเทศ

ประเทศไทยแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ออกเป็น ๖ ภาค ตามลักษณะทางธรรมชาติและสัณฐานวิทยา ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ดังต่อไปนี้

ภาคเหนือ

ภูมิภาคที่ประกอบด้วยทิวเขาสูงทอดยาวขนานกันวางตัวในแนวทิศเหนือและทิศใต้ ระหว่างทิวเขามีหุบเขาและที่ราบสลับอยู่ทั่วไป จึงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ที่สุด และมีทรัพยากรแร่ ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ทิวเขาในภาคเหนือยังก่อให้เกิดแม่น้ำหลายสาย ซึ่งไหลผ่านเขตที่ราบและหุบเขา พื้นที่สองฝั่งลำน้ำจึงอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก

ภาคตะวันตก

พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นภูเขาที่ต่อเนื่องมาจากภาคเหนือ จึงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านระหว่างหุบเขาหลายสาย อีกทั้งยังมีชายฝั่งทะเลที่สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ภาคใต้

มีสัณฐานแคบยาวยื่นออกไปในทะเล โดยมีแม่น้ำสายสั้นๆ ไหลจากเทือกเขาลงสู่ทะเล พื้นที่ภาคใต้แบ่งเป็นสองฝั่ง ได้แก่ ฝั่งตะวันตกเรียกว่าฝั่งอันดามัน ซึ่งมีทิวเขาทอดตัวยาวเลียบชายฝั่ง และมีชายฝั่งเว้าแหว่งก่อให้เกิดทิวทัศน์ที่สวยงาม ทั้งยังมีเกาะใหญ่หลายแห่งที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว ส่วนฝั่งทะเลตะวันออกเรียกว่าฝั่งอ่าวไทย มีที่ราบกว้างมากกว่า ซึ่งเหมาะแก่การปลูกพืชสวน เช่น ปาล์ม ยางพารา ผลไม้ ฯลฯ ทั้งยังมีชายฝั่งที่สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่ของภาคนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีขอบเป็นภูเขาสูงทางตะวันตกและทางใต้ พื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะที่เรียกว่า “แอ่ง” (Basin) โดยทางตอนเหนือของภาคเรียกว่า “แอ่งสกลนคร” และทางตอนใต้ของภาคเรียกว่า “แอ่งโคราช” มีแม่น้ำสายสำคัญของภาค ได้แก่ แม่น้ำโขง ชี และมูล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายที่ไม่อุ้มน้ำ จึงทำการเกษตรได้ดีเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำและพื้นที่ชลประทานเท่านั้น

ภาคกลาง

ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มหรือที่ราบดินตะกอนที่แม่น้ำพัดพามาทับถมกัน และมีแม่น้ำสำคัญหลายสายไหลผ่าน จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกมากที่สุด ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดของประเทศ

ภาคตะวันออก

ลักษณะพื้นที่มีความหลากหลาย ทั้งภูเขา ซึ่งมีที่ราบแคบๆ ระหว่างทิวเขาอันเหมาะแก่การปลูกไม้ผล ที่ราบชายฝั่งทะเลมีชายหาดสวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยว และเกาะน้อยใหญ่ที่มีแหล่งธรรมชาติอันงดงาม ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากฝั่งมากนัก เช่น เกาะช้าง เกาะกูด เกาะสีชัง เกาะลันตา เกาะเสม็ด เป็นต้น

แม่น้ำสำคัญในประเทศไทย

แม่น้ำได้นำพาความอุดมสมบูรณ์มาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันรวมถึงประเทศไทย นอกจากนั้นยังเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของผู้คนหลากหลายกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นแหล่งก่อกำเนิดรัฐและอารยธรรมโบราณบริเวณริมฝั่งแม่น้ำมากมาย ในประเทศไทยมีแม่น้ำซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญหลายสายด้วยกัน อาทิ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำชี แม่น้ำมูล แม่น้ำตาปี แม่น้ำโกลก แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแควน้อย และแม่น้ำท่าจีน

ลักษณะภูมิอากาศ

ประเทศไทยตั้งอยู่ใกล้บริเวณศูนย์สูตร จึงอยู่ในเขตร้อนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงตลอดปี ภาคเหนือมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด และภาคกลางมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ในรอบปีสามารถจำแนกฤดูกาลของประเทศไทยได้เป็น ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ยกเว้นภาคใต้มี ๒ ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน

ทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่ประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งทรัพยากรดินที่ใช้ในการเกษตร ทรัพยากรน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตคน สัตว์ และพืชพรรณต่างๆ ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอันมีความสำคัญต่อการสร้างสมดุลในธรรมชาติ ทรัพยากรแร่ธาตุที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตและใช้ในอุตสาหกรรม ตลอดจนทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ป่าเขา น้ำตก ชายหาด เกาะ แก่ง แหล่งปะการัง

ซึ่งสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ และพัฒนาความรู้ความสามารถจนเกิดเป็นภูมิปัญญาที่หลากหลาย

๑ ภาพสลักนูนต่ำในปราสาทนครวัดมีข้อความ
จารึกว่า "เนะ สยำ กุก" [นี่ (คือ) เสียมกุก]

ชื่อ “ประเทศไทย”

เดิมประเทศไทยใช้ชื่อว่า “สยาม” (Siam) ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าคำนี้มีที่มาอย่างไร แต่มีปรากฏทั้งในเอกสารจีนโบราณหลายฉบับ เช่น บันทึกของนักเดินทางจีนชื่อโจวต้ากวาน (พ.ศ. ๑๘๐๕-๑๘๘๙) ถึงดินแดนที่ชื่อ “เสียน” และเอกสารจีนในชั้นหลังเรียกว่า “เซียน หลัว กว้อ”

นอกจากนั้นยังปรากฏคำว่าสยามในจารึกภาษาเขมรโบราณซึ่งกำกับที่ภาพสลักนูนต่ำในปราสาทนครวัดว่า “เนะ สย៉า กุก” [นี่ (คือ) เสียมกุก] (พ.ศ. ๑๖๕๕-๑๖๙๐)

ประเทศไทยเปลี่ยนชื่อเป็น “ประเทศไทย” เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกำหนดให้ใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติว่า “ไทย” และใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

แผนที่สยามและดินแดนใกล้เคียง เขียนโดยชาวฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. ๒๒๒๘

ธงชาติในสมัยอยุธยา

ธงชาติในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ธงชาติในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ธงชาติในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ธงชาติในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ธงไตรรงค์

ธงชาติไทย

การใช้ธงชาติในประเทศไทยปรากฏหลักฐานเก่าสุดเริ่มจากสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อสยามมีการเดินเรือค้าขายกับต่างประเทศได้ใช้ผืนธงสีแดงเป็นเครื่องหมายบ่งบอกว่า เป็นเรือสินค้าสยาม ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มตราจักรสีขาวไว้กลางผืนธงสีแดงสำหรับใช้เป็นธงของเรือหลวง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มรูปช้างเผือกไว้กลางตราจักรสีขาว และในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงไว้แต่รูปช้างเผือกอยู่กลางธงแดง

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนรูปแบบธงชาติเป็นธงสีแดงสลับขาว ๕ แถบ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้เปลี่ยนแถบสีแดงตรงกลางเป็นสีน้ำเงิน โดยสีแดงหมายถึง “ชาติ” สีขาวหมายถึง “ศาสนา” สีน้ำเงินหมายถึง “พระมหากษัตริย์” และพระราชทานนามว่า “ธงไตรรงค์”

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

ร่องรอยมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในดินแดนประเทศไทย

ร่องรอยหลักฐานของมนุษย์ซึ่งพบในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันที่เก่าที่สุดพบในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กำหนดอายุได้ราว ๖๐๐,๐๐๐-๔๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่ามนุษย์เหล่านี้ดำรงชีพเร่ร่อน เก็บของป่าและล่าสัตว์ อาจรู้จักการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทหินเพื่อการดักจับสัตว์ จนกระทั่งเมื่อราว ๗,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว จึงปรากฏหลักฐานการดำรงชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์ การทำเครื่องมือหิน ภาชนะดินเผา บางแห่งอาจมีการเพาะปลูกพืช และยังมีแบบแผนความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการฝังศพ การบำบัดรักษาโรค ฯลฯ อาทิ แหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมน อำเภอเมืองฯ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีโนนนกทา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี ฯลฯ

ความซับซ้อนในแบบแผนการดำรงชีพของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์มีมากขึ้นนับแต่ประมาณ ๔,๐๐๐-๓,๕๐๐ ปีเป็นต้นมา มนุษย์เริ่มอยู่เป็นกลุ่ม ตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศซึ่งแตกต่างจากเดิม รวมทั้งรับวัฒนธรรมจากดินแดนที่อยู่ตอนในของผืนแผ่นดินใหญ่และดินแดนโพ้นทะเล จึงปรากฏว่าแหล่งโบราณคดีในช่วงเวลาดังกล่าวมีประดิษฐกรรมที่ใช้วัสดุหลากหลายชนิด เช่น เครื่องมือเครื่องใช้จากสำริด เหล็ก เครื่องประดับแก้วและหินกึ่งมีค่า (semi precious stone) ฯลฯ

๑

๒

แหล่งโบราณคดีในประเทศไทย

แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี

แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว) มีการศึกษาแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นเวลาราว พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยกองโบราณคดี กรมศิลปากร ในนามรัฐบาลไทย ร่วมกับรัฐบาลเดนมาร์ก พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ อาทิ เครื่องมือหินกะเทาะ เครื่องมือหินขัด ภาชนะดินเผารูปทรงต่างๆ โครงกระดูกมนุษย์ ฯลฯ เป็นการศึกษาทางโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ที่เป็นสหวิทยาการ (การศึกษาทางโบราณคดีที่ใช้ศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อการศึกษา วิเคราะห์ตีความหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ) ครั้งแรกในประเทศไทย และถือเป็นรากฐานสำคัญในการศึกษาวิชาก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในเวลาต่อมา

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ประมาณ ๔,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว) เริ่มดำเนินงานทางโบราณคดีอย่างเป็นทางการนับแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา การขุดค้นครั้งสำคัญใน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นโครงการร่วมระหว่างกรมศิลปากรในนามรัฐบาลไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ในนามรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทำให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นที่รู้จักในระดับโลก เป็นจุดเปลี่ยนของทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับจุดกำเนิดของการเพาะปลูกข้าวและโลหะกรรม ซึ่งเดิมเชื่อว่าเกิดขึ้นเฉพาะตะวันออกกลางแล้วแพร่กระจายไปยังดินแดนอื่น

๑ ภาชนะดินเผาเขียนสี สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

๒ ภาชนะดินเผามือสามขา พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี

ดินแดนสุวรรณภูมิ และการก่อเกิดรัฐโบราณในประเทศไทย

ในช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เมื่อประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว ชุมชนโบราณเริ่มมีการถลุงดินแร่โลหะ การใช้เครื่องมือเครื่องใช้โลหะ การแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างชุมชนโบราณ อาทิ แหล่งเกลือธรรมชาติ แหล่งแร่ทองแดง ฯลฯ อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากภายนอก และส่งผลให้เกิดพัฒนาการภายในกลุ่มชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดชุมชนกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณลุ่มน้ำต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการพบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑-๙ เป็นจำนวนมาก อันแสดงถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับดินแดนอื่นๆ เช่น กลองมโหระทึกสำริด ตะเกียงโรมันสำริด จักรุปสิงโตทำจากหินกึ่งมีค่า ตุ่มหูรูปกลมมีปุ่มยื่น (ตุ่มหูสิงโต) ลูกปัดแก้วมีตา ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตในจีน อินเดีย ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และดินแดนในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

นอกจากนี้มีวรรณกรรมทางศาสนา ตำนานบันทึกของนักเดินเรือจากต่างประเทศ ฯลฯ ที่กล่าวอ้างว่าเขียนขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ระบุถึงดินแดนชื่อ “สุวรรณภูมิ” ซึ่งในเอกสารชาวฮั่นหรือจีนโบราณเรียกว่า “จินหลิน” หรือ “กิมหลิน” ซึ่งมีความหมายว่า “แผ่นดินทอง” เช่นกัน หลักฐานเหล่านี้นำไปสู่การตีความของนักวิชาการสาขาต่างๆ ว่า สุวรรณภูมิก็คือดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งดินแดนอื่นๆ และความสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลานั้นที่มีการก่อเกิดชุมชนขนาดใหญ่แบบสังคมเมือง ซึ่งมีรูปแบบการปกครอง ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ เป็นแบบแผนเฉพาะ อาทิ ชุมชนชายฝั่งทะเลเดิมี ได้แก่ นครปฐม คูบัว (ราชบุรี) ลพบุรี ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ฯลฯ ชุมชนในดินแดนตอนในของผืนแผ่นดิน ได้แก่ หริภุญไชย (ลำพูน) ศรีเทพ (เพชรบูรณ์) ฯลฯ

๑

๒

๓

๔

๕

กลุ่มวัฒนธรรมสำคัญแรกเริ่มในประเทศไทย

วัฒนธรรมทวารวดี

(พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖)

เป็นวัฒนธรรมในสังคมที่นับถือพุทธศาสนา หลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น อาคาร ศาสนสถาน ประติมากรรมรูปเคารพ ศาสนวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ แสดงถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากต่างแดน โดยเฉพาะรูปแบบศิลปะอินเดียแบบคุปตะและหลังคุปตะที่ผสมผสานกับศิลปะท้องถิ่น

ลักษณะของเมืองและชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดีนิยมสร้างเป็นรูปกลม รูปรี หรือเป็นไปตามลักษณะภูมิประเทศ ล้อมรอบด้วยคูน้ำ คันดิน เช่น เมืองโบราณนครปฐม จังหวัดนครปฐม เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมืองนครจำปาศรี จังหวัดมหาสารคาม เมืองหริภุญไชย จังหวัดลำพูน เมืองยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

๑ เครื่องประดับรูปสิงโตทำด้วยหินคานเสียน พบที่แหล่งโบราณคดีดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี

๒ กลองมโหระทึกสำริด พบที่แหล่งโบราณคดี เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร

๓ ตะเกียงโรมันสำริด พบที่แหล่งโบราณคดีพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี

๔ ธรรมจักรสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓) พบที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

๕ ลูกปัดหินและแก้ว สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓)

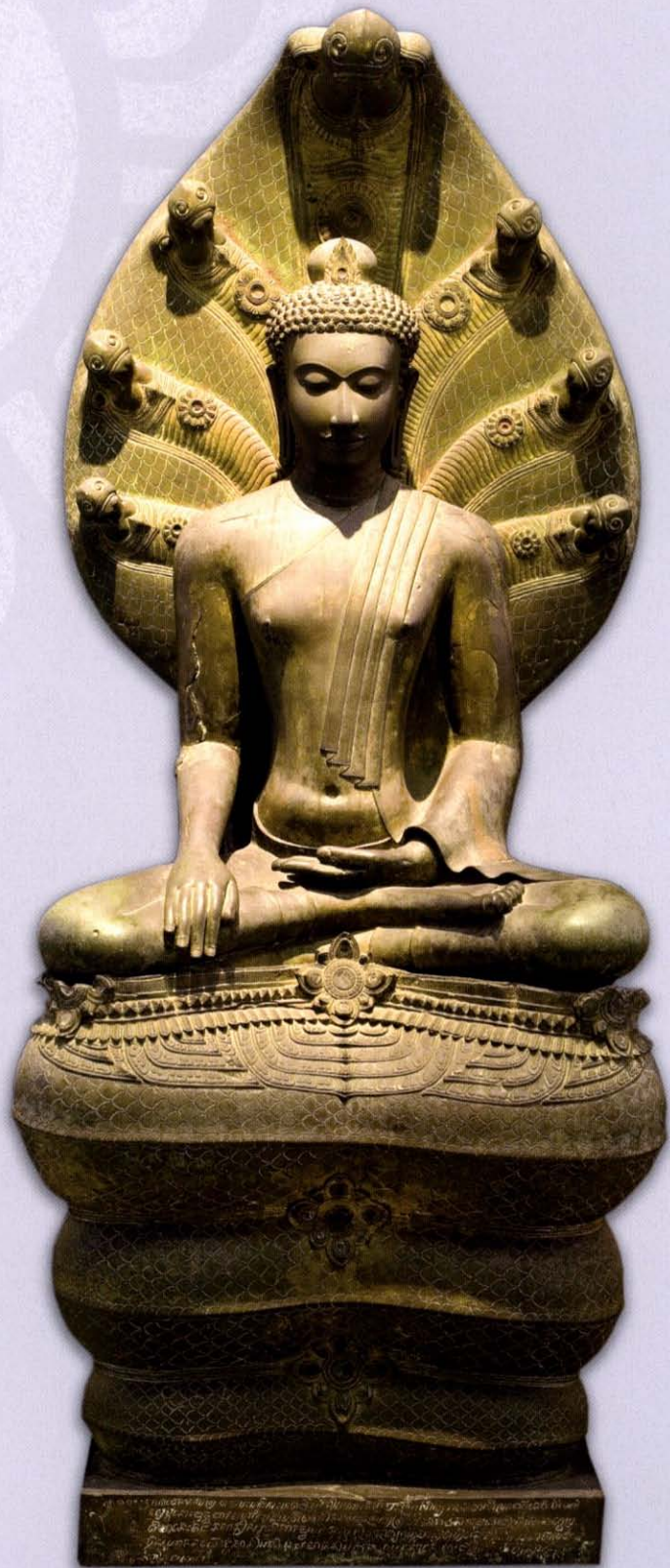

วัดนธรรมศรีวิชัย

(พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔)

เป็นวัดนธรรมในสังคมที่นับถือศาสนาพุทธมหายาน ซึ่งมีกำเนิดจากพัฒนาการของเมืองท่า การค้าผลิตภัณฑ์เมืองและเครื่องเทศในเขตชายฝั่งทะเลกับอินเดีย อาหรับ จีน ชาวแหลมมลายู

รูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏในวัดนธรรมศรีวิชัย เป็นศิลปะอินเดียแบบคุปตะ หลังคุปตะ และแบบปาละ-เสนะ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุเนื่องในวัดนธรรมนี้กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คาบสมุทรมภาคใต้ ตลอดไปถึงหมู่เกาะในประเทศอินโดนีเซีย อาทิ ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์วิษณุปาณี พระพุทธรูปนาคปรก พระพิมพ์ดินดิบ ฯลฯ

๑ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะศรีวิชัย
(พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔)

๑

วัฒนธรรมลพบุรี

(พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘)

วัฒนธรรมแบบเขมรในประเทศไทย เป็นวัฒนธรรมที่นับถือศาสนาพราหมณ์ (ศาสนาฮินดู) ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ปรากฏในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และภาคตะวันออก

กระแสวัฒนธรรมจากดินแดนเขมรโบราณที่ส่งผ่านในช่วงเวลาดังกล่าวเฉพาะในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ อิทธิพลวัฒนธรรมแบบเขมรปรากฏในงานสถาปัตยกรรมที่เป็นศาสนสถาน อาทิ ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ฯลฯ จนกระทั่งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อิทธิพลวัฒนธรรมแบบเขมรที่เปลี่ยนจากคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ (ศาสนาฮินดู) เป็นพุทธศาสนานิกายมหายาน จึงเกิดศาสนสถานในศิลปะลพบุรีที่สร้างขึ้นในคติพุทธศาสนานิกายมหายาน อาทิ ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ปราสาทตาเมือน จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ฯลฯ

๑ หน้าบันปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

๒ ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

รัฐในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘

รัฐสุพรรณภูมิ

เป็นชุมชนโบราณที่ซ้อนทับคลุมพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี โดยพัฒนามาจากชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดี เป็นพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา รัฐสุพรรณภูมิมีการติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนจีนและเมืองชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองทางการค้า และเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในสมัยอยุธยา

รัฐนครศรีธรรมราช

รัฐของกลุ่มคนไทยในภาคใต้ที่มีพัฒนาการจากการเป็นเมืองท่าทางการค้า มีเมืองบริวารที่เรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร” ประกอบด้วย เมืองสายบุรี เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองปะหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองบันทายสมอ เมืองสะอูเลา เมืองตะกั่วป่า และเมืองกระบุรี

รัฐนครศรีธรรมราชมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการรับพุทธศาสนาจากลังกา ทั้งยังเป็นรัฐที่มีการรับคติความเชื่อในศาสนาฮินดู พุทธศาสนานิกายหินยานและมหายาน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา (ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙) ได้ผนวกรัฐนครศรีธรรมราชเป็นส่วนหนึ่งของรัฐด้วย

รัฐล้านนา

กำเนิดของรัฐมีที่มาจากพญามังราย กษัตริย์เมืองหริภุญนครเงินยางเชียงแสน ทรงผนวกรวมเมืองหริภุญไชย (ลำพูน) พร้อมเมืองบริวารเข้ากับเมืองเชียงแสน

เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๓๙ รัฐล้านนามีความมั่นคงในทางการเมืองการปกครอง ภายใต้วัฒนธรรมที่มีพื้นฐานจากพุทธศาสนานิกายหินยานแบบมอญ-พม่า ทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากรัฐสุโขทัย ดำรงความรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๓๐) หลังจากนั้นในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จึงตกเป็นประเทศราชของพม่า จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

รัฐสุโขทัย

รัฐในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม สถาปนาขึ้นโดยพ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาว มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมาจนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จึงผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐอยุธยา สุโขทัยเป็นรัฐที่นับถือพุทธศาสนา ปรากฏงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเนื่องด้วยพุทธศาสนาจำนวนมากกระจายอยู่ในเมืองสุโขทัยและเมืองบริวาร อาทิ ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พิษณุโลก ทั้งยังมีการรับอิทธิพลศิลปะอินเดีย ลังกา พม่า เขมร ศรีวิชัย และล้านนา

๒

๑ วัดเชตุพนในเมืองเก่าสุโขทัย

๒ เครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัย
(พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐)

๑

๒

รัฐอยุธยา

พัฒนาขึ้นจากรัฐอโยธยาในบริเวณพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน ด้วยชัยภูมิที่เหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนาของเมืองศูนย์กลางที่มีความสำคัญในเวลาต่อมา คือ การเป็นชุมทางของแม่น้ำสายใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำน้อย ที่มีความสำคัญต่อการคมนาคมของดินแดนตอนในของแผ่นดิน ตลอดจนดินแดนบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ลงมา และดินแดนโพ้นทะเลในภูมิภาคต่างๆ ทั้งเป็นปัจจัยสำคัญสนับสนุนให้รัฐอยุธยามีความมั่นคงและมั่งคั่งทั้งในทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ดำรงความสำคัญตลอดกว่า ๔ ศตวรรษ นับแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๒๓๑๐

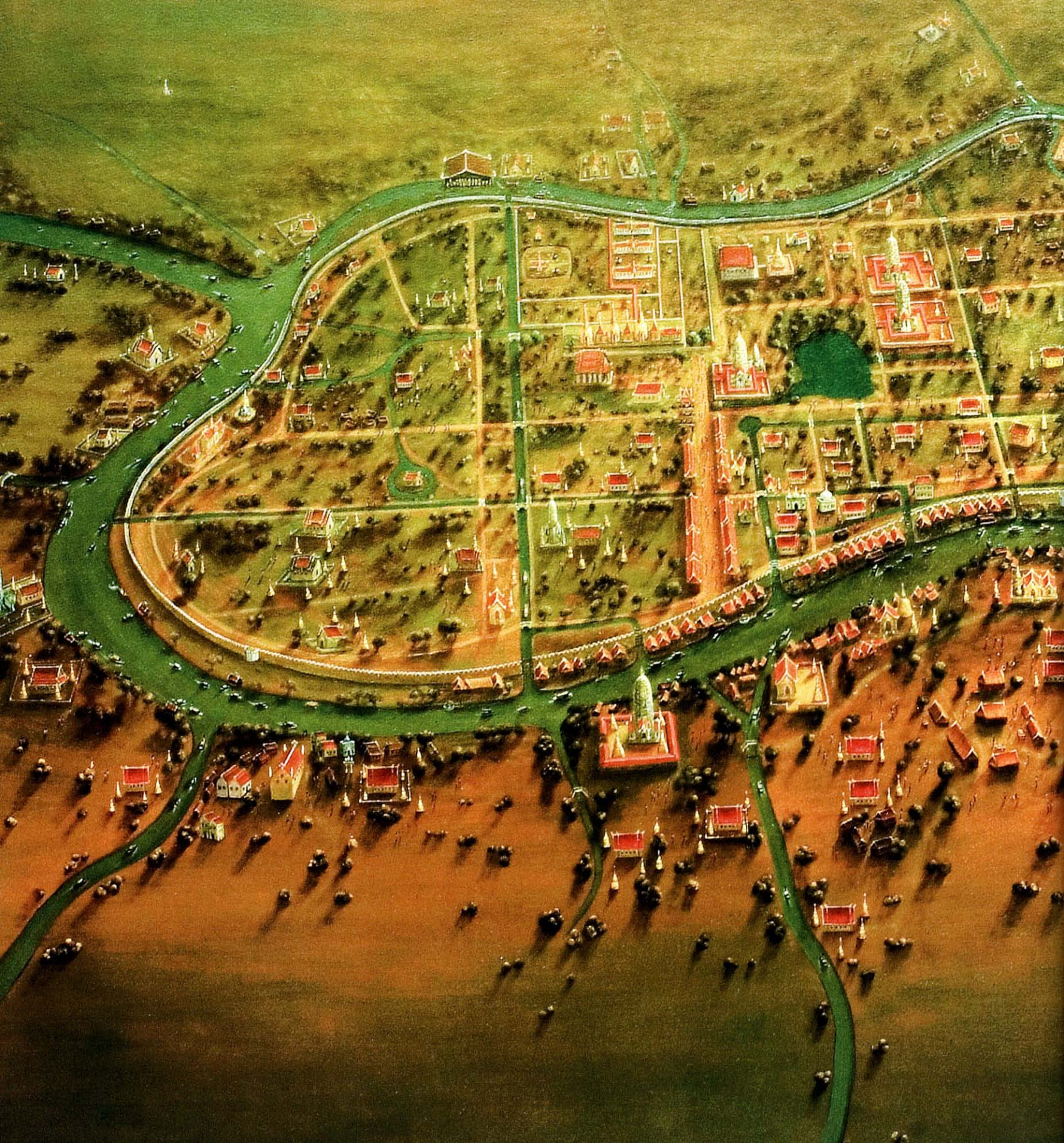
๑ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จทอดพระเนตรโบราณสถานสมัยอยุธยา ณ วัดขุนอินทประมูล จังหวัดอ่างทอง

๒ ภาพวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในไปรษณีย์บัตรสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓ เจดีย์ภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

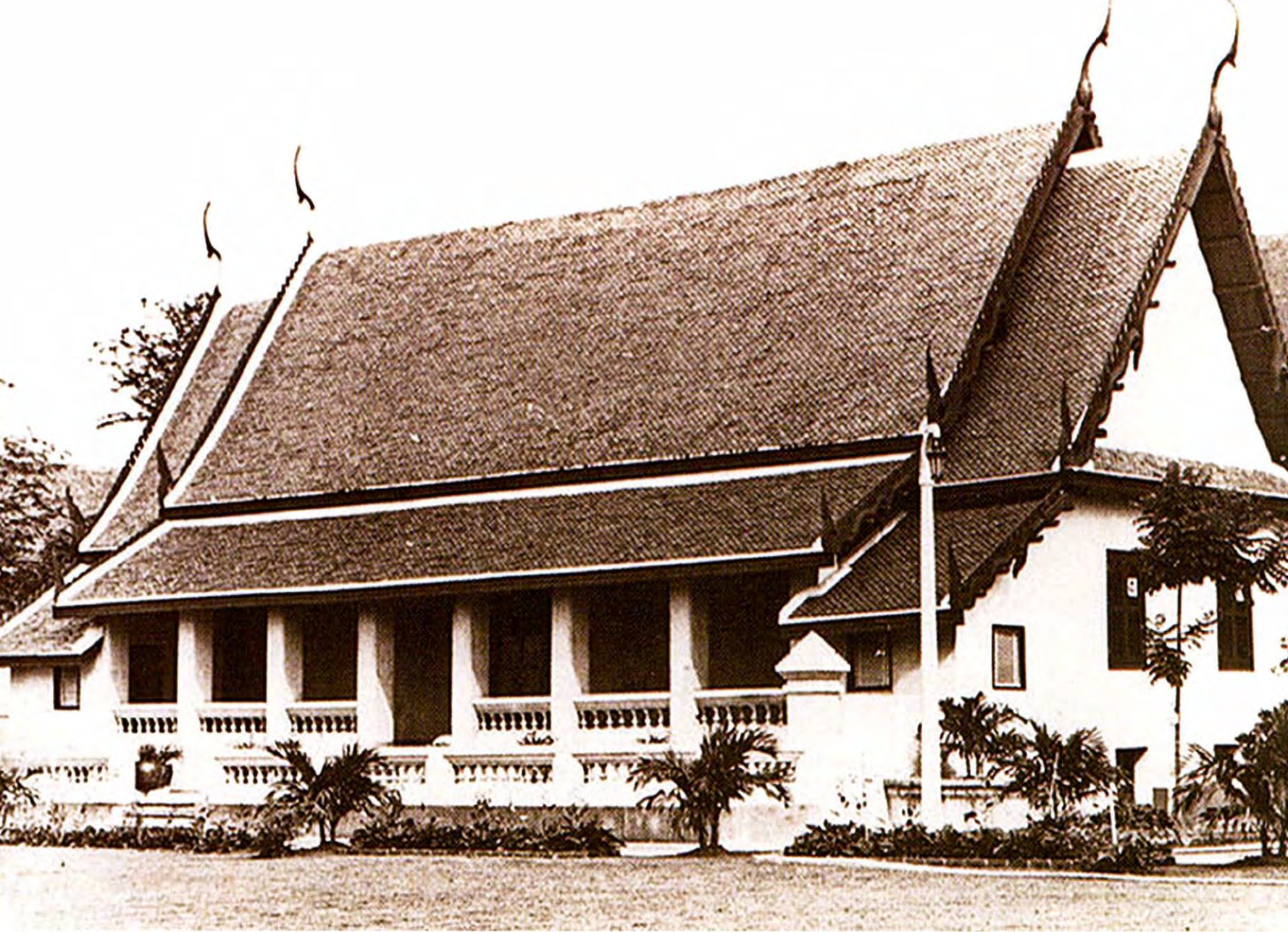
๑

ภูมิสถานแห่งกรุงศรีอยุธยา

บริเวณที่ก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นการเลือกสรรภูมิฐานที่มีภูมิประเทศแบบเกาะเมืองล้อมรอบด้วยแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำน้อย อันเป็นกำแพงธรรมชาติป้องกันการรุกรานจากข้าศึก รอบนอกเกาะเมืองเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำท่วมถึงในช่วงฤดูน้ำหลาก ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการตั้งทัพของข้าศึก ด้วยเหตุที่กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ อันเกิดจากการทับถมของตะกอน ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเกษตรกรรม ทั้งยังเป็นชุมทางแหล่งรวมของสินค้าจากเมืองต่างๆ ที่อาศัยแม่น้ำทั้ง ๔ สายหลักเป็นเส้นทางคมนาคม ดังนั้นในทางเศรษฐกิจจึงก่อให้เกิดการค้าและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับหัวเมืองภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ นอกจากนี้การมีที่ตั้งใกล้อ่าวไทยยังเป็นประตูสำคัญในการควบคุมเส้นทางการค้ากับต่างประเทศ

๑ ภาพลายเส้นกระบวนพยุหยาตราชลมารค
ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เขียนโดยชาวฝรั่งเศส

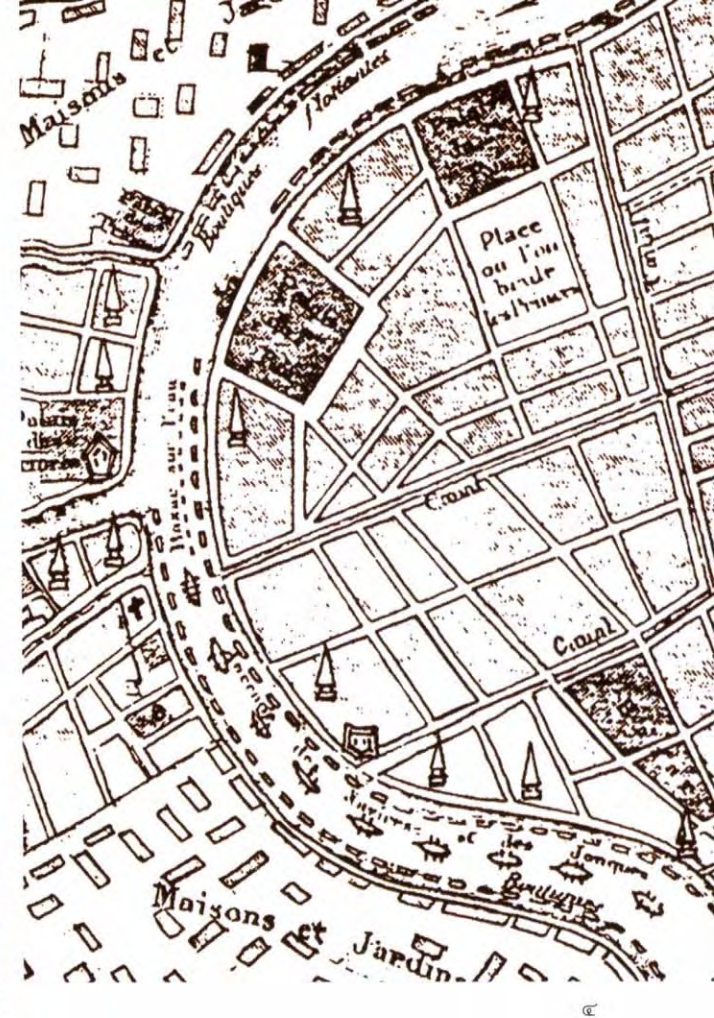
๒ ภาพภูมิฐานที่ตั้งเกาะเมืองอยุธยาในสมัยโบราณ "อยุธยาเคียงฟ้า
ลงดิน แลฤๅ" วาดโดย พิษณุ แต่งพันธ์ โครงการวิจัยกฎหมาย
ตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก
โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
หัวหน้าโครงการโดย ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร

๑

กรุงธนบุรี

ภายหลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ พระยาตากรวบรวมผู้คนทำการกอบกู้บ้านเมืองได้สำเร็จ ทรงครองราชย์และสถาปนากรุงธนบุรี ซึ่งเป็นเมืองสำคัญในการเป็นแหล่งเกษตรกรรม เมืองท่า และเมืองหน้าด่านของรัฐอยุธยาแต่เดิมขึ้นเป็นราชธานีจนถึง พ.ศ. ๒๓๒๕

- ๑ พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี
- ๒ พระตำหนักแก่งจันทน์ภายในเขตพระราชฐานพระราชวังเดิมกรุงธนบุรี
- ๓ ภาพถ่ายทางอากาศกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตก (ธนบุรี) และฝั่งตะวันออก (พระนคร)
- ๔ ภาพแผนที่ เขียนโดยชาวฝรั่งเศส

๑

พระราชวิเทโศบายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระแสอิทธิพลจากตะวันตกที่แผ่ขยายเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พระองค์ทรงตระหนักถึงภัยดังกล่าว ทรงพยายามทุกวิถีทางในการพัฒนาชาติให้ทันสมัย ด้วยการสร้างความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และพลกนิกรของพระองค์ ขณะเดียวกัน การเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๔๐ และ พ.ศ. ๒๔๕๐ นับเป็นพระราชวิเทโศบายในการนำพาชาติไปสู่การยอมรับของนานาชาติในระดับสากล ทำให้ประเทศไทยดำรงอธิปไตยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

กรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง) ทรงปราบดาภิเษกเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา พระราชทานนาม "กรุงเทพมหานครฯ"

เมื่อแรกสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๔ พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงพัฒนาบ้านเมืองโดยมุ่งสร้างให้มีความรุ่งเรืองมั่นคงเยี่ยงกรุงศรีอยุธยา เมื่ออิทธิพลชาติตะวันตกได้แผ่ขยายเข้ามานับแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ราว พ.ศ. ๒๓๙๔ ก่อให้เกิดการเร่งสร้างความรู้ในวิทยาการตะวันตกเพื่อพัฒนาชาติให้ทันสมัยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) สืบเนื่องจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) ส่งผลให้ชาติรอดพ้นจากการคุกคามและตกเป็นประเทศราชของจักรวรรดิตะวันตกที่แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒

๓

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายภาพพร้อมกับพระเจ้าชาลส์ที่ ๒ แห่งรัสเซีย

๒ พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน รัฐธรรมนูญแก่ปวงชนชาวไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๕

๓ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน

๔ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทภายในพระบรมมหาราชวัง

อาข่า

กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศจีน เรียกว่าฮานหรือโวนี ปัจจุบันอาศัยกระจายอยู่ในเขตจังหวัดทางภาคเหนือ สามารถแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่ม คือ ฮู่โล่ อาข่า/อาข่าไทย ลอม้ออาข่า ผะม้ออาข่า หน้าคำอาข่า เบ็ยะอาข่า ฮ่าเค้ออาข่า ฮ่าจ้ออาข่า และฮู่อาข่า

ไทดำ

ชาวไทดำ หรือลาวโซ่ง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่สิบสองจุไทย แถบลุ่มแม่น้ำดำกับแม่น้ำแดง เขตตอนแดนเวียดนาม ลาว และจีนตอนใต้ ปัจจุบันมีชุมชนกระจายทางภาคตะวันตกและภาคกลาง มีวัฒนธรรมประเพณี ภาษาพูด และภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

มอญ

ถิ่นฐานของชาวมอญในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะอยู่ริมแม่น้ำในภาคกลาง นับถือศาสนาพุทธและนับถือผีด้วย ชาวมอญมีความชำนาญในการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ต้มหม้อ ให้อัง และการทำอูฐ

มอเก็น

กลุ่มชนร่อนเร่ในบริเวณทะเลอันดามันทางภาคใต้ของไทย พูดภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน หรือมาลาโยโพลีเนเซียน เรียกตนเองว่า "มอเก็น" หรือ "เมากัน" แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ มอเก็น มอเกลิน และอูร์กลาโวัย แต่ละกลุ่มจะรวมตัวเดินทางไปในเรือ เพื่อหาอาหารตามแถบชายฝั่งหรือปากแม่น้ำ และจะย้ายสถานที่ไปตามการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล

กะเหรี่ยงคอยาว

กลุ่มหนึ่งของชนเผ่าปะหล่องหรือคาระอั้ง อาศัยอยู่ลึกเข้าไปในดินแดนพม่า โดยอพยพเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่าในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงใหม่ เอกลักษณะของชนกลุ่มนี้คือผู้หญิงสาวสวมห่วงทองเหลืองที่คอและแขนขา และจะเพิ่มจำนวนห่วงมากขึ้นเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น

ไทลื้อ

มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบสิบสองปันนาของจีน ประเทศไทยมีชาวไทลื้อในหลายจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน เอกลักษณะที่โดดเด่นคือ การใช้ภาษาไทลื้อ การแต่งกาย ศิลปะและประเพณีต่าง ๆ ศิลปะที่โดดเด่นของชาวไทลื้อคืองานผ้าทอไทลื้อนิยมใช้ผ้าฝ้าย ทอลวดลายที่เรียกว่า ลายน้ำไหล

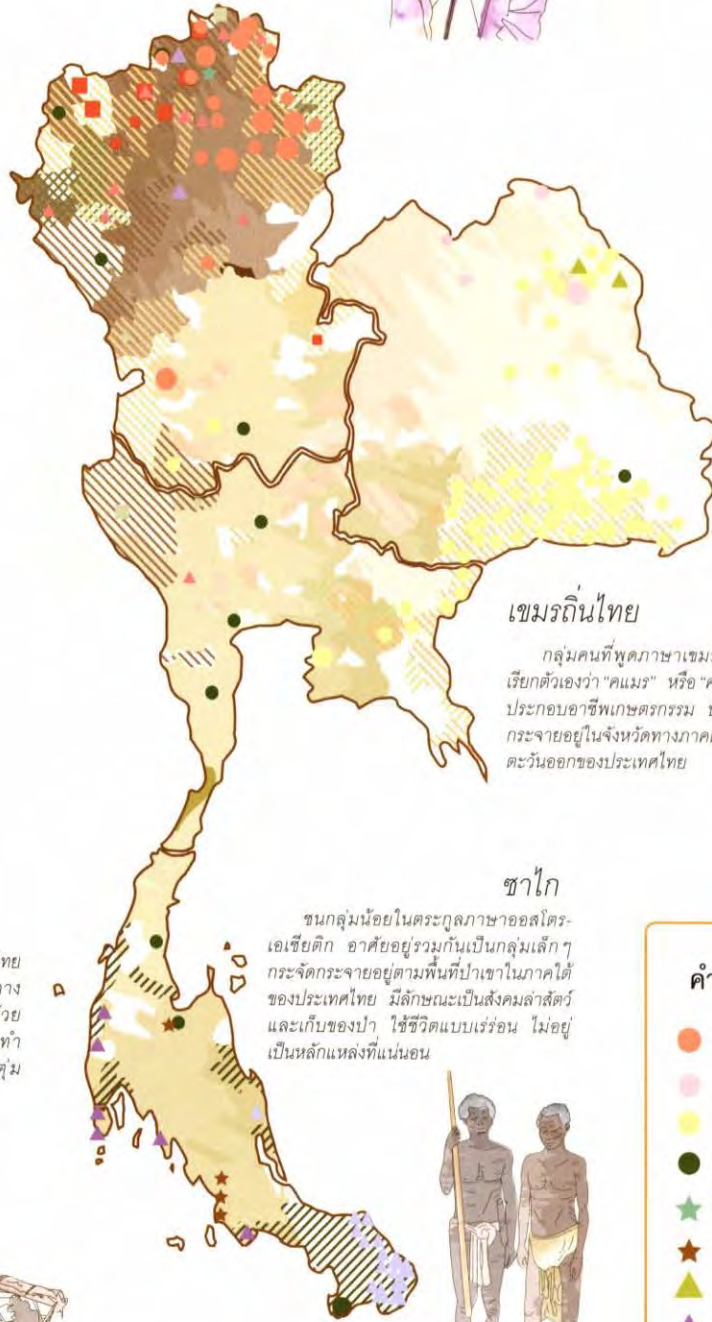

เขมรถิ่นไทย

กลุ่มคนที่พูดภาษาเขมรซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย เรียกตัวเองว่า "คแมร" หรือ "คแมร-ลือ" นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันมีชุมชนอาศัยกระจุกกระจายอยู่ในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกของประเทศไทย

ชาไก

ชนกลุ่มน้อยในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจุกกระจายอยู่ตามพื้นที่ป่าเขาในภาคใต้ของประเทศไทย มีลักษณะเป็นสังคมล่าสัตว์และเก็บของป่า ใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน ไม่อยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน

คำอธิบายสัญลักษณ์

- เมียน (ฮ่า)
- เวียดนาม + ไช้ (ทะวีง)
- กูย + แญอ + ไช้
- จีน + จีนฮ่อ
- ★ บิซุ
- ★ ชาไก
- ▲ แล็ก
- ▲ มอเกลิน + อูร์กลาโวัย
- ▲ ปะหล่อง
- ▲ ตากาโบ
- ▲ ละหู่
- พม่า + กว๊อง
- ลีซอ
- มอญ + ญ้อกูร
- ม้ง (แม้ว)
- เขมรถิ่นไทย
- กลุ่มลาว
- กะเหรี่ยง
- กลุ่มไต
- มาเลย์ถิ่นไทย
- ชมุ + ลัวะ (มัล + ปรีย)
- กลุ่มไท
- ชอง + กะชอง + ซ่าเร

๒

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่ในบริเวณพื้นแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วยพืชพันธุ์ ัตถัญญาหาร สรรพสัตว์ และแร่ธาตุนานาชนิด ส่งผลให้ดินแดนแห่งนี้มีคนเข้ามา จับจองเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยและทำมาหากินมาแต่ครั้งโบราณ

แม้ผู้คนที่เข้ามาอยู่ในดินแดนแห่งนี้มีความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์ แต่กลับมีความสัมพันธ์โยงใยเป็นเครือญาติกันทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่ม คนที่มีความแตกต่างกันเหล่านี้ก็คือบรรพบุรุษของคนไทยในปัจจุบัน

หากแบ่งตามภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเขตประเทศไทยปัจจุบัน จะพบว่าภาษาในประเทศไทยมีทั้งสิ้นมากกว่า ๖๐ กลุ่ม โดยจัดอยู่ในภาษา ๕ ตระกูล ได้แก่ ออสโตรเอเชียติก ไท-กะได จีน-ทิเบต ออสโตรเนเซียนหรือมาลาโยโพลีเนเซียน และม้ง-เมียน

๑. กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก ทั้งหมดที่พบในปัจจุบันเป็นภาษา กลุ่มมอญ-เขมร ได้แก่ กูย (ส่วย) ขมุ (ข่า) ข่าพรวัว เขมร ชาวบน ของ ซาไก เขม้ง ลัวะ (ถิ่น) ปะหล่อง มอญ มลาบรี (ผีตองเหลือง) ละว้า และไล่

๒. กลุ่มตระกูลภาษาไท-กะได เป็นภาษาพูดของคนส่วนใหญ่ คือร้อยละ ๙๔ ของประชากรในประเทศ ได้แก่ ไทใหญ่ (ฉาน เงี้ยว) ไทลื้อ ไทขิ่น (ไทเขิน) ไทยอง ไทยวน ไทดำ (ลาวโซ่ง) ไทย ผู้ไท ญ้อ ไยย พวน ลาว ลาวเงี้ยว แสก และลาวครั่ง

๓. กลุ่มตระกูลภาษาจีน-ทิเบต พบในเขตภาคเหนือและตะวันตกเป็นส่วนมาก ได้แก่ จีนฮ่อ กะเหรี่ยง ลีซอ มูเซอ และอาข่า (อีเก้อ)

๔. กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเนเซียน หรือมาลาโยโพลีเนเซียน พบในเขต ภาคใต้ คือ มอแกน

๕. กลุ่มตระกูลภาษาม้ง-เมียน พบในภาคเหนือเป็นส่วนมาก ได้แก่ ม้ง (แม้ว) และเมียน (เย้า)

๑ แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย

๒ ภาพสตรี เด็ก และขุนนางชาวสยาม ในสมัยอยุธยา เขียนโดยชาวฝรั่งเศส

น้ำเต้าปุง หรือน้ำเต้าจุมุกควาย : นิทานสร้างเครือญาติให้สังคม ต่างชาติพันธุ์ในสุวรรณภูมิ

เชื่อกันว่ามนุษย์ในภูมิภาคสุวรรณภูมิถือกำเนิดมาจากน้ำเต้าปุง ดังมีตำนานเรื่องเล่าของคนพื้นเมืองดังนี้

“ตำนานกะเลิง” เล่าว่า พญาแถนให้ขุนทั้งสามผู้เป็นใหญ่ คือ ขุนเค็ก ขุนคาน และปูลางเซิน ลงมาเกิดในแดนมนุษย์ที่เมืองแถน หรือเมืองน่าน้อยอ้อยหนู ซึ่งอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ครั้นนั้นได้ส่งควายให้ ลงมาเกิดในเมืองแถนด้วย เพื่อจะได้ใช้ทำอะไรไถนาหาเลี้ยงชีพ เมื่อควาย ตาย มีน้ำเต้าปุงงอกงามขึ้นจากซากของควาย ต่อมาในน้ำเต้าปุงได้เกิดเป็น มนุษย์ขึ้นหลายเผ่าพันธุ์ มนุษย์เหล่านั้นรำร้องอยากออกมาสู่โลกภายนอก ขุนทั้งสามจึงเอาเหล็กซี (เหล็กปลายแหลมเผาไฟ) เจาะรูน้ำเต้าปุงเพื่อให้ มนุษย์เหล่านั้นออกมา มนุษย์พวกแรกที่ออกมาคือพวกชา กะไซ่ กะเลิง แต่ยังมีเผ่าอื่นๆ ที่ยังเหลืออยู่ในน้ำเต้าปุงอีกมาก ขุนทั้งสามจึงใช้สิ่วเจาะรู น้ำเต้าปุงให้กว้างยิ่งขึ้น เผ่าอื่นๆ รุ่งหลังที่ออกมา เช่น ไทเลิง ไทล่อ ไทกวาง ฯลฯ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของไทย ลาวผู้ไท ที่ออกมารุ่งหลังได้ รีบไปอาบน้ำชำระร่างกายในหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์จึงมีผิวกายขาวผ่อง ยกเว้น พวกชา กะไซ่ และกะเลิง ซึ่งออกมารุ่งแรก กลัวความหนาวเย็น ไม่ยอม ไปอาบน้ำชำระร่างกาย จึงมีคราบเขม่าไฟจากเหล็กซีเผาไฟติดตามร่างกาย และมีผิวดำคล้ำจนถึงลูกหลานทุกวันนี้

ใน “พงศาวดารล้านช้าง” มีตำนานกล่าวว่า แถนใช้เหล็กซีจี้น้ำเต้า ปุง ปรากฏว่ามีคนออกมาจากน้ำเต้า รุ่งแรกนั้นใช้เหล็กซีเจาะ ซึ่งได้รู้เล็ก ผู้คนต้องเบียดเสียดกันออกมา ผิวกายติดเขม่าควันดำทำให้ผิวดำ คือ พวกชาขมุ รุ่งที่สองใช้สิ่วเจาะ ผิวเลยขาวกว่า เป็นพวกลาว ไทดำ ไทขาว ไทลื้อ จากนั้นแถนส่งขุนบรมมาปกครอง ขุนบรมมีลูก ๗ คน เป็นผู้สร้าง บ้านแปงเมือง

ส่วน “พงศาวดารเมืองแถน” กล่าวว่า แถนเอาคนและสัตว์ใส่ น้ำเต้า ปุง เมื่อน้ำเต้าแตกออก มีคนออกมา ๕ พวก คือ ชาแจะ ตามด้วย ผู้ไทดำ ลาวพุงขาว ฮ้อ และแกว นอกจากนั้นพงศาวดารเมืองแถนยัง อ้างว่า เมืองแถนเป็นถิ่นกำเนิดของชนชาติไท เพราะบ้านน้ำเต้าปุงและ น่าน้อยอ้อยหนูที่อ้างถึงในพงศาวดารเมืองแถนและพงศาวดารล้านช้างนั้น มีสถานที่จริงที่เมืองแถนในประเทศเวียดนาม ตำนานและนิทานเหล่านี้ นอกจากมีเจตนาเล่าถึงกำเนิดของกลุ่มชนพื้นเมืองต่างๆ แล้ว ยังมีนัยแฝง ถึงการแสดงความเหนือกว่า และการสร้างความชอบธรรมในการเหยียด เผ่าพันธุ์อื่น

(ภาพตำนานน้ำเต้าปุง โดยสุระเดช แก้วท่าไม้)

๒

โลกทัศน์ ค่านิยม และวิถีชีวิตไทย

คนไทยนับแต่อดีตมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำรงชีพที่พึ่งพาธรรมชาติก่อให้เกิดคติความเชื่อในอำนาจธรรมชาติ อันเป็นกลไกทางวัฒนธรรม สังคมที่ปรากฏมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เชื่อกันว่าธรรมชาติทุกสิ่งมีผีเป็นผู้พิทักษ์คุ้มครอง อีกทั้งผียังให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงคิดพิธีกรรมเพื่อที่จะสร้างความสงบสุขและความสมดุลในการดำรงชีวิต เช่น พิธีกรรมการฝังศพ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ ก่อนจะรับความเชื่อทางศาสนาต่างๆ ในภายหลัง

พิธีการอันเนื่องมาจากความเชื่อ ศาสนาของคนไทย แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดของผู้ที่พยายามปรับตนให้กลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดเอาชนะธรรมชาติในภูมิภาคอื่น

๒

ความเชื่อดั้งเดิม ธรรมชาติ ศาสนา หล่อหลอมเป็นภูมิปัญญา

การสร้างความกลมกลืน สอดคล้องกับธรรมชาติที่แวดล้อม ส่งผลให้แบบแผนการดำรงชีพและรูปแบบวัฒนธรรมของผู้คนในอดีตไม่ซับซ้อนมาก ประดิษฐ์กรรม สิ่งของเครื่องใช้ส่วนใหญ่มุ่งสร้างเพื่อตอบสนองการใช้งานเป็นหลัก รวมถึงการเลือกวัสดุที่ใช้ในการสร้างประดิษฐ์กรรมนั้นตามสภาพแวดล้อมที่ดำรงชีพ อย่างไรก็ตาม สิ่งของที่อุทิศในพิธีกรรมการฝังศพของมนุษย์ในช่วงเวลาดังกล่าวอาจสื่อถึงสถานะทางสังคมของผู้ตายนั้น

นับแต่ช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว) จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑-๙ ความซับซ้อนทางวัฒนธรรมเริ่มปรากฏชัดขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้โดยมีปัจจัยจากการแลกรับวัฒนธรรมจากดินแดนโพ้นทะเล อาทิ อินเดีย อาหรับ จีน ดินแดนในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ฯลฯ ส่งผลต่อแบบแผนคติความเชื่อและการสร้างภูมิปัญญาของคนในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างเด่นชัด ด้วยการรับประดิษฐ์กรรมเครื่องใช้สำริดประเภทกลองมโหระทึก เครื่องประดับสำริด เครื่องประดับจากแก้ว หินกึ่งมีค่า ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านั้นนับเป็นส่วนประกอบสำคัญที่พบในเครื่องอุทิศสำหรับพิธีกรรมการฝังศพช่วงระยะเวลาดังกล่าว ทั้งยังปรากฏหลักฐานการสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่ราบใกล้แหล่งน้ำ จากเดิมที่มนุษย์นิยมอยู่อาศัยตามถ้ำและเพิงผา นอกจากนี้การรับพุทธศาสนาและแบบแผนความเชื่อจากดินแดนโพ้นทะเลเหล่านั้น นับเป็นส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมการปลงศพ จากเดิมที่นิยมฝังศพทั้งร่างในลักษณะเหยียดยาว เป็นการฝังศพในภาชนะ ก่อนที่จะคลี่คลายไปสู่การปลงศพด้วยวิธีเผา เพื่อเก็บอัฐิในเวลาต่อมา

๑

๑ ภาพดินเผาบรรจุกระดูกมนุษย์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบที่แหล่งโบราณคดีในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด

๒ ภาพเขียนสีที่ถ้ำประดุมฯ จังหวัดลำปาง

๓ ลักษณะการฝังศพของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี

ด้วยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีพ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดกลุ่มวัฒนธรรมน้อยใหญ่กระจายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ แหล่งน้ำจึงไม่เพียงแต่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่คนไทยคุ้นเคยมาแต่อดีต หากแต่ยังเป็นเส้นทางคมนาคม แหล่งทรัพยากรอาหาร แหล่งก่อกำเนิดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันเกี่ยวเนื่องด้วยสายน้ำ ฯลฯ นอกจากนี้ การอยู่ภายใต้อิทธิพลมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยเป็นชุมทางการติดต่อของพ่อค้า นักเดินเรือ นักบวช ฯลฯ อย่างต่อเนื่องนับแต่อดีต การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนจากดินแดนอื่น ๆ ล้วนมีส่วนต่อการสร้างแบบแผนการดำรงชีพและโลกทัศน์ความเชื่อแก่ผู้คนในสังคมไทย โดยเฉพาะเมื่อพุทธศาสนาและหลักคำสอนในศาสนาอื่นๆ ที่แพร่หลายเข้ามาก่อให้เกิดแบบแผนวัฒนธรรมที่แตกต่างและซับซ้อนขึ้นเป็นลำดับ

ศาสนา ในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่รวมศาสนาต่าง ๆ ซึ่งแต่ละศาสนาดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสมานฉันท์ ปัจจุบันศาสนาสำคัญในประเทศไทยมีดังนี้

ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักของประเทศไทย เริ่มปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๕ และเจริญรุ่งเรืองในสมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖) สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๒

ศาสนาฮินดู

ศาสนาฮินดูเผยแพร่มาสู่แผ่นดินไทยก่อนพุทธศาสนา โดยกลุ่มพ่อค้าและนักบวชชาวอินเดีย ปรากฏรูปเคารพในศาสนาฮินดูบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๕-๑๒ ทั้งยังพบหลักฐานโบราณสถานในศาสนาฮินดูกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย นอกจากนี้ อิทธิพลของศาสนาฮินดูยังปรากฏในงานศิลปะเกือบทุกแขนงของไทย ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม วรรณคดี ฯลฯ

๑ พระพุทธรูปสมัยทวารวดี วัดหน้าพระเมรุ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒ การประกอบพิธีกรรมในศาสนาฮินดูที่เทวาลัย
วัดศรีชุมมาเทวี (วัดแขกสีลม)

๑

๒

ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์เริ่มเผยแพร่ในประเทศไทยโดยชาวโปรตุเกส ซึ่งเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ จากนั้นจึงมีผู้เดินทางเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในเมืองไทยอย่างต่อเนื่อง และนำความรู้สมัยใหม่มาสู่สังคมไทย อาทิ การพิมพ์ ดาราศาสตร์ การแพทย์ การศึกษาแผนใหม่ ฯลฯ

ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามได้เข้ามาสู่แผ่นดินไทยโดยพ่อค้าชาวอาหรับ เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๕ ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่พบทางภาคใต้ของไทย ครั้นถึงสมัยอยุธยา ศาสนาอิสลามได้วางรากฐานลงอย่างมั่นคง

ปัจจุบันชุมชนมุสลิมในประเทศไทยส่วนใหญ่ตั้งหลักฐานหนาแน่นในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

๑ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวคริสต์

๒ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิม

๓ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวซิกข์

๓

ศาสนาซิกข์

ชาวอินเดียในรัฐปัญจาบนำศาสนาซิกข์เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนใหญ่ชาวซิกข์นิยมทำการค้า และตั้งชุมชนหนาแน่นในพื้นที่บริเวณพาทูร์ดี กรุงเทพมหานคร

ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาต่าง ๆ

ประเทศไทยอยู่ท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มชนและวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบการดำรงชีวิตและคติความเชื่อต่างกัน การดำเนินชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายเช่นนี้ทำให้ผู้คนบนแผ่นดินไทยเรียนรู้ที่จะผสมผสานสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยปัจจัยสำคัญอันเป็นแกนหลักของสังคมไทยที่เชื่อมร้อยทุกความเชื่อ ทุกศาสนา ทุกกลุ่มคนบนแผ่นดินไทยเข้าด้วยกันก็คือการเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกของสถาบันพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกหมู่เหล่า ทำให้ประเทศไทยเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อและวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ และมีความสุข

ॐ

DARSHAN
Namah
Shivay

DARSHAN
God
Sri La

ภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคนที่เกิดจากการผสมผสานความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อย่างสมดุล จนเกิดเป็นลักษณะของตนเอง ทั้งที่ปรากฏในรูปธรรมและนามธรรม

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภูมิปัญญามีอย่างน้อย ๔ ประการ คือ สภาวะธรรมชาติ การสร้างสรรค์ คติความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาล และคติความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา

ภูมิปัญญาอันเนื่องมาจากสภาวะธรรมชาติ

สภาพทางภูมิประเทศอันหลากหลายล้วนก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการเลือกถิ่นฐานการตั้งบ้านเรือนใกล้กับแหล่งน้ำ เพื่อสะดวกแก่การสัญจร ใกล้กับแหล่งทำกิน (ทำนา) และใกล้วัดเพื่ออยู่ใกล้ศาสนา อันเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศก่อให้เกิดภูมิปัญญาและคติทางสถาปัตยกรรม เช่น การปลูกบ้านในที่ดินอ่อนเช่นภาคใต้ จะต้องมีดินเสาเพื่อรองรับเสาแทนการขุดหลุมฝังเสาและกันความชื้น หรือในที่มีน้ำหลากเช่นภาคกลาง จะมีการวางเสาแบบเรือนเอนสอดเข้าทางตอนบนเพื่อช่วยให้ต้านทานแรงปะทะของน้ำ

จากสภาพความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการตั้งชื่อที่อยู่อาศัยละแวกหรือเขตนั้น ๆ ตามสภาพและทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นหรือลักษณะการทำมาหากินมาเป็นนาม เช่น บ้านโคกเสม็ดชุน บ้านคูเต่า บ้านคองหงส์ บ้านควนลัง บ้านคลองแห บ้านหนองจิก บ้านนาขวาง เป็นต้น บางครั้งการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางภูมิศาสตร์ ก็ก่อให้เกิดภูมิปัญญาชาวบ้านอีกชั้นหนึ่ง เช่น ภูมิปัญญาในการถนอมอาหารด้วยการตากแห้ง กวน เชื่อม รั้า เจ่า ฯลฯ ไว้บริโภคในยามขาดแคลน

ภูมิปัญญาอันเนื่องมาจากการสร้างสรรค์ของบรรพชน

ภูมิปัญญาที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของคนรุ่นก่อนถือเป็นแหล่งความรู้ให้คนรุ่นหลังได้พัฒนาต่อเนือง ที่เห็นได้ชัดคือ ภูมิปัญญาที่สืบทอดในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างเหล็กจะรู้จักการเลือกใช้ไม้ในการให้ความร้อนในการหลอมโลหะ รู้จักเลือกแหล่งโลหะช่างไม้จะรู้จักการเข้าไม้ลักษณะต่าง ๆ รู้จักการเลือกลักษณะไม้ดีไม่ร้าย ฯลฯ

ภูมิปัญญาที่เกิดจากการนำคติความเชื่อมาปรับใช้เพื่อบำรุงขวัญและไม่ให้เกิดความประมาท เช่น คติความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง เป็นต้น

ภูมิปัญญาในการสร้างความมั่นคงในสังคม เช่น การผูกเกลือหรือผูกเสี่ยว เพื่อสร้างความสามัคคีศุภญาติมิตรมาสู่รุ่นลูกหลาน

ภูมิปัญญาอันเนื่องมาจากคติความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาล

คติความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่โบราณมีว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ทั้งที่เป็นสสารและที่พลังงาน ล้วนเกิดจากธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ ทั้งเชื่อว่าความสมดุลของธาตุสี่ในร่างกายจะช่วยให้มีพละนามัยสมบูรณ์ แต่ถ้าขาดธาตุใดธาตุหนึ่งก็จะเกิดความเจ็บป่วยได้

จากสภาพภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดปี ทำให้เกิดภูมิปัญญาด้านโภชนาการ เพื่อเป็นการป้องกันโรคภัยในแต่ละฤดูกาล เช่น มีการจำแนกธาตุในอาหาร และเลือกอาหารเพื่อนำมาใช้แก้หรือป้องกันโรคต่าง ๆ ที่มีสาเหตุจากธาตุกำเริบ อาทิ คนที่มีไข้ขึ้นสูงตัวร้อนจัดต้องรับประทานอาหารที่คุณสมบัติเหมือนตัวยาที่มีธาตุน้ำผสม

การคำนึงถึงความสมดุลของธาตุ มีอิทธิพลถึงการคัดเลือกของให้อยู่ร่วมกันได้โดยเกื้อกูลกันด้วย เช่น หึงงาธาตุน้ำแต่งงานกับชายธาตุไฟ จะเกื้อกูลกัน การปลูกพืชผสมผสานโดยปลูกพืชธาตุไฟ เช่น ทุเรียน ไว้ใกล้กับพืชธาตุน้ำ เช่น มังคุด ก็จะทำให้พืชโตกันมากกว่าจะเป็นโทษแก่กัน ภูมิปัญญาเหล่านี้ก่อให้เกิดการประสานประโยชน์และก่อให้เกิดความรอบคอบถี่ถ้วนในการคิดและการกระทำทั้งปวง

ส่วนความเชื่อที่ถือว่าสรรพสิ่งมีผู้สร้างและผู้คุ้มกันที่มองไม่เห็น ทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เป็นกุศโลบายให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยทางอ้อม เช่น เรื่องพระภูมิเจ้าที่ เทพารักษ์

นางไม้ นางธรรณี นางมณีเมขลา แม่โพสพ พระพาย แล้วขยายเป็นภูมิปัญญาย่อยอีกนานัปการ เช่น ห้ามกินข้าวเหลือแล้วทิ้ง หรือห้ามพูดจาหยาบคายนะกินข้าวเพราะขวัญข้าวจะเสีย ภูมิปัญญาเหล่านี้ทำให้เกิดจริยธรรมความเชื่อ ประเพณี และคติทางโลกอีกมากมาย

ภูมิปัญญาอันเนื่องมาจากคติความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา

ภูมิปัญญาไทยที่เกิดจากคติความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนามักเกิดจากการผสมผสานแนวคิดเพื่อการอยู่ร่วมกันได้โดยสงบ เพราะต่างก็มีหลักให้ละเว้นสิ่งที่ถือว่าเป็นบาปที่คนดีพึงรักษาตัวให้ห่าง และมุ่งบำเพ็ญกุศลเพื่อเป็นเพื่อนบุญร่วมกัน

ภูมิปัญญาที่บ่มเพาะให้ศาสนิกชนมีหลักในการประกอบความดี ได้แก่ คติเรื่องการใช้ชาติ เช่น พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อที่ว่า ใครตีหัวแมวจะหัดสั้นในวัยชรา หรือชาวมุสลิมเมื่อหย่าขาดกันแล้ว หากกลับมาคืนดีภายใน ๓ เดือน จะสามารถทำได้ ๓ ครั้ง แต่ถ้าจะกลับมาคืนดีในครั้งที่ ๔ จะต้องแต่งงานกันใหม่โดยอาศัย “เงินตาบอด” กล่าวคือต้องว่าจ้างชายที่เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญาที่สุดในละแวกนั้นมาเป็นสามีคืนเดียวกับฝ่ายหญิงเสียก่อนจึงกลับมาคืนดีกับสามีได้ ซึ่งกระทำได้ยาก และสร้างความอับอายให้แก่คู่สามีภรรยา

โลกทัศน์และค่านิยมของคนไทย

แบบแผนการดำรงชีพที่คนไทยเคยปฏิบัติสืบเนื่องนับแต่อดีต มีส่วนต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในแต่ละช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทำให้ประเทศไทยสามารถดำรงบทบาทสำคัญในฐานะดินแดนที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน พัฒนาการทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่บ่งชี้ถึงการผสมผสานวัฒนธรรมกับชนชาติที่ไทยมีการติดต่ออย่างชาญฉลาด ทำให้วัฒนธรรมที่สืบทอดมามีคุณค่าและความหมายต่อวิถีคนไทยทั้งในทางการเมือง การปกครอง สังคม ศาสนา เศรษฐกิจ ตามกาลสมัยนั้นๆ คนไทยดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบ ประจักษ์แก่วิถีชีวิตแห่งชุมชนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต รับวัฒนธรรมจากภายนอกมาผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมมีส่วนทำให้การดำเนินชีวิตน่าอยู่และเป็นแบบแผนยิ่งขึ้น เช่น การรับศาสนาทำให้เกิดการกลมกลืนจิตใจ ความเชื่อในบุญกรรมที่ใช้ในการอธิบายความแตกต่างของฐานะผู้คนในสังคม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การปกครองที่เป็นระบบเทวราชาหรือพุทธราชามีส่วนสร้างความมั่นคงแก่รัฐ ด้วยกษัตริย์ที่ปกครองถือเป็นอวตารหนึ่งของพระเจ้าหรือทรงเป็นเสมือนพระโพธิสัตว์ ประชาชนในปกครองเป็นเสมือนบริวารหรือสรรพสัตว์ที่ผู้เป็นอวตารแห่งพระเจ้าทรงคุ้มครอง การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมแขนงต่างๆ ที่มีความงดงามจึงเป็นไปเพื่อการแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ ความศรัทธาในศาสนา ฯลฯ แต่เมื่อไทยมีการรับวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในสังคมนับแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างมหาศาล อันเป็นผลสืบเนื่องจากพื้นฐานแนวคิด รูปแบบ และหน้าที่ของวัฒนธรรมทั้งสองที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน ยังมีส่วนหล่อหลอมต่อโลกทัศน์และค่านิยมของคนไทยในปัจจุบันบางประการ ได้แก่

๑. การนับถือบุคคลด้วยการให้ความสำคัญแก่ตนหรือชีวิตของตนเองมากที่สุด รวมทั้งยอมรับความสำคัญของผู้อื่นที่จะให้คุณและโทษแก่ตน จึงต้องมุ่งสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้ดีอยู่เสมอ ทำให้เกิดแนวคิดในเชิงปัจเจกชนนิยม ถือตนเองอยู่เหนือระบบกฎเกณฑ์ และไม่ชอบความขัดแย้ง หนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนตน

๒. ความรักสนุก ด้วยการให้ความสำคัญในเรื่องความสุข ความสนุกสนาน ความสะดักสะบาย หลีกเลียงความทุกข์ยากลำบาก ทำให้เกิดความคิดในเรื่องบริโภคนิยม ชอบงานเบา นิยมความฟุ่มเฟือย

๓. ความเชื่อในเรื่องบุญกรรมและโชคกลาง ซึ่งคนไทยใช้บุญกรรมเป็นข้ออธิบายความแตกต่างทางฐานะของผู้คนในสังคม และยังมีเรื่องของโชคกลาง ที่เป็นปรากฏการณ์ด้านดีและร้าย

๔. ความมั่งคั่ง ส่งผลให้เกิดความพยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้ในสิ่งที่แสดงถึงความร่ำรวย

๕. อำนาจนิยม คนไทยยกย่องและนิยมในอำนาจ เพราะเชื่อว่าเป็นที่มาของความมั่งคั่งร่ำรวยในทรัพย์สินและบริวาร ฯลฯ

๖. การเคารพผู้อาวุโสในฐานะของผู้มีประสบการณ์ ความรอบรู้ และมีตำแหน่งหน้าที่ที่สูงกว่า

๗. ความเป็นผู้รู้หรือมีความสามารถ ไม่ว่าจะป็นสาขาวิชาแขนงใด จึงทำให้ผู้คนในสังคมไทยพยายามที่จะเป็นผู้รู้ เพื่อสร้างสถานะในทางสังคม ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดการขัดแย้งด้วยวิธีการต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง

คำอธิบาย: นิยาม “๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข” เป็นนิยามที่ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย “ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” บนเงื่อนไข “ความรู้และคุณธรรม” นั่นคือให้ดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และรัฐบาลยุคต่อๆ มาได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการกำหนดนโยบายบริหารประเทศถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นปรัชญาทางเศรษฐกิจที่ยอมรับในประชาคมโลก ต่อมาได้รับการเชิดชูเกียรติสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙

นับแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ทำให้เกิดระบบการคมนาคมสมัยใหม่ ทั้งรถไฟ รถราง รถยนต์ เครื่องบิน รถไฟฟ้าบนดิน ใต้ดิน ฯลฯ การคมนาคมขนส่งได้เปลี่ยนจากทางน้ำมาเป็นทางบกเกือบจะโดยสิ้นเชิง ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วย

แนวความคิดของผู้คนในสังคมไทยจึงเปลี่ยนไป เกิดความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ในขณะที่สังคมเมืองมีจุดมุ่งหมายหลักที่จะเป็นสังคมภาคอุตสาหกรรม ขณะที่สังคมชนบทที่ยังคงวิถีชีวิตและเศรษฐกิจภาคเกษตรที่พึ่งพิงธรรมชาติเริ่มลดลง ก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างเมืองและชนบท

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้พสกนิกรไทยได้เข้าถึงทางสายกลางขณะเดียวกันที่ยังคงไว้ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจึงพระราชทานแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ทรงชี้ให้เห็นถึงแนวทางการดำรงอยู่และแนวทางการปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้รอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ซึ่งจุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือแนวทางที่สมดุลในการดำเนินชีวิต และสามารถก้าวสู่ความเป็นสากลได้โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์

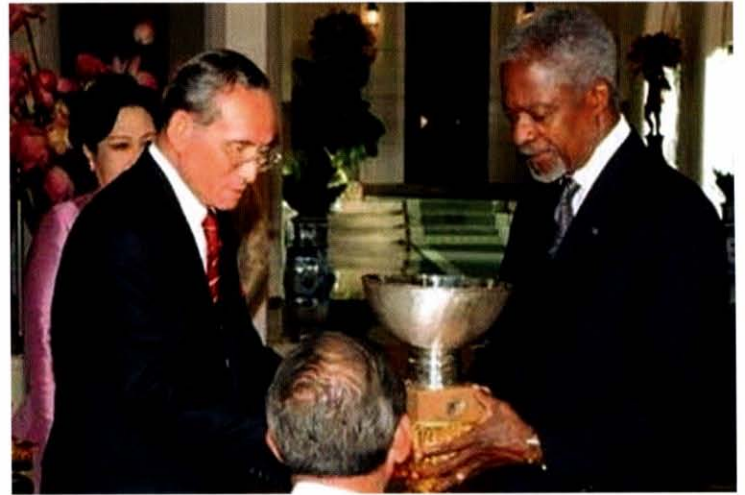
หลังจากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีส่วนสำคัญต่อการนำมาใช้ในแผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ซึ่งคนไทยจะสามารถเลี้ยงชีพโดยอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ว่า

“...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง...เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้...ที่ไหนทำแบบ self-sufficient economy คือเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน...”

และเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชาวไทย กระทรวงวัฒนธรรมจึงได้ส่งเสริมการสร้างค่านิยมพื้นฐานเพื่อให้บุคคลในชาติได้มีแนวปฏิบัติร่วมกัน อันได้แก่ การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา การมีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

๑ นายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติ
ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการ
พัฒนามนุษย์แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙

๓

มรดกวัฒนธรรมไทย

ประเทศไทยมีรากฐานทางวัฒนธรรมมายาวนาน ประกอบด้วยกลุ่มชนหลากหลายเชื้อสายที่อยู่ร่วมกัน ส่งผลต่อการสร้างวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเฉพาะและมีวิวัฒนาการของตนเอง โดยแบ่งออกเป็นยุคสมัย ดังนี้

๒

๓

ยุคสังคml่าสัตว์-หาของป่า (ประมาณ ๖๐๐,๐๐๐-๔,๕๐๐ ปี)

เป็นยุคสมัยที่มนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ หารพืชผักและผลไม้ตามธรรมชาติมาเป็นอาหาร ยังไม่รู้จักรักการเพาะปลูกและการสร้างที่อยู่อาศัยอย่างถาวร แต่เคลื่อนย้ายไปตามแหล่งที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์เพื่อการดำรงชีพ ลักษณะที่อยู่อาศัยจึงเป็นถ้ำและเพิงผา รู้จักใช้วัสดุตามธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัวในการทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น นำหินไม้ และกระดูก มาทำเป็นขวาน เครื่องมือสับตัด เครื่องมือขุด ฯลฯ

ยุคสังคml่าสัตว์-หาของป่าในประเทศไทย กำหนดอายุจากแหล่งโบราณคดีแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งได้รับการกำหนดอายุอยู่ในราว ๖๐๐,๐๐๐-๔๐๐,๐๐๐ ปีที่แล้วมา นอกจากนี้ยังมีแหล่งโบราณคดีในประเทศไทยที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกันที่มีชื่อเสียงอีกหลายแห่ง เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำหลังโรงเรียน จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีถ้ำหมอบี จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมน จังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

๑, ๓ ภาพเขียนสีที่ถ้ำประตูผา จังหวัดลำปาง

๒ เครื่องมือกระดูกสัตว์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี

ยุคสังคมเกษตรกรรม (ประมาณ ๔,๕๐๐-๒,๕๐๐ ปี)

มนุษย์มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องนับจากยุคสังคมล่าสัตว์-หาของป่า จนกระทั่งเมื่อประมาณ ๑๐,๐๐๐-๗,๐๐๐ ปีที่แล้วมา จึงเริ่มมีการตั้งหลักแหล่งอยู่อาศัยค่อนข้างถาวรในบริเวณที่พอจะควบคุมธรรมชาติแวดล้อมได้ จึงพบการอยู่อาศัยของมนุษย์บริเวณตะพักลำน้ำเพิ่มจากการอยู่อาศัยตามถ้ำและเพิงผาที่เคยใช้อยู่แต่เดิม

หลังจากนั้นในช่วงระหว่าง ๔,๕๐๐-๔,๐๐๐ ปีที่แล้วมา จึงเริ่มรู้จักการเพาะปลูกข้าว เชื่อกันว่าข้าวที่ปลูกในรุ่นแรกเป็นข้าวเหนียวนาหว่าน และยังมีรู้จักการเลี้ยงสัตว์ มีการทำภาชนะดินเผาเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรม รวมทั้งรู้จักการทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยโลหะประเภทสำริด

ในเวลาต่อมามนุษย์เริ่มมีแบบแผนการดำรงชีวิตที่ซับซ้อนขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่มทั้งมีแบบแผนพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการฝังศพด้วยการฝังสิ่งของอุทิศแก่ผู้ตาย นอกจากนี้ยังมีการเขียนภาพและสลักภาพบนผนังถ้ำและเพิงผา รวมทั้งมีการรับวัฒนธรรมจากดินแดนที่อยู่ภายนอกเป็นที่เชื่อกันว่าภาพเขียนสีที่เขากูปลาร้า จังหวัดอุทัยธานี

แหล่งโบราณคดีที่สำคัญในยุคสมัยนี้ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีโนนนกทา จังหวัดขอนแก่น แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา แหล่งโบราณคดีบึงภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี ฯลฯ

ชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนในระบบสังคม เกิดขึ้นนับตั้งแต่ช่วงประมาณ ๒,๕๐๐ ปีที่แล้วมา มีหลักฐานที่ทำให้เชื่อได้ว่าผู้คนในสังคมมีการแบ่งชนชั้นในระดับต่างๆ ตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจหรือหน้าที่ในสังคมและเริ่มพัฒนาสู่การเป็น "เมือง" โดยชุมชนเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปบริเวณลุ่มแม่น้ำต่างๆ เช่น ลุ่มแม่น้ำโขง ชี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลุ่มแม่น้ำปิงและสาขาในภาคเหนือ ลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี ลุ่มแม่น้ำแคว ลุ่มแม่น้ำป่าสักในภาคกลาง และบริเวณชายฝั่งทะเลทั้งสองฝั่งของคาบสมุทรภาคใต้

นอกจากนี้ผู้คนในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนต่างอารยธรรมทั้งในซีกโลกตะวันออกและตะวันตก ได้แก่ อารยัน อินเดีย จีน ฯลฯ ก่อให้เกิดการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอกและนำมาปรับใช้กับวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในดินแดนแถบนี้ เช่น รูปแบบการปกครอง ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของตนเอง

แหล่งโบราณคดีที่สำคัญในสมัยนี้ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีพิงติก จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีเกาะคอเขา จังหวัดพังงา แหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร เป็นต้น

๑

๒

๓

- ๑ ภาชนะดินเผารูปวัว สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี
- ๒ ทับพีดินเผา พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี
- ๓ ลูกปัดหินและแก้ว พบที่แหล่งโบราณคดีดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี
- ๔ ขวานสำริดและแม่พิมพ์หินทราย พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

วัดนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖)

ชื่อ "ทวารวดี" ปรากฏครั้งแรกในงานเขียนของแซมมวอล บील (Samual Beal) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ที่กล่าวว่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีดินแดนชื่อ โทโลโปติ (To-Lo-Po-Ti) หรือตว้อหลอปอติ ตั้งอยู่ระหว่างดินแดนศรีเกษตร (ในประเทศพม่าปัจจุบัน) และเงินลาหรือเงินละ (ในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน) โดยอ้างถึงเอกสารบันทึกการเดินทางของพระภิกษุจีนชื่อ "เหยียนจิง" ซึ่งมีชีวิตอยู่ในสมัยราชวงศ์ถัง อันเป็นชื่อที่น่าจะตรงกับจารึกภาษาสันสกฤตว่า "ทวารวดี" (ทวารวดี) ตามหลักฐานจารึกภาษาสันสกฤตบนเหรียญเงินที่พบจากแหล่งโบราณคดีช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ บริเวณจังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี และสิงห์บุรี

สภาพสังคมและวัฒนธรรมทวารวดีนั้น พัฒนามาจากสภาพชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ผสมผสานกับวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียผ่านการติดต่อค้าขาย จึงมีลักษณะเป็นเมืองซึ่งขยายตัวจากสังคมหมู่บ้านมาเป็นสังคมเมือง โดยมีรากฐานทางเศรษฐกิจคือเกษตรกรรม การค้าขาย

๑ โบราณสถานเขาค้างนอก
อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพ: วสุ โปษยานนท์

๑

แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนภายนอก นับถือพุทธศาสนาควบคู่ไปกับศาสนาฮินดู
แหล่งโบราณคดีในสมัยนี้มีลักษณะการก่อสร้างเป็นแหล่งชุมชนที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ซึ่ง
คูน้ำคันดินจะก่อสร้างตามสภาพธรรมชาติ ทำให้มีรูปร่างไม่แน่นอน ไม่เป็นรูปแบบผังทรงเรขาคณิต
อย่างเคร่งครัดเช่นเมืองโบราณในยุคหลัง

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมในสมัยทวารวดี นิยมสร้างเป็นอาคารแผ่นผนังสี่เหลี่ยม ก่อด้วยอิฐหรือศิลาแลง
มีฐานย่อมุมซ้อนกันหลายชั้น บริเวณท้องไม้ประดับด้วยประติมากรรมปูนปั้นหรือดินเผารูปบุคคล
และภาพเล่าเรื่องชาดก

๑

๒

ดนตรี

ด้านดนตรีนั้น มีหลักฐานจากปูนปั้นขึ้นเอก ภาพนักดนตรีหญิง จากโบราณสถานเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี ทำให้เชื่อได้ว่า ในสมัยทวารวดีมีการเล่นดนตรีในลักษณะรวมเป็นวง และมีเครื่องดนตรีประเภทพิณแล้ว

นอกจากนั้น ภาพปูนปั้นจากแหล่งโบราณสถานในยุคทวารวดีหลายแห่งยังแสดงให้เห็นว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายในสมัยทวารวดีไว้ผมยาวเกล้าเป็นมวย มีการใช้เครื่องประดับ เช่น ต่างหู กำไล สร้อย ฯลฯ

ประติมากรรม

หลักฐานด้านศิลปกรรมในสมัยนี้พบแพร่หลายบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย งานศิลปกรรมส่วนใหญ่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา อาทิ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ พระพิมพ์ดินเผาและดินดิบ (พระพิมพ์บางองค์จารึกคาถา "เย ธมมา" อันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา) ธรรมจักร เสนมา ระฆังหิน เหรียญเงินและสำริด ฯลฯ และศิลปกรรมเนื่องในศาสนาฮินดู อาทิ ศิวลึงค์ โดยยังคงรูปแบบและลักษณะที่ใกล้เคียงกับศิลปะอินเดียแบบคุปตะและหลังคุปตะ

นอกจากนี้ยังพบสิ่งของเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี เช่น ตะเกียงดินเผา ตราประทับดินเผา เครื่องประดับประเภทลูกปัด หิน แก้ว ซึ่งผลิตขึ้นในชุมชนและนำมาจากดินแดนอื่น ฯลฯ

ภาษาและวรรณกรรม

ในวัฒนธรรมทวารวดีปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรอยู่ในรูปจารึกหลักต่างๆ ที่จารเป็นอักษรปัลลวะ ซึ่งเป็นรูปแบบอักษรของอินเดียใต้ (พุทธศตวรรษที่ ๑๑) โดยจารึกส่วนใหญ่เป็นภาษาบาลี เช่น จารึกคาถา เย ธมมา พบที่จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดราชบุรี ทั้งยังพบจารึกที่เป็นภาษาสันสกฤตและภาษามอญโบราณอีกด้วย

นอกจากนี้ยังพบภาพปูนปั้นแสดงถึงการรับอิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาของอินเดีย ได้แก่ รูปปูนปั้นนูนต่ำประดับฐานเจดีย์จุลประโทน จังหวัดนครปฐม แสดงถึงพุทธศาสนนิทานหรือชาดกเรื่องต่างๆ เช่น ไมตระกันยกะ สุปารคะ ศยามกะ (สุวรรณสาม) ฯลฯ

๓

- ๑ ประติมากรรมปูนปั้นรูปนักดนตรี
จากเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี
- ๒ฐานรองธรรมจักร สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔)
พบที่วัดไทร จังหวัดนครปฐม
- ๓ ใบเสมาหินทรายสลักภาพพระพุทธรเจ้าโปรดนางยโสธรา
พบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์
- ๔ ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์
จากเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี

๔

วัฒนธรรมศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘)

ศรีวิชัยเป็นชื่อเรียกดินแดนในคาบสมุทรมภาคใต้ในสมัยโบราณ เชื่อกันว่าเป็นดินแดนเดียวกันกับที่อ้างถึงในเอกสารบันทึกของพระภิกษุจีน คือ อี้จิง ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เรียกดินแดนชื่อ “โพธิ หรือชิลิโพธิ” และจากบันทึกของอาบู ซาอิด ฮาซาน พ่อค้าชาวอาหรับที่เขียนขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ (พ.ศ. ๑๔๔๕) เรียกชื่อดินแดนแถบคาบสมุทรมภาคใต้ของประเทศว่า “ศรีบุสะ”

ปัจจุบันเชื่อกันว่า “ศรีวิชัย” ไม่ใช่อาณาจักรที่มีศูนย์กลางของอำนาจในทางการเมืองและควบคุมเศรษฐกิจอยู่ที่เมืองใดเมืองหนึ่ง แต่เป็นชื่อเรียกรูปแบบทางศิลปะและวัฒนธรรมในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ปรากฏในบริเวณคาบสมุทรมภาคใต้ไปจนถึงเกาะชวา-สุมาตรา (ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน) โดยมีความสัมพันธ์หรือร่วมสมัยเดียวกันกับศิลปะชวา ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘

เมืองในวัฒนธรรมศรีวิชัยส่วนใหญ่เป็นเมืองท่าเรือ จึงเป็นพื้นที่ซึ่งเหมาะสมในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากดินแดนในซีกโลกตะวันตกและตะวันออก อาทิ อาหรับ อินเดีย จีน ฯลฯ ซึ่งเป็นดินแดนคู่ค้าทางทะเล ส่งผลให้เกิดการผสมผสานรูปแบบศิลปะ และถ่ายทอดเป็นงานศิลปกรรมในคติพุทธศาสนานิกายมหายานเป็นส่วนใหญ่

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมในสมัยนี้มีรูปแบบที่ใกล้เคียงกับศาสนสถานในอินเดียตอนใต้ และจันท์ ในศิลปะชวาภาคกลาง ซึ่งนิยมสร้างเป็นเจดีย์ทรงมณฑป ฝาผนังเป็นรูปกากบาท หรือสี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อมาหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อศิลปะอยุธยาแพร่ลงไปสู่ภาคใต้ ประกอบกับอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากลังกาแพร่เข้ามาในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความนิยมสร้างเจดีย์ทรงระฆังตามมาภายหลัง

ประติมากรรม

พบศาสนวัตถุประเภทประติมากรรมรูปเคารพ อาทิ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ ปัทมปาณี นางปรัชญาปารมิตา นางดาราศา พระพุทธรูปนาคปรก พระพิมพ์ดินดิบ ฯลฯ นอกจากนี้บางพื้นที่ยังปรากฏรูปเคารพในศาสนาฮินดู อาทิ พระวิษณุ พระอิศวร ศิวลึงค์ ฯลฯ

ภาษาและวรรณกรรม

ภาคใต้ของประเทศไทยปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปจารึกตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นอักษรปัลลวะซึ่งเป็นรูปแบบอักษรอินเดียใต้ จารึกเป็นภาษาสันสกฤต ภาษาทมิฬ และภาษามอญโบราณ สะท้อนถึงการรับอารยธรรมจากหลากหลายเชื้อชาติเข้ามายังดินแดนแถบนี้

เมื่อวัฒนธรรมศรีวิชัยรุ่งเรือง อักษรปัลลวะได้พัฒนามาเป็นอักษรกวิในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ดังพบหลักฐานอักษรแบบเดียวกันนี้ในบริเวณประเทศอินโดนีเซีย ตลอดจนถึงประเทศฟิลิปปินส์ปัจจุบัน

๑, ๒ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
สมัยศรีวิชัย

๓ พระบรมธาตุไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัฒนธรรมลพบุรีหรือวัฒนธรรมแบบเขมรโบราณในประเทศไทย (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘)

ในขณะที่วัฒนธรรมทวารวดีปรากฏในพื้นที่หลายแห่งของประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น วัฒนธรรมเขมรโบราณได้แพร่กระจายเข้ามาในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ และทวีบทบาทเป็นวัฒนธรรมหลักของบริเวณบางส่วนของภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

อย่างไรก็ตาม รูปแบบศิลปะแบบเขมรโบราณที่ถูกสร้างขึ้นในประเทศไทยนี้ มีรูปแบบบางอย่างทางศิลปกรรมที่แตกต่างจากศิลปะเขมรโบราณที่พบในประเทศกัมพูชา นักวิชาการจึงเรียกศิลปกรรมแบบดังกล่าวว่าศิลปะลพบุรี หรือศิลปะแบบเขมรโบราณในประเทศไทย

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมที่พบใช้วัสดุในการก่อสร้าง ได้แก่ หินทราย ศิลาลง และอิฐ สร้างพบว่ามีทั้งที่เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ซึ่งมีแบบแผนการก่อสร้างที่ถือความสำคัญของแกนสมมาตร (Symmetry) เป็นหลัก โดยมีองค์ประกอบร่วมทางสถาปัตยกรรม เช่น สระน้ำ (บาราย) นิยมสร้างคูน้ำคันดินกำหนดเขตเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ร่องรอยของสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมเขมรโบราณที่เก่าที่สุดในประเทศไทยมีอายุย้อนหลังราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ เป็นส่วนประกอบของกรอบประตูที่เรียกว่า "ทับหลัง" จากปราสาทเขาน้อยสีชมพู อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว หลังจากนั้นจึงพบโบราณสถานที่มีอายุร่วมสมัยกับวัฒนธรรมเขมรโบราณแบบพระโค (ราว พ.ศ. ๑๔๒๐ - ๑๔๔๐) แบบเกาะแก้ว (ราว พ.ศ. ๑๔๖๕ - ๑๔๙๐) แบบแปรูป (ราว พ.ศ. ๑๔๙๐ - ๑๕๑๐) ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก

โบราณสถานในวัฒนธรรมลพบุรีที่มีความสำคัญและพบมากในประเทศไทย ได้แก่ โบราณสถานศิลปะแบบบาปวน (ราว พ.ศ. ๑๕๖๐ - ๑๖๓๐) นครวัด (ราว พ.ศ. ๑๖๕๐ - ๑๗๒๐) และบายน (ราว พ.ศ. ๑๗๒๐ - ๑๗๘๐) โดยมีลักษณะทางศิลปกรรมบางอย่างที่ต่อมาได้คลี่คลายสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมไทย โดยเฉพาะปราสาท

โบราณสถานในรูปแบบศิลปะดังกล่าวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในประเทศไทย ได้แก่ ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา พระปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ปราสาทสตี๊กก้อกรม จังหวัดสระแก้ว ฯลฯ

๑

๑ หน้าบันและทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์
ที่ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

๒ พระปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี

๑

ธรรมศาลาและอโรคยศาลา

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ วัฒนธรรมเขมรโบราณแผ่ขยายอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกของไทย จารึกที่ปราสาทพระขรรค์ ประเทศกัมพูชา ได้ระบุถึงพระราชกรณียกิจสำคัญของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ในการสร้างอาคารซึ่งเชื่อกันว่าใช้เป็นที่พักสำหรับคนเดินทางและสถานพยาบาล ตามเส้นทางที่เชื่อมระหว่างเมืองพระนครกับเมืองบิรวารเวดล่อม เรียกว่าธรรมศาลาและอโรคยศาลา ซึ่งมีจำนวนมากกว่า ๑๐๐ แห่ง

๒

ประติมากรรม

ประติมากรรมแบบลพบุรีนิยมสร้างรูปเคารพหินทรายและสำริด ในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู รวมทั้งมีการทำเครื่องมือและเครื่องใช้ที่เป็นสำริด เช่น อาวุธ ภาชนะ และเครื่องประดับต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้วัฒนธรรมลพบุรียังมีการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีเขียวและสีน้ำตาลลักษณะต่างๆ โดยปรากฏแหล่งเตาเผาเครื่องถ้วยกระจายอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เช่น สุรินทร์ บุรีรัมย์ ฯลฯ

ภาษาและวรรณกรรม

ในวัฒนธรรมลพบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา พบหลักฐานทางภาษาที่แสดงถึงการรับอิทธิพลเขมรโบราณ คืออักษรขอมโบราณ จารึกเป็นภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร ครอบคลุมพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นอักษรขอมไทย ใช้ในการเขียนตำราคัมภีร์ ตลอดจนวรรณกรรมทางพุทธศาสนาจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์

๓

๔

- ๑ ปราสาทตาเมือน (ธรรมศาลา) จังหวัดสุรินทร์
ศิลปะเขมรโบราณแบบบายน (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘)
- ๒ ประติมากรรมซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗
ศิลปะเขมรโบราณแบบบายน (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘)
- ๓ ประติมากรรมพระวิษณุ ศิลปะเขมรโบราณ
(พุทธศตวรรษที่ ๑๒)
- ๔ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปล่งรัศมี
ศิลปะเขมรโบราณแบบบายน (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘)
พบที่ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี

วัฒนธรรมล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๒๔)

ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ กลุ่มชนในภาคเหนือได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนภายนอก เช่น กลุ่มชนในวัฒนธรรมทวารวดีบริเวณภาคกลาง และกลุ่มชนในพม่า เกิดเป็นรัฐหริภุญชัย บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง มีศูนย์กลางคือเมืองหริภุญชัย (ลำพูน)

ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระเจ้ามังราย กษัตริย์องค์ที่ ๒๕ ผู้สืบเชื้อสายมาจากลาวจังกราช ทรงรวบรวมเมืองลำพูนและเมืองใกล้เคียงอื่นๆ สถาปนารัฐล้านนาขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๓๙ มีศูนย์กลางที่พิงครัฐ (เชียงใหม่)

รัฐล้านนาประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ อาทิ ไทยวน ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทยอง ไทเขิน ฯลฯ ทำให้มีรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัวซึ่งผสมผสานจากศิลปะแบบต่างๆ อาทิ ศิลปะพม่า ศิลปะล้านช้าง ตลอดจนศิลปะสุโขทัย ศิลปะลพบุรี และศิลปะอยุธยา

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมล้านนาเท่าที่ปรากฏหลักฐานในระยะเริ่มแรก เช่นที่เจดีย์จามเทวี จังหวัดลำพูน เป็นงานศิลปกรรมในสกุลช่างแบบหริภุญชัยหรือลำพูน (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗) ลักษณะของเจดีย์ดังกล่าวเป็นเจดีย์เหลี่ยมซ้อนชั้น แต่ละชั้นประดับกระจหน้า หรือซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปและเจดีย์ทรงระฆังที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเจดีย์แบบพุกาม

นอกจากนี้ยังพบเจดีย์ที่มีรูปทรงเฉพาะ คือ เจดีย์วัดโพธารามมหาวิหาร หรือวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑

ลักษณะของวิหารและอุโบสถในศิลปะล้านนาที่ยังคงปรากฏจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างขึ้นหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๓ นิยมสร้างด้วยไม้ หลังคาซ้อน ๒-๓ ชั้น และตกแต่งที่เสาด้านนอกอาคารด้วยคันทวยแกะเป็นรูปพญานาค เรียกว่า “นาคทนต์”

ในวัฒนธรรมล้านนายังมีพุทธสถานศิลปะพม่าและไทใหญ่ โดยพ่อค้าชาวพม่าที่เข้ามาทำธุรกิจหรือตั้งรกรากในภาคเหนือ ต่อมาเมื่อมีการผนวกดินแดนล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดการผสมผสานลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบรัตนโกสินทร์จากภาคกลางกับศิลปะแบบล้านนา

๑ วัดโพธารามมหาวิหาร (วัดเจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่

๑

ประติมากรรม

ส่วนรูปแบบประติมากรรมของล้านนา ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ เป็นประติมากรรมรูปเคารพ อาทิ พระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผา ฯลฯ มีลักษณะใกล้เคียงกับศิลปะทวารวดีของภาคกลาง ต่อมาจึงมีการพัฒนารูปแบบที่เป็นเฉพาะของวัฒนธรรมล้านนา โดยมีการผสมผสานศิลปะสุโขทัย และยังมีการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา

ล้านนายังเป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งพบการผลิตเครื่องถ้วยประเภทเนื้อแกร่ง ตกแต่งด้วยการเขียนลายหรือชุบขีดเป็นลาย เคลือบผิวภาชนะด้วยสีเขียวและสีน้ำตาล แหล่งเตาเผาเครื่องถ้วยที่มีชื่อได้แก่ แหล่งเตาเวียงกาหลง และแหล่งเตาอำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย

จิตรกรรม

งานจิตรกรรมในวัฒนธรรมล้านนาปรากฏพบที่มีการเขียนอยู่บนผนังภายในอาคารพุทธสถาน และเขียนภาพพระบฏ เช่น ภาพอดีตพุทธเจ้าบนผนังภายในกรุเจดีย์ และภาพลายมุงคอบนเพดานในอุโมงค์ทางเดินที่วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ มีอายุร่วมสมัยกับศิลปะสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น (ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐) ภาพพระบฏซึ่งพบในกรุเจดีย์วัดดอกเงิน จังหวัดเชียงใหม่

๒

ภาษาและวรรณกรรม

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ล้านนามีอักษรที่ใช้จารึกเรื่องต่างๆ เรียกว่า “อักษรอมฤตโอบราณ” ซึ่งเชื่อว่าอาจพัฒนามาจากอักษรหลังปัลลวะ หรืออาจได้รับอิทธิพลจากอักษรอมฤตในประเทศพม่า จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๔ จึงพัฒนารูปอักษรที่เป็นเอกลักษณ์ของตนขึ้น ได้แก่ อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม และอักษรไทยนันทะ ตามลำดับ

ล้านนามีความเจริญทางด้านวรรณกรรมอย่างสูง เชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดของคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทโคลง อีกทั้งวรรณกรรมล้านนาได้รับความนิยมแพร่หลายในหมู่ชาวไทยตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสรรคัวรรณกรรมศาสนาเรื่อง “ปัญญาสชาดก” จากนิทานพื้นบ้าน โดยใช้ขนบของชาดกทางพุทธศาสนา ทำให้เป็นวรรณกรรมชาดกซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะของล้านนาและเป็นที่มาของวรรณกรรมไทยหลายเรื่องในชั้นหลัง เช่น สังข์ทอง สมุทรมโหฆ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมด้านการเมืองการปกครอง เช่น มังรายศาสตร์ โคลงมังทรารบเชียงใหม่ ฯลฯ และมีการแปลงโคลงลาวจากเรื่อง “โคลงนิราศหริภุญชัย” เป็นโคลงสี่สุภาพขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๑ พระพุทธสิหิงค์ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

๒ พระพุทธรูปทรงเครื่องปางมารวิชัย

๓ พระพุทธรูปปูนปั้นที่ประดับรอบเจดีย์จามเทวี

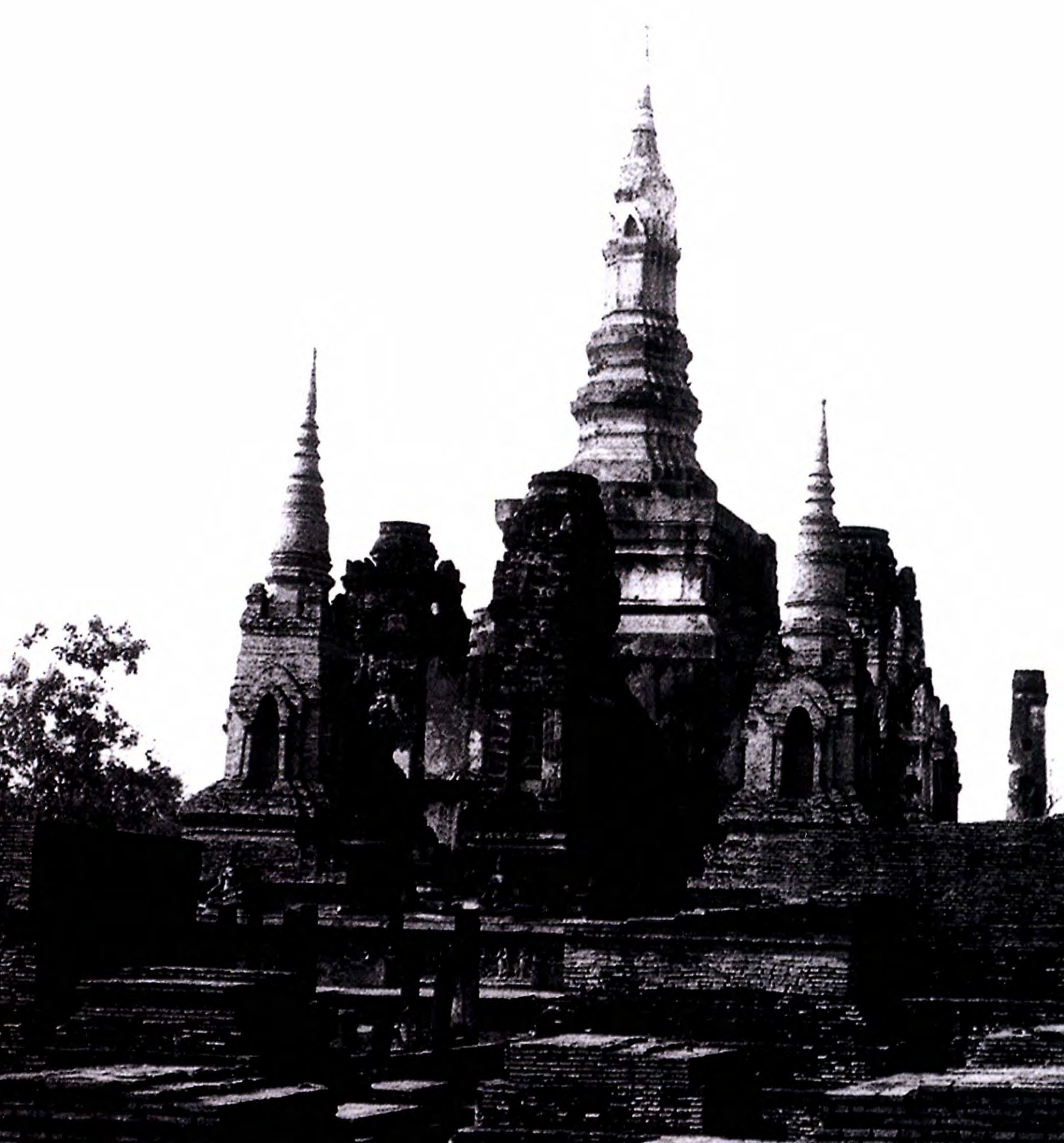

๑

๑ "พระบฏ" พบที่วัดเจดีย์สูง อำเภอฮอด
จังหวัดเชียงใหม่ (พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑)

๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนังวิถีชีวิตผู้คน
วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

สมัยสุโขทัย

(พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๑)

รัฐสุโขทัยก่อตั้งขึ้นโดยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ มีสุโขทัยเป็นราชธานี และมีเมืองในเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญกระจายอยู่ในเขตภาคกลางตอนบน ได้แก่ ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และตาก

วัฒนธรรมสุโขทัยพัฒนาขึ้นภายใต้ความเชื่อในศาสนาพุทธแบบเถรวาทและศาสนาฮินดู ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในทุกแขนง ได้แก่

๑

สถาปัตยกรรม

ในช่วงต้นของการก่อตั้งรัฐสุโขทัย รูปแบบสถาปัตยกรรมหลายแห่งปรากฏร่องรอยการรับอิทธิพลศิลปะเขมรโบราณ หลังจากนั้นจึงได้พัฒนารูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น ได้แก่ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ที่มีเรือนธาตุสูง ส่วนยอดมีลักษณะคล้ายดอกบัวตูม นอกจากนี้ยังนิยมสร้างเจดีย์แบบลังกา หรือเจดีย์ทรงระฆัง ซึ่งบางแห่งส่วนฐานจะตกแต่งด้วยพระพุทธรูป และประติมากรรมรูปสัตว์

อาคารอีกประเภทหนึ่งที่พบแพร่หลายในสถาปัตยกรรมสุโขทัยคือ มณฑป ซึ่งมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปที่มีขนาดองค์พอดีกับอาคาร ซึ่งสันนิษฐานว่าสอดคล้องกับคติของเรื่องการประทับในคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า

๑ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
เมืองเก่าสุโขทัย

๒ พระพุทธรูปภายในมณฑปวัดศรีชุม
จังหวัดสุโขทัย

๑

ประติมากรรม

ประติมากรรมส่วนใหญ่ในสมัยสุโขทัยนิยมสร้างด้วยหินและสำริด เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ประติมากรรมเหล่านี้สร้างโดยยึดคติมหาบุรุษลักษณะ แต่เพิ่มความงดงามอ่อนช้อย นอกจากนี้ยังมีการสร้างรอยพระพุทธรบาท ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นคตินี้รับมาจากลังกา และการสร้างพระพิมพ์ด้วยดินเผาและโลหะ

๑ เทวรูปพระอิศวรและพระวิษณุ

๒ พระพุทธรชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก

๒

ในสมัยสุโขทัยยังปรากฏการผลิตเครื่องสังคโลก (เครื่องเคลือบดินเผาที่ตกแต่งด้วยการเขียนลายหรือเคลือบสีเขียว หรือสีน้ำตาล) โดยพบแหล่งเตาเผาเครื่องสังคโลกกระจายอยู่ในเขตเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย นักวิชาการสันนิษฐานว่าเครื่องสังคโลกเหล่านี้เป็นสินค้าประเภทหนึ่งของสุโขทัยที่มีความสำคัญต่อเนื่องจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑) โดยพบเครื่องถ้วยสังคโลกในซากเรือจมบริเวณอ่าวไทยและพื้นที่ใกล้เคียง

- ๑ แหล่งเตาเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย
- ๒ เครื่องเคลือบสังคโลก สมัยสุโขทัย

จิตรกรรม

จิตรกรรมสมัยสุโขทัยปัจจุบันคงเหลือหลักฐานเพียงภาพคัตลอกของอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังจากห้องเจดีย์และปราสาทเจดีย์เจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย ภาพเขียนสีเอกรงค์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบอติตพุทธเจ้าและนิทานชาดก นอกจากนี้ยังพบภาพชาดกสลักบนเพดานหินชนวนภายในผนังมณฑปวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ภาพสลักบนเพดานหินชนวน
ภายในมณฑปวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

ดนตรี

เพลงและดนตรีสมัยสุโขทัยปรากฏข้อความในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ว่า “เสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อนเสียงขับ” จะเห็นได้ว่ามีเครื่องดนตรีทั้ง ๔ ประเภทคือ ดีด สี ตี เป่า รวมทั้งมีการขับร้องแล้ว ส่วนเพลงไทยที่ยังคงขับร้องและบรรเลงในปัจจุบัน ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ว่ามีเพลงใดบ้างที่สืบทอดมาจากสุโขทัย

ภาษาและวรรณกรรม

นับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ชาวไทยได้พัฒนารูปอักษรที่รับมาจากวัฒนธรรมอินเดียมาเป็นอักษรของตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับคำที่ใช้ในภาษาไทย โดยปรากฏรูปอักษรที่ใช้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ๒ แบบคือ อักษรไทยสุโขทัย และอักษรขอมสุโขทัย ถือเป็นต้นแบบของอักษรไทยในสมัยอยุธยาที่ได้พัฒนาการต่อเนื่องมาจนเป็นอักษรไทยที่ใช้กันในปัจจุบัน

ด้านวรรณกรรม ส่วนใหญ่เป็นคำประพันธ์ร้อยแก้วใช้ภาษาเรียบง่าย เนื้อหาวรรณกรรมแบ่งเป็นวรรณกรรมบันทึกประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ หรือจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และวรรณกรรมศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวไทยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๑ ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ หรือจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

๒ ภาพคัดลอกลายเส้นจิตรกรรมสมัยสุโขทัย ที่วัดเจติยไฉน จังหวัดสุโขทัย โดยอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์

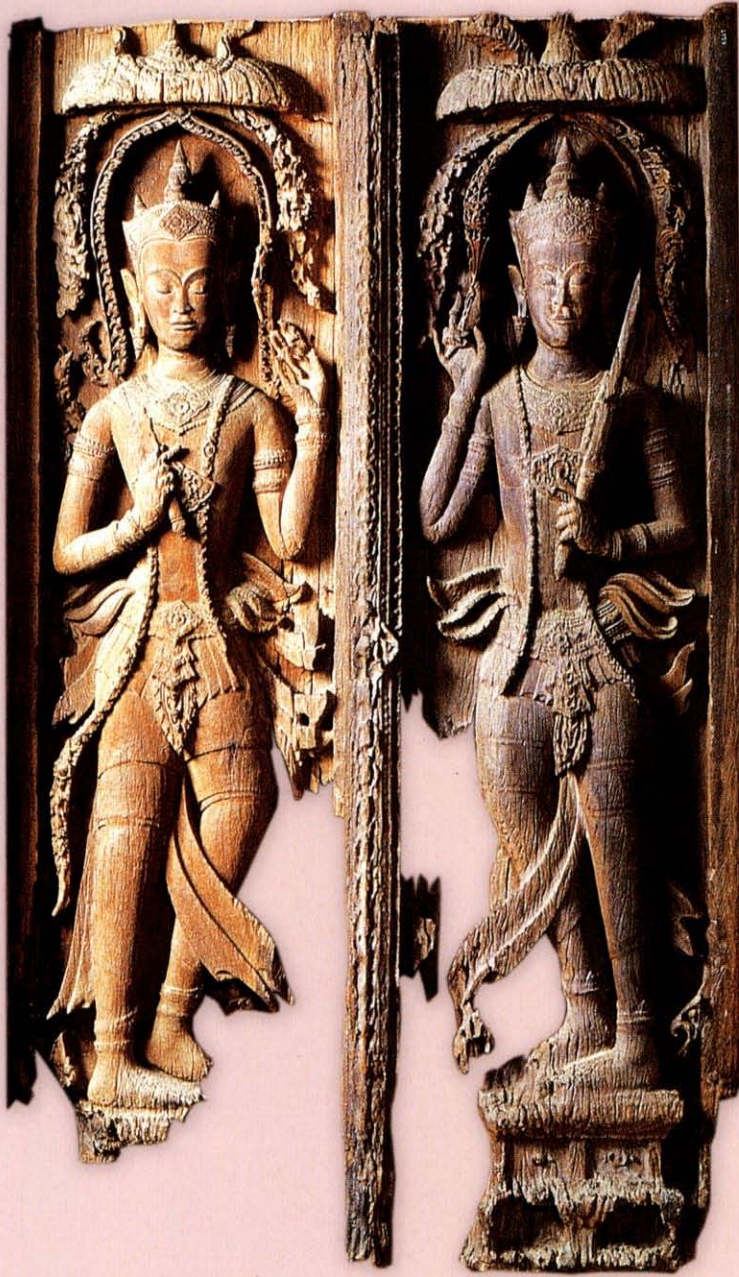

สมัยอยุธยา

(พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐)

เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี ด้วยชัยภูมิที่เหมาะสมของอยุธยาซึ่งเป็นบริเวณอุดมสมบูรณ์ของที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ประกอบกับความเชี่ยวชาญในการค้าขาย ทำให้อาณาจักรนี้เจริญมั่งคั่งเป็นปึกแผ่น ตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปี อาณาจักรนี้ได้มีพัฒนาการที่หลากหลาย และด้วยปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้ศิลปกรรมอยุธยาเป็นพื้นฐานต่อการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมไทยในสมัยต่อมา

สังคมสมัยอยุธยา มีการปกครองแบบพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นสมมติเทพ โดยถือกันว่า ที่ดินทั่วพระราชอาณาจักรเป็นทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์ บุคคลอื่นในสังคมจะได้รับการกำหนดสิทธิในการครอบครองที่ดินไม่เท่ากัน ขึ้นกับสถานะทางสังคม

อยุธยาเจริญรุ่งเรืองจากการค้า ซึ่งเป็นระบบการค้าแบบผูกขาด โดยราชการทำหน้าที่ดูแลการค้าขายและกิจการเกี่ยวกับชาวต่างประเทศ รวมทั้งส่งเรือออกไปค้าขายด้วย ซึ่งระบบการค้าลักษณะดังกล่าวถูกยกเลิกในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมอยุธยายุคต้น รูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมที่ปรากฏส่วนหนึ่งปรับมาจากสถาปัตยกรรมเจดีย์ทรงปราสาทในศิลปะลพบุรีหรือเขมรโบราณในประเทศไทยที่เจริญมาก่อนหน้านี้ สถาปัตยกรรมอีกแบบหนึ่งเป็นเจดีย์ทรงระฆัง ส่วนอาคารประเภทอุโบสถและวิหารที่สร้างในสมัยนี้มีลักษณะแผนผังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปักใบเสมาล้อมรอบอาคารอุโบสถ วิหารเป็นอาคารประกะอบที่นิยมสร้างอยู่ทางทิศตะวันออก

สถาปัตยกรรมอยุธยายุคกลางนิยมสร้างเจดีย์ทรงระฆังที่มีมุขยื่นออกมาทั้งสี่ทิศ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง และเจดีย์ทรงเครื่อง ส่วนอาคารประเภทอุโบสถและวิหารยังคงรูปแบบสืบมาจากอยุธยายุคต้น นอกจากนี้ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ยังพบความนิยมในการสร้างปราสาทเป็นส่วนประกอบของพุทธสถาน ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีการติดต่อกับตะวันตก จึงทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารแบบตะวันตก และนิยมทำฐานอาคารเป็นรูปโค้งคล้ายเรือ จึงเรียกว่าฐานลำภา หรือหย่อนท้องช้าง

๑ บานประตูไม้สมัยอยุธยา จากวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒ วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประติมากรรม

ประติมากรรมสมัยอยุธยาตอนต้น มีลักษณะสอดคล้องกับสถาปัตยกรรม ในช่วงเวลาเดียวกัน นิยมสร้างพระพุทธรูปที่มีลักษณะคล้ายประติมากรรมรูปเคารพในศิลปะลพบุรี มีชื่อเรียกว่าศิลปะอู่ทอง ประติมากรรมส่วนใหญ่ มีขนาดพระศกเล็กแหลม และมีไรพระศก

สมัยอยุธยาตอนกลาง นิยมสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง ๒ แบบ คือ แบบทรงเครื่องใหญ่ และทรงเครื่องน้อย ทั้งยังมีความเชื่อในศาสนาฮินดู มีการสร้างประติมากรรมรูปเคารพ

นอกจากนี้ยังนิยมทำเครื่องใช้ประเภทไม้ประดับมุก หรือเขียนลายรดน้ำ เช่น ตู้พระธรรม หีบพระธรรม ฯลฯ

สำหรับเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะเด่นในช่วงเวลาดังกล่าว คือ เครื่องถ้วยเบญจรงค์ อันเป็นเครื่องเคลือบที่เขียนลวดลายสีต่างๆ โดยมีสีหลัก ได้แก่ สีดำ สีแดง สีขาว สีเหลือง และสีเขียวหรือสีคราม งานเหล่านี้ราชสำนักอยุธยาเป็นผู้ออกแบบและให้ช่างจีนเป็นผู้ผลิต ภาชนะเหล่านี้เป็นที่นิยมในกลุ่มชนชั้นสูง ขุนนาง และราชสำนัก

๑ พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางประทานอภัย สมัยอยุธยา

๒ พระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จิตรกรรม

สมัยอยุธยาตอนต้น จิตรกรรมที่พบส่วนใหญ่ปรากฏบนผนังภายในอาคารศาสนสถาน เขียนด้วยเทคนิคปูนแห้ง เป็นจิตรกรรมประเภทเอกรงค์ที่ใช้สีในกลุ่มสีขาว สีแดง และสีดำ เช่น ภาพอดีตพุทธเจ้าซึ่งเขียนอยู่ภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมัยอยุธยาตอนกลาง เริ่มมีความนิยมในการเขียนภาพจิตรกรรมตกแต่งพระอุโบสถและวิหาร โดยนิยมเขียนภาพอดีตพุทธเจ้าและเทพชุมนุมประดับผนังเหนือขอบหน้าต่าง ส่วนผนังสกัด ตรงข้ามกับพระประธานนิยมเขียนภาพมารผจญ โดยยังคงใช้สีลักษณะเดียวกับสมัยอยุธยาตอนต้น คือใช้สีขาว สีแดง และสีดำเป็นหลัก

สมัยอยุธยาตอนปลาย นิยมเขียนภาพเทพชุมนุม พุทธประวัติตอนมารผจญ ทศชาติชาดก ส่วนผนังด้านหลังพระประธานนิยมเขียนภาพไตรภูมิ โดยสีที่ใช้ นอกจากสีขาว สีแดง และสีดำที่ใช้มาแต่เดิม ยังพบว่ามีการใช้สีเขียวและสีน้ำเงิน ซึ่งเป็นสีที่นำเข้ามาจากต่างประเทศด้วย

๑ จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนปลาย
ตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธไสยาสน์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑

ภาษาและวรรณกรรม

ในสมัยอยุธยาใช้อักษรของสุโขทัยมาใช้และพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นอักษรที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานการใช้วัสดุเพื่อจารึกอักษรในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ได้แก่ แผ่นทองคำ แผ่นเงิน ใบลาน สมุดไทย ฯลฯ

ด้านวรรณกรรม พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์กวี วรรณกรรมอยุธยาที่ปรากฏถึงปัจจุบันจึงเป็นวรรณกรรมราชสำนักแทบทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นคำประพันธ์ร้อยกรอง ในยุคแรกนิยมใช้คำภาษาไทยที่เรียบง่าย ต่อมาจึงใช้ศัพท์ภาษาบาลี สันสกฤต และเขมรปนกับภาษาไทยมากขึ้นเป็นลำดับ โดยสามารถแบ่งสมัยของวรรณกรรมออกเป็น ๓ สมัย คือ

สมัยอยุธยาตอนต้น วรรณกรรมส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อาจเพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่อาณาจักรในยุคเริ่มต้น วรรณกรรมที่สำคัญคือ "ลิลิตโองการแช่งน้ำ" ซึ่งได้รับอิทธิพลการจัดพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัติยาจากเขมรโบราณ

สมัยอยุธยาตอนกลาง วรรณกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งถือเป็นยุคทองของวรรณกรรมไทย วรรณกรรมมีเนื้อหาหลากหลายขึ้น เช่น การนำนิทานชาดกมาแต่งเป็นวรรณกรรม "สมุทรโฆษคำฉันท์" การแต่งวรรณกรรมเพื่อใช้ในพิธีกรรม "ฉันท์ดุชฎีสังเวยกล่อมช้าง" และวรรณกรรมแบบเรียนภาษาไทยและการแต่งคำประพันธ์ "จินตตามณี"

สมัยอยุธยาตอนปลาย วรรณกรรมส่วนใหญ่อยู่ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งถือเป็นยุครุ่งเรืองของวรรณกรรมไทยอีกยุคหนึ่ง ในช่วงนี้วรรณกรรมเริ่มแพร่หลายมาสู่ประชาชนทั่วไป ในรูปวรรณกรรมการละครเพื่อความบันเทิง วรรณกรรมสำคัญ ได้แก่ "พระมาลัยคำหลวง" "บทเห่เรือ" รวมทั้งบทละครเรื่อง "นางมโนห์รา" และ "สังข์ทอง"

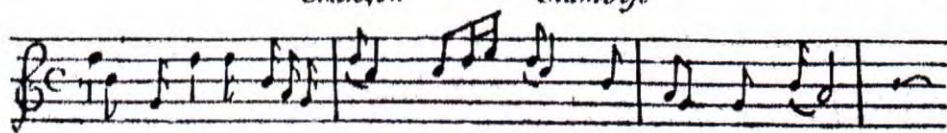
๒

๑, ๒ จิตรกรรมบนสมุดภาพ สมัยอยุธยาตอนปลาย
๓ โฉนดเพลงไทยจากบันทึกของลาลูแบร์

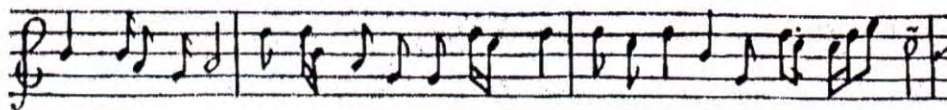
Chanson

Siamoise

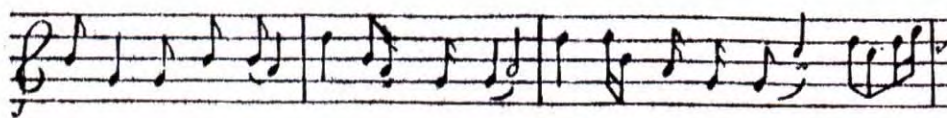
To. 1. 184 207

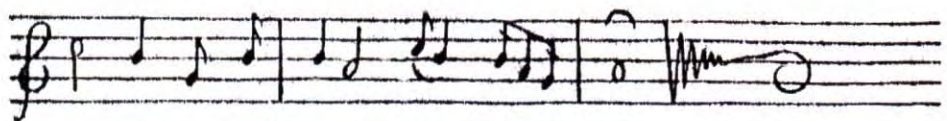
Say Samon euy leúpacam Son Seia conép neúa tcháou

Keun diaou nayey pleng ny co tchaoua pleng day, pleng labam le tchaouéy tchautay

pleng ny cochaoua pleng So náyey, peuy Yongle chaouéy Tchiang

quouang nang Tchang Tchaylen Tcha deun ey

๓

ดนตรีสมัยอยุธยา

เพลงไทยสมัยอยุธยามักเป็นเพลงเพื่อใช้ประกอบการแสดงประเภทโขน ละคร และหนังใหญ่ จึงต้องมีการปรับปรุงเพลงจากเดิมที่ใช้เพื่อการบรรเลงขับกล่อมให้เหมาะสมกับการแสดง แม้ชนบการสืบทอดทำนองเพลงไทยแต่เดิมใช้วิธีการจดจำบอกต่อกันมา แต่ก็มีหลักฐานจากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะทูตชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกโน้ตเพลงไทยชื่อ "สายสมร" ในสมัยนั้นไว้ แต่ทำนองเพลงดังกล่าวไม่ตรงกับเพลงไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันเลย

นอกจากนี้สมัยอยุธยาตอนปลายเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังนิยมการเล่นเพลงพื้นบ้าน ประเภทเพลงเรือ เพลงดอกสร้อย-สั๊กวา โดยเฉพาะการเล่นสั๊กวา เป็นการนำไปสู่การร้องเพลงที่ซ้ำเนิบนาบมากขึ้น เพื่อให้ผู้แต่งกลอนมีเวลาคิดกลอนให้ทันกับเพลง นักร้องจึงพยายามยืดเพลงให้ยาวขึ้น โดยใช้วิธีเคื้อนให้มาก

ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านดนตรีไทยและเพลงไทยในสมัยอยุธยา จึงมีทั้งการคิดสร้างเครื่องดนตรีและบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขน-ละครขึ้นมามากมาย ซึ่งก็ได้มีการนำเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ เข้ามาเล่นผสมกันจนเกิดมีวงดนตรีไทยขึ้น ๓ ประเภท คือ วงปี่พาทย์ วงมโหรี และวงเครื่องสาย นับว่าเป็นยุคเจริญสูงสุดช่วงหนึ่งแห่งการดนตรีไทย

สมัยธนบุรีและ รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๙๔)

ภายหลังการสิ้นสุดของอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาเสียหายมาก ยากที่จะฟื้นฟูให้เหมือนเดิม พระองค์จึงทรงย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่เมืองบางกอก ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ และพระราชทานนามเมืองนี้ว่า “กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร”

สมัยธนบุรีนี้บ้านเมืองยังอยู่ในช่วงฟื้นตัวในทุกด้าน งานศิลปกรรมทุกแขนงจึงมีลักษณะเรียบง่าย ด้านสถาปัตยกรรมมีการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และทรงสถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นราชธานีใหม่ของไทย นับเป็นการเริ่มต้นของศิลปะและวัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ที่พัฒนาไปสู่ศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบัน

๑ ปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สถาปัตยกรรม

แนวคิดในการ “สร้างบ้านแปงเมือง” ใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ใช้แนวคิดที่ว่า “ทำบ้านเมืองให้ตั้งงามเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยารุ่งเรือง” สถาปัตยกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช อาทิ พระบรมมหาราชวัง จึงมีแผนผังและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่จำลองแบบสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวังในสมัยอยุธยา นอกจากนี้พระองค์ยังโปรดเกล้าฯ ให้ชะลอพระพุทธรูปมาจากหัวเมือง อาทิ สุโขทัยและอยุธยา มาประดิษฐานตามพระอารามต่าง ๆ ในพระนคร

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระปรางค์ที่วัดอรุณราชวรารามหรือวัดแจ้ง โดยพระปรางค์องค์นี้สร้างตามคติเรื่องเขาพระสุเมรุ ตกแต่งรายละเอียดด้วยกระเบื้องและเครื่องถ้วยจีน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ เป็นจำนวนมาก สถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลนี้จะสร้างเครื่องบนที่เรียบง่าย ไม่มีช่อฟ้า-หางหงส์ หน้าบันตกแต่งด้วยปูนปั้นและกระเบื้องเคลือบ

- ๑ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- ๒ วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ประติมากรรม

ประติมากรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากสมัยอยุธยา เป็นหลัก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีการศึกษา เรื่องในพุทธประวัติ และคัดเลือกนำมาสร้าง เป็นปางพระพุทธรูปเพิ่มเติม ซึ่งนับรวมกับ แบบเดิมแล้วเป็น ๔๐ ปาง และโปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระพุทธรูปสำริดทรงเครื่อง ประทับยืน ๒ องค์ โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก” และ “พระพุทธรูปเลิศล้ำนภากาศ” ประดิษฐานในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

จิตรกรรม

จิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากสมัยอยุธยาตอน ปลายทั้งแบบการใช้สีและวิธีการเขียนภาพ

ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของจิตรกรรม ในสมัยนี้คือ การปิดทองคำเปลวเพื่อเน้นภาพ บุคคลหรือภาพอาคารสำคัญ เช่น ภาพจิตรกรรม ในพระอุโบสถและวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม นอกจากนี้การติดต่อดำขายอย่างใกล้ชิดกับจีน ทำให้ศิลปะจีนเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในงาน จิตรกรรมฝาผนังไทย

- ๑ พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศล้ำนภากาศ ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
- ๒ จิตรกรรมเทพชุมนุม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วรรณกรรม

วรรณกรรมสมัยธนบุรีส่วนใหญ่เป็นการฟื้นฟูวรรณกรรมที่เคยมีอยู่ในสมัยอยุธยา ส่วนวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยนี้ก็ยังคงดำเนินตามขนบของอยุธยามากกว่าจะเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ผลงานสำคัญ ได้แก่ “รามเกียรติ์ (พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี)” “ลิลิตเพชรมงกุฎ” “อิเหนาคำฉันท์” และ “นิราศกวางตุ้ง”

ภายหลังการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงฟื้นฟูวรรณคดีเก่าและชำระขึ้นใหม่หลายเล่ม เช่น “รามเกียรติ์” “อิเหนา” “ดาหลัง” “อุณรุฑ” “กฎหมายตราสามดวง” “ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก” “นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวรรณคดีร้อยแก้วซึ่งแปลจากวรรณกรรมต่างประเทศ เช่น “ราชาธิราช” “สามก๊ก” “ไซฮั่น” และ “นิทานอิหร่านราชธรรม”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์บทละครในเรื่อง “อิเหนา” และทรงปรับปรุง “รามเกียรติ์” ให้เหมาะสมกับการแสดงขึ้น ทั้งยังทรงนำบทละครนอกสมัยอยุธยามาทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ ๕ เรื่อง ได้แก่ “คาวี” “ไกรทอง” “สังข์ทอง” “ไชยเชษฐา” และ “มณีพิไชย” และที่สำคัญคือ “บทเสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน” ที่กลายเป็นวรรณคดีชั้นเยี่ยมของยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมเด่นที่เกิดจากการสร้างสรรค์โดยจินตนาการของกวีโดยตรง แทนที่จะอาศัยเค้าเรื่องจากชาดกตามขนบเดิม เช่น “พระอภัยมณี” “ลักษณวงศ์” “สิงห์ไกรภพ” ของสุนทรภู่

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวรรณคดีที่สำคัญ ได้แก่ “สมุทรโฆษคำฉันท์” “ลิลิตตะเลงพ่าย” “ปฐมสมโพธิกถา” “โคลงโลกนิติ” “เพลงยาวถวายโอวาท” ฯลฯ นอกจากนี้ยังปรากฏวรรณคดีแนวใหม่ที่มีเนื้อหาเสียดสีประชดประชัน เช่น “ระเด่นลันได” “พระมะเหลเถไถ”

๑ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องอิเหนา
ที่วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องสังข์ทอง
ที่วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

นาฏศิลป์ไทย

“นาฏศิลป์ไทย” แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

๑. นาฏศิลป์ที่เป็นแบบแผน ได้แก่ การแสดงโขน ละคร

โขน เป็นมหรสพชั้นสูง ซึ่งผู้แสดงต้องสวมหัวโขน ทำร้ายรำ จะมีแบบแผนในการแสดงโดยเฉพาะ ใช้การพากย์ เจรจา เป็นการดำเนินเรื่อง การแสดงโขนนี้สามารถแบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ

- โขนผู้หญิง หรือโขนที่เล่นในราชสำนัก ใช้ผู้แสดงที่เป็นสตรี ในราชสำนัก แสดงถวายเฉพาะพระพักตร์ ปัจจุบันไม่มีการแสดงดังกล่าวแล้ว

- โขนผู้ชาย ใช้แสดงทั่วไป ผู้แสดงเป็นชายล้วน เนื้อหาที่นิยมใช้แสดงนำมาจากเรื่องรามเกียรติ์

ละคร เป็นการแสดงที่มีเนื้อเรื่อง ละครได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับมีหลายประเภท เช่น ละครรำ ละครร้อง ละครพูด ฯลฯ

ในอดีตละครไทยมีแต่ละครรำ แบ่งได้เป็น ละครใน ละครนอก ละครชาตรี

- ละครใน แสดงในราชสำนัก ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน มีเรื่องที่แสดงเพียง ๓ เรื่อง ได้แก่ อุณรุท อิเหนา และรามเกียรติ์

- ละครนอก แสดงภายนอกเขตพระราชฐาน ใช้ผู้ชายแสดงล้วน

- ละครชาตรี เป็นการแสดงของชาวบ้านที่มีมาก่อนการแสดงละครนอกและละครใน ต่อมาได้แพร่หลายไปยังภาคใต้

๒. นาฏศิลป์พื้นบ้าน เป็นการแสดงเฉพาะภูมิภาคของไทย จึงมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ได้แก่

นาฏศิลป์พื้นบ้านภาคเหนือ เรียกลักษณะการรำเรียกว่า “ฟ้อน” ทำรำอ่อนช้อย นิ่มนวลไปตามท่วงทำนองจังหวัดพะเยา เชียงราย

นาฏศิลป์พื้นบ้านภาคอีสาน เรียกลักษณะการรำเรียกว่า “เซิ้ง” ทำรำกระฉับกระเฉง สนุกสนาน ส่วนใหญ่ท่วงทำนองจังหวัดพะเยา ก่อนข้างเร็ว

นาฏศิลป์พื้นบ้านภาคกลาง เรียกลักษณะการรำเรียกว่า “รำ” และ “ระบำ” บางชุดประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นระบำในละคร ซึ่งจะต้องประดิษฐ์ให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องของละคร

นาฏศิลป์พื้นบ้านภาคใต้ เรียกลักษณะการรำเรียกว่า “รำ” มีท่วงทำนองจังหวัดพะเยา เพลงหนักแน่น ประกอบให้ลีลาทำร้ายรำ กระฉับกระเฉง

นอกจากการแสดงดังกล่าวแล้ว ยังมีมหรสพอื่น ๆ ที่ได้รับความนิยมและพัฒนามาเป็นลำดับ อาทิ หุ่นละครเล็ก หุ่นกระบอก ลำตัดหนังใหญ่ ฯลฯ

๑

๒

ช่างสิบหมู่

ช่างสิบหมู่ เป็นกลุ่มช่างหลวงที่ขึ้นทำเนียบเป็นกรมครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๑๑ - ๒๐๓๑) โดยกรมช่างสิบหมู่เป็นหน่วยงานราชการที่รวบรวมผู้มีฝีมือทางช่างศิลป์เพื่อสร้างสรรค์ศิลปกรรมสนองพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์งานช่างสิบหมู่มีหลายประเภท ได้แก่ ช่างเขียน ช่างปั้น ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างหล่อ ช่างกลึง ช่างหุ่น ช่างรัก ช่างปูน ช่างบุ ช่างดนตรี ช่างฉลุ ฯลฯ

๑ โขนเรือครุฑเหินเห็จ

๒ หัวโขนพระลักษมณ์

๓ หุ่นละครเล็ก ต่วนนาง

๔ การทำหัวโขน ซึ่งต้องใช้ศาสตร์หลายแขนง

๔

ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

วัฒนธรรมไทยพัฒนาไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก จากประเทศในสังคมเกษตรกรรม ไปสู่อุตสาหกรรม ในปัจจุบันจึงมีการนำมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทยในฐานะที่เป็นทุนทางสังคมมาประยุกต์และสร้างสรรค์ ในขณะเดียวกันคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยได้นำไปสู่การเลือกสรร ทำให้ศิลปวัฒนธรรมไทยต่างๆ อาทิ จิตรกรรม ประติมากรรม งานออกแบบ ภาพยนตร์ ดนตรี ฯลฯ เป็นที่รู้จักในประชาคมโลกในรูปของงานหัตถกรรมพื้นถิ่น อาหาร การแสดง ฯลฯ

การสร้างมูลค่าทาง เศรษฐกิจในงานช่างฝีมือ

งานช่างฝีมือไทยเป็นที่ยอมรับในต่างประเทศถึงคุณค่าในการออกแบบและสามารถสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจแก่ประเทศอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด งานช่างฝีมือเหล่านี้มีการผลิตขึ้นโดยช่างฝีมือในสาขาต่างๆ ในปัจจุบันหน่วยงานที่สามารถผลิตงานช่างฝีมือจนเป็นที่รู้จักในระดับสากล ได้แก่ ผ้าปักไหมน้อย “ป่าหิมพานต์” งานปักผ้าด้วยเส้นไหมขนาดเล็กที่ทำจากใยชั้นในสุดของรังไหม ด้วยวิธีโบราณที่เรียกว่า หักดิน แล่งเงิน แล่งทอง สอดไส้ไหมสี เลื่อมเงิน เลื่อมทอง และลูกปัด ลูกแก้วสีต่างๆ เรื่องราวในผ้าปักคือ “หิมพานต์” ซึ่งเป็นป่าในวรรณคดีไทยโบราณ

๑ ผ้าปักไหมน้อย “ป่าหิมพานต์”

๑

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ และศูนย์ศิลปาชีพบางไทร

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ก่อตั้งขึ้นภายใต้พระบรมราชินูปถัมภ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนคนไทยในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ให้มีรายได้เสริมและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังฟื้นฟูและธำรงรักษาศิลปหัตถกรรมไทยทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานฝีมือในชีวิตประจำวันของคนไทยในอดีต ไม่ว่าจะเป็นงานทอผ้า งานจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องถม ฯลฯ

สำหรับศูนย์ศิลปาชีพบางไทรเป็นพื้นที่ปฏิบัติงาน จัดฝึกอบรมศิลปาชีพและจัดจำหน่ายงานฝีมือของผู้ฝึกงานตามโครงการศิลปาชีพ มีสำนักงานตั้งอยู่ที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

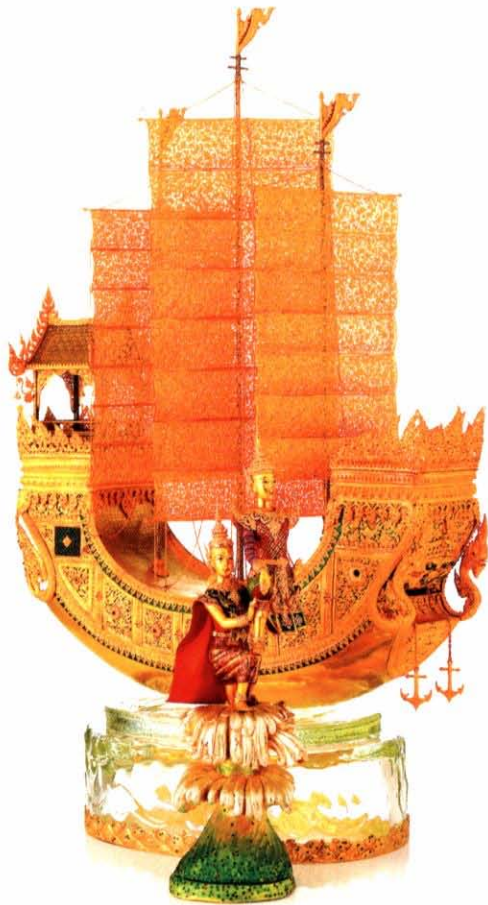
๑ ศูนย์ศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์
อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
ทอดพระเนตรผ้าทอพื้นบ้าน

๓ เรือสำเภาพระมหาชนก

๒

๓

ศิลป์แผ่นดิน ครั้งที่ ๕
ARTS OF THE KINGDOM V

Exhibition of the Masterpieces

by

The SUPPORT Training Center at Chitralada Villa

The SUPPORT Foundation of Her Majesty Queen Sirikit of Thailand.

งานศิลป์แผ่นดิน

นิทรรศการที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประชาชนไทย ในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมไทย ตลอดจนเพื่อเผยแพร่ผลงานอันทรงคุณค่าของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เริ่มจัดครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ และได้จัดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต

๑

๒

๓

“หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (OTOP)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้ดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (OTOP) เพื่อส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงานสร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นแต่ละตำบลของจังหวัด มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการคุณภาพที่มีจุดเด่นสอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่น พร้อมทั้งเพิ่มมูลค่าให้เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ และแต่งตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) เพื่อกำกับดูแลการดำเนินงานของโครงการดังกล่าว

๑ การปักผ้า

๒ เครื่องเบญจรงค์
งานฝีมือของชาวสมุทรสาคร

๓ ชุดช้อนส้อมจากชุมชนอรัญญิก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑

๒

๑๗

แพจันไทย

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมในการนุ่งห่มเฉพาะตัว คนไทยโบราณทอผ้าใช้เองและสร้างสรรค์ความสวยงามให้กับผ้าที่ทอเพิ่มเติม ทั้งรูปแบบในการทอและการย้อมสี ผ้าไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในขณะที่เดียวกันยังมีความหลากหลายไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาคเหนือมีผ้ายกดอกที่ทอด้วยไหมทองและไหมเงิน และผ้าทอผ้าปักของชนบนพื้นที่สูงเผ่าต่างๆ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ฯลฯ ต่างใช้วัสดุในการทอผ้าให้เกิดลวดลายที่แตกต่างออกไป ภาคใต้มีผ้ายกแบบหลายตะกอกที่มีลวดลายเป็นลายดอกขนาดเล็กไปทั่วผืน รวมทั้งยังมีผ้าบาติกที่มีลายสวยงามอันมาจากเทคนิคในการย้อม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแถบมลายู ในขณะที่ภาคกลางมีการทอผ้าจากและผ้าพื้น ส่วนภาคอีสานนิยมทอผ้าไหมมัดหมี่

ผ้าไทยมีความหลากหลายไปตามวิถีชาวไทยพื้นบ้านตามท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป แต่ความโดดเด่นของผ้าไทยอยู่ที่กรรมวิธีการทอ วัสดุและลวดลายที่ช่วยสร้างให้เกิดเสน่ห์ในความสวยงามเป็นพิเศษ ทั้งยังได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนารวมวิธีการออกแบบสิ่งทออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการแม่ฟ้าหลวงตามพระราชดำริในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์ ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมการผลิตสินค้าหัตถกรรมและอนุรักษ์ศิลปาชีพพื้นบ้านของไทยให้ก้าวหน้าไปอย่างมาก

๑ ลวดลายของผ้าไทยอันงดงาม
ซึ่งเกิดขึ้นจากการทออย่างประณีต

๒ ผ้าไทยพื้นถิ่นที่มีการออกแบบในปัจจุบัน

๓ นักออกแบบชาวไทยนำวัสดุที่มีในประเทศ
มาสร้างสรรค์ผลงานออกแบบที่แพร่หลาย
ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

โครงการแม่ฟ้าหลวง

เริ่มต้นจากการพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีความรู้เพื่อบริหารจัดการพื้นที่ป่าบริเวณดอยตุง จังหวัดเชียงราย ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยพัฒนาพื้นที่ปลูกฝิ่นเดิมให้กลายเป็นแหล่งสร้างงานให้แก่ชุมชน ในนาม “โครงการแม่ฟ้าหลวง” ปัจจุบันผลผลิตของชุมชนได้รับการยกย่องให้เป็นต้นแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกจาก UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้ผลิตสินค้าทางการเกษตรที่หลากหลายออกสู่ตลาด ไม่ว่าจะเป็นกาแฟ ถั่วแมคคาเดเมีย ผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องประดับ และของตกแต่งบ้าน โดยใช้เครื่องหมายการค้า “แม่ฟ้าหลวง” และ “ดอยตุง”

เจ้าหญิงนักออกแบบของไทย

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พระธิดาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงเป็นคนไทยคนแรกซึ่งห้องเสื้อปีแอร์ บัลแมง ทูลเชิญให้ร่วมแสดงผลงานออกแบบเสื้อผ้าประจำฤดูใบไม้ผลิ/ฤดูร้อนของปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ในงานปารีสแฟชั่นวีค ๒๐๐๘ โดยทรงออกแบบเสื้อผ้าที่เป็นการผลิตระหว่างเครื่องแต่งกายแบบชาวตะวันตกกับรูปแบบผ้าถุงไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ตัดเย็บโดยช่างจากวิทยาลัยในวังหญิง

นักออกแบบแฟชั่นชาวไทยมีส่วนเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญไม่น้อยในการสร้างกระแสความสนใจเกี่ยวกับแฟชั่นผ้าไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างชื่อให้ผ้าไทยเป็นที่ยอมรับ อาทิ พิชิตรา บุญยรัตพันธุ์ ซึ่งทำงานออกแบบโดยใช้ชื่อ PICHITA ชำนาญ ภัคดีสุข นักออกแบบเครื่องแต่งกายในชื่อ FLY NOW เป็นต้น

ภาพยนตร์ไทย

ภาพยนตร์ไทยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ ภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกถ่ายทำในเมืองไทยคือ เรื่องนางสาวสุวรรณ ผู้สร้างคือ บริษัทภาพยนตร์ยูนิเวอร์ซัล ภาพยนตร์เรื่องนี้ให้นักแสดงทั้งหมดเป็นคนไทย

ภาพรวมของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยในปัจจุบัน

อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยนอกจากจะช่วงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมสู่สายตาชาวโลกในระดับสากลแล้ว ยังสร้างมูลค่าเศรษฐกิจให้กับประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง โดยในปีพ.ศ. ๒๕๕๐ อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยฉายภาพยนตร์ทั้งในและต่างประเทศ การขายสิทธิ์ภาพยนตร์ เพื่อผลิตและให้เช่าในสื่อ วีซีดี ดีวีดี เคเบิลทีวี รวมถึงการส่งออกภาพยนตร์ไปต่างประเทศ อีกด้วย

บุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับอุตสาหกรรมภาพยนตร์มีจำนวนมากกว่า ๕๐,๐๐๐ คน การพัฒนาการสร้างภาพยนตร์ไทยมีมาอย่างต่อเนื่องจากภาคเอกชนทั้งด้านก่อนและระหว่างการทำ การล้างฟิล์ม การทำเทคนิคพิเศษ ฯลฯ ที่มีการพัฒนาจนในปัจจุบันจัดได้ว่าอยู่ในระดับ Hollywood Standard

ประเทศไทยเป็นที่รู้จักในฐานะเป็น “ฉาก” สำคัญในภาพยนตร์ฮอลลีวูดหลายเรื่อง เช่น A Bridge on the River Kwai (พ.ศ. ๒๕๐๐) The Killing Field (พ.ศ. ๒๕๒๗) James Bond 007: Tomorrow Never Dies (พ.ศ. ๒๕๔๐) The Beach (พ.ศ. ๒๕๔๓) ฯลฯ ภาพยนตร์ไทยยังเผยแพร่ให้ทั่วโลกได้รู้จักประเทศไทย ทั้งในแง่สังคม วัฒนธรรม ประเพณี

ภาพยนตร์ไทยที่เผยแพร่ไปสู่ต่างประเทศจนเป็นที่รู้จัก เป็นผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์ไทยหลายท่าน อาทิ เชิด ทรงศรี เจ้าของผลงานภาพยนตร์ที่สะท้อนเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นจริงของผู้คนในชนบทไทย ดังปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “แมลงเก่า” (พ.ศ. ๒๕๒๐) “อำแดงเหมือนกับนายริด” (พ.ศ. ๒๕๓๗) เป็นต้น ในขณะที่ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นใหม่ของไทยนำเสนอเรื่องราวในภาพยนตร์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและแนวคิดของผู้คนในปัจจุบัน ซึ่งหลายส่วนในภาพยนตร์เหล่านั้นเป็นการตีแผ่สภาพสังคมไทย อาทิ “นางนาก” (พ.ศ. ๒๕๔๒) ผลงานการกำกับของนนทรีย์ นิมิบุตร “มนต์รักทรานซิสเตอร์” (พ.ศ. ๒๕๔๔) ผลงานของเป็นเอก รัตนเรือง “๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑” (พ.ศ. ๒๕๔๕) ผลงานการกำกับของจิระ มะลิกุล “โหมโรง” (พ.ศ. ๒๕๔๗) ผลงานการกำกับของอิทธิสุนทร วิชัยลักษณ์ “The Tropical Malady”

๑

(พ.ศ. ๒๕๔๗) ผลงานการกำกับของอภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์คนไทยรุ่นใหม่ซึ่งนำเสนอภาพของผลงานภาพยนตร์ร่วมสมัยที่เน้นองค์ประกอบศิลป์ของการถ่ายทำ เช่น “ฟ้าทะลายโจร” (พ.ศ. ๒๕๔๓) และ “องค์บาก” (พ.ศ. ๒๕๔๖) ของปรัชญา ปิ่นแก้ว เป็นต้น

๑ แผ่นปิดภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก”

๒ แผ่นปิดภาพยนตร์เรื่อง “โหมโรง”
“มนต์รักทรานซิสเตอร์” “องค์บาก”
และ “ฟ้าทะลายโจร”

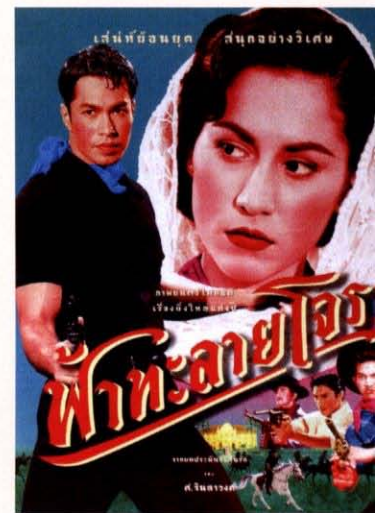
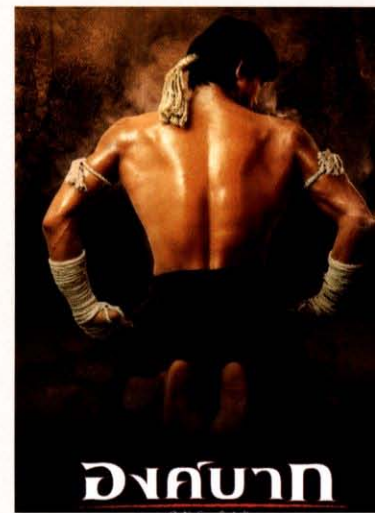
เสียงที่เคยกังวานทั่วผืนหล้า จะกลับมาสร้างศรัทธาให้แผ่นดิน

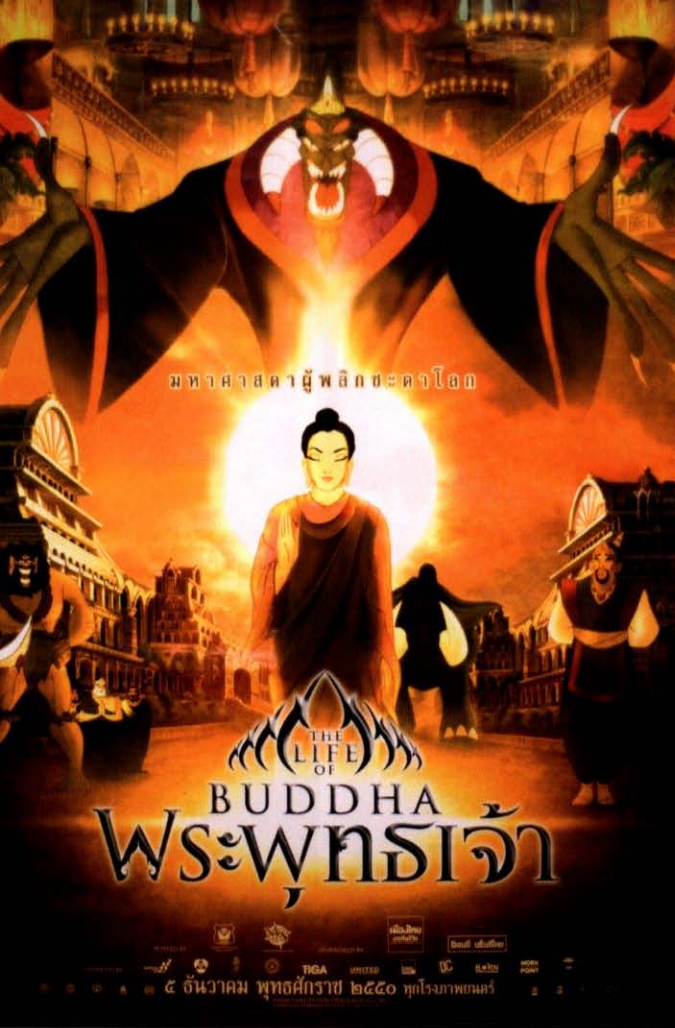
โหมโรง

THE OVERTURE

ภาพยนตร์โดย อธิสุนทร วิชัยลักษณ์

๒

๖๗

๑

๑ สุตสาครและม้านิลมังกร ในภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง "สุตสาคร"

๒ แผ่นปิดภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง "พระพุทธรเจ้า"

๓ ฉากหนึ่งในภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง "พระพุทธรเจ้า"

๔ ก้านกล้วย ตัวละครสำคัญในภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง "ก้านกล้วย"

๕ ฉากหนึ่งในภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง "ก้านกล้วย"

ภาพยนตร์แอนิเมชัน

ภาพยนตร์แอนิเมชันที่ผลิตโดยคนไทยและนับเป็นจุดเริ่มต้นในการบุกเบิก ได้แก่ "สุตสาคร" (พ.ศ. ๒๕๒๒) โดยปยุต เงากระจ่าง ปัจจุบัน "ตัวละคร" ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยบ่งบอกความเป็นไทยและเป็นที่ยอมรับ มีทั้ง "แก้วจอมแก่น" (พ.ศ. ๒๕๔๘) "ปังปอนด์" (พ.ศ. ๒๕๔๙) และ "ก้านกล้วย" (พ.ศ. ๒๕๔๙) ซึ่งเป็นที่รักของผู้ชม นอกจากนี้เรื่องราวต่างๆ ในภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง ก้านกล้วยยังมีฉากที่แสดงถึงความเป็นไทย เช่น ฉากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถี นับเป็นการร่วมจารึกประวัติศาสตร์สำคัญของไทยเอาไว้ในเนื้อหาและลายเส้นของภาพยนตร์แอนิเมชัน นอกจากนี้ยังมีลายเส้นอันงดงามที่ร่วมถ่ายทอดประวัติศาสตร์สำคัญทางพุทธศาสนาปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง "พระพุทธรเจ้า" (พ.ศ. ๒๕๕๐) อีกด้วย

ภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง “ก้านกล้วย”

เป็นผลงานภาพยนตร์แอนิเมชันของไทย ที่เป็นการร่วมจัดสร้างระหว่างบริษัทสหมงคลฟิล์ม จำกัด และบริษัทกันตนา แอนิเมชัน จำกัด ถ่ายทอดเรื่องราวของช้างทรงในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งมีส่วนในการกอบกู้เอกราชของชาติไทย เมื่อครั้งสงครามยุทธหัตถีใน พ.ศ. ๒๑๓๕ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้าง และธรรมชาติของช้างไทย

ภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง “พระพุทธเจ้า”

ผลิตโดยบริษัทมีเดียสแตนด์สตาร์ จำกัด ใช้เวลาในการสร้างกว่า ๒ ปี โดยเนื้อหาของเรื่องแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ กล่าวถึงการปฏิสนธิของพระพุทธเจ้า ตอนที่ ๒ การประสูติของพระพุทธเจ้า ตอนที่ ๓ การตรัสรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และตอนที่ ๔ กล่าวถึงการเผยแผ่พระธรรมคำสอนในพุทธศาสนาและการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ภาพยนตร์เรื่องนี้มีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศจำนวน ๕ ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเยอรมัน

๘๗

สถานที่จัดการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม

ประเทศไทยมีศิลปะการแสดงหลายสาขา ทั้งที่เป็นการแสดงแบบประเพณีนิยมและแบบร่วมสมัย โดยมีสถานที่จัดการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมหลายแห่ง ทั้งที่อยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐและเอกชน

โรงละครแห่งชาติ รัฐบาลก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๗ และให้อยู่ในการดูแลของกรมศิลปากร ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ใช้เป็นสถานที่จัดการแสดงที่สืบทอดจากราชสำนักและแบบประเพณีนิยม เช่น โขน ละคร ดนตรีไทย ดนตรีสากล บัลเลต ฯลฯ และยังมีศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับนานาประเทศ นอกจากนี้ยังมีสถานที่จัดการแสดงในลักษณะ เช่นนี้ที่อยูในการดูแลของเอกชน เช่น สถาบันเกอเธ่ประเทศไทย สมาคมนักเรียนเก่า สหรัฐอเมริกา สมาคมฝรั่งเศส กรุงเทพฯ ฯลฯ

๒

- ๑ การแสดงโขน
- ๒ หัวโขน "หนุมาน"
- ๓ โรงมหรสพหลวงศาลาเฉลิมกรุง
- ๔ โรงละครแห่งชาติ
- ๕ หอประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

๔

๕

นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)

เป็นโรงหุ่นละครเล็กที่ครูสาคร ยังเขียวสด ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พ.ศ. ๒๕๓๙ ตั้งขึ้นเพื่อรักษาศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมิให้หายไปตามกาลเวลา

การเชิดหุ่นละครเล็ก ผู้เชิดจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางด้านการศึกษาด้วย ผู้เชิดต้องร่ำรำตามไปพร้อมกับหุ่น หุ่น ๑ ตัว ต้องใช้ผู้เชิดถึง ๓ คน ทำให้หุ่นเคลื่อนไหวเหมือนมีชีวิต

หุ่นละครเล็กที่แสดงโดยนาฏยศาลา (โจหลุยส์) ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทยในระดับโลก โดยได้รับรางวัลการแสดงทางวัฒนธรรมยอดเยี่ยม (Best Performance Award) จากการประกวดในเทศกาลหุ่นโลกที่กรุงปราก สาธารณรัฐเช็ก

ปัจจุบันมีสถานที่จัดการแสดงร่วมสมัยที่เป็นองค์กรเชิงพาณิชย์เพิ่มขึ้นอีกหลายแห่งได้แก่

นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) เป็นที่รู้จักดีในฐานะโรงละครเชิดหุ่นละครเล็กที่เหลื่อให้ชมอยู่เพียงแห่งเดียวของประเทศไทย

โรงมหรสพหลวงศาลาเฉลิมกรุง เป็นสถานที่จัดแสดงทั้งงานประเพณีนิยมอย่างโขนและงานสมัยใหม่เช่นงานแสดงดนตรีร่วมสมัย

สยามนิรมิต จัดแสดงศิลปะการแสดงแบบไทยประยุกต์ โดยเน้นการนำเสนอด้วยการออกแบบฉากแสงและอุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่

ภัทราวดีเธียเตอร์ โรงละครริมน้ำ เป็นที่จัดงาน Bangkok Fringe Festival ทุกปี นับเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนศิลปะการแสดงนานาชาติ นอกจากนี้ยังมีการแสดงทั้งแบบไทยประเพณีและไทยร่วมสมัยอย่างสม่ำเสมอ

เมืองไทยรัชดาลัยเธียเตอร์ โรงละครเวทีที่นำเสนอละครสมัยใหม่ในรูปแบบของละครเพลง

นอกจากนี้ยังมีสถานที่จัดแสดงทางศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกหลายแห่ง เช่น โรงละครแห่งชาติสาขาภูมิภาคในจังหวัดสุพรรณบุรี นครราชสีมา นครศรีธรรมราช และยังมีสถานที่จัดการแสดงของเอกชนที่มีชื่อเสียง เช่น โรงละครกาตสวอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ ภูเก็ตแพนด้าซีจังหวัดภูเก็ต

พิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย

กิจการพิพิธภัณฑ์สถานเริ่มขึ้นตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระบรมมหาราชวัง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพื้นที่พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร (ต่อมาคือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ หลังจากนั้นกิจการพิพิธภัณฑ์สถานได้รับความสนใจจากภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดขึ้นอีกหลายแห่ง

ส่วนหอศิลป์เป็นสถานที่จัดแสดงผลงานศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรมร่วมสมัย ฯลฯ ก่อตั้งขึ้นเนื่องจากกระแสวิกฤตในงานศิลปกรรม เพื่อการเผยแพร่ผลงานทางศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรมร่วมสมัย ในปัจจุบันมีหอศิลป์ที่ดำเนินการโดยรัฐบาลและเอกชนก่อตั้งขึ้นทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ฯลฯ

๑ พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน
ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

๗

๖

ดนตรีร่วมสมัยในประเทศไทย

ดนตรีไทยมีอัตลักษณ์ทั้งเครื่องดนตรี ระบบเสียง และลักษณะการบรรเลงเป็นของตนเอง มาแต่อดีต พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ทรงเป็นนักดนตรีและทรงอุปถัมภ์ดนตรีไทย เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ตลอดมาจนถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฯลฯ จึงทำให้มีครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงหลายท่านสืบทอดมา โดยลำดับ เช่น พระประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มন্ত্রী ตราโมท ฯลฯ

ดนตรีสากลเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์สนพระทัยในดนตรีแบบสากล เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย ทำให้เกิดพัฒนาการของดนตรีไทยแบบสากลและเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา

เชื้อ สุนทรสนาน และวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่ท่านก่อตั้ง คือส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์การสร้างวัฒนธรรมทางการดนตรีของไทย เพลงไทยของวงดนตรีดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์และวัฒนธรรมในการฟังเพลงของคนไทยยุคใหม่ โดยมีนักประพันธ์เพลงและนักดนตรีที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกันที่มีความสำคัญอีกหลายท่าน เช่น ท่านผู้หญิงพวงร้อย อภัยวงศ์ สมาน กาญจนะผลิน สง่า อารัมภีร์ พยงค์ มุกดา ไพบุลย์ บุตรขัน ฯลฯ

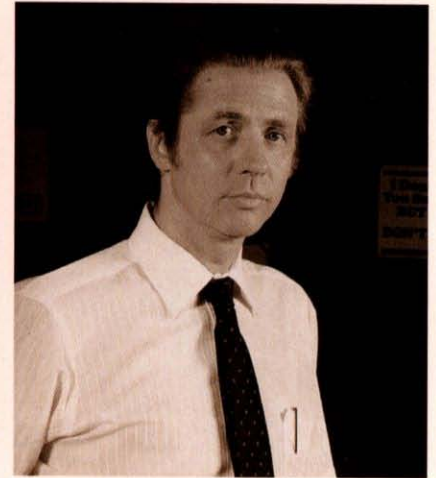
- ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์อัครศิลปินของไทย
- ๒ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
- ๓ ท่านผู้หญิงพวงร้อย อภัยวงศ์
- ๔ สง่า อารัมภีร์
- ๕ พยงค์ มุกดา
- ๖ แผ่นเสียงตรากระต่าย
- ๗ เชื้อ สุนทรสนาน

๑

๒

๓

๔

อิทธิพลของภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดและดนตรีสมัยใหม่จากสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ (พ.ศ.๒๕๑๐) ก่อให้เกิดกระแสความนิยมดนตรีตะวันตกแนวใหม่ในประเทศไทย ตั้งแต่ดนตรีแจ๊ส มาจนถึงดนตรีร็อก วงดนตรีที่ประกอบด้วยผู้เล่น ๔-๕ คน อย่างเช่น วงเดอะแซดโด้ และ เดอะเวนเจอร์ เป็นต้นแบบให้เกิดวงดนตรีประเภทที่เรียกว่า วงแซดโด้ หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า สตริงคอมโบ ที่แพร่หลายในเมืองไทยมาจนถึงปัจจุบัน

กระแสดนตรีที่สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่เรียกกันว่า เวลด์มิวสิค ในประเทศไทยเกิดจากอิทธิพลของนักดนตรีต่างชาติที่ใช้ชีวิตจนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมไทย เช่น บรูซ แกสตัน ผู้ก่อตั้งวงฟองน้ำ ซึ่งเป็นวงดนตรีที่ผสมผสานดนตรีไทยกับดนตรีตะวันตก และทอดด์ ทองดี ผู้นำสำเนียงดนตรีพื้นบ้านไทยมาประยุกต์กับดนตรีสากล

สำหรับบุคลากรที่มีความสามารถด้านดนตรีคลาสสิกในประเทศไทยมีหลายท่าน ได้แก่ พลเรือตรี หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช นักดนตรีผู้ได้รับรางวัลศิลปินแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เขตต์อรัญ เลิศพิพัฒน์ จิรพรรณ อังศวานนท์ สิ้นนภา สารสาส ดนู อันตระกุล ฯลฯ ซึ่งเป็นนักดนตรีและคีตกวีรุ่นใหม่ที่พยายามนำเสนอดนตรีไทยผสมผสานกับแนวดนตรีคลาสสิก นอกจากนี้ยังมีผู้อำนวยเพลงวงออร์เคสตราซึ่งเป็นที่รู้จักในระดับสากล เช่น บัณฑิต อึ้งรังษี และมีวงออร์เคสตราในระดับอาชีพ เช่น วงดุริยางค์ซิมโฟนีกรุงเทพ หรือ บางกอกซิมโฟนีออร์เคสตรา (บีเอสโอ) วงดุริยางค์ฟิลฮาร์โมนิคแห่งประเทศไทย (ทีพีโอ) ฯลฯ

๑ หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช

๒ ดนู อันตระกุล

๓ บรูซ แกสตัน

๔ บัณฑิต อึ้งรังษี

๕ การแสดงคอนเสิร์ตของวงดุริยางค์ซิมโฟนีกรุงเทพ (บีเอสโอ)

เอกศิลปินน้อมรำลึกในพระกรุณาธิคุณ
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

A Tribute in Memory of HRH Princess Galyani Vadhana
Great Artists of the World 2008

วรรณกรรมร่วมสมัย

นับแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านวรรณกรรมไทยเนื่องจากการรับอิทธิพลของตะวันตกในหมู่นชนชั้นผู้ปกครอง ประกอบกับวิทยาการด้านการพิมพ์ส่งผลให้การเผยแพร่งานวรรณกรรมเข้าถึงประชาชนทั่วไปได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงด้านวรรณกรรมแบบแผนของไทย ก็คือการวางรากฐานระบบการศึกษาของประเทศให้ทันสมัย ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนตามแบบตะวันตกขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้สามัญชนมีโอกาสศึกษาทางด้านวิชาการ แนวความคิด ตลอดจนวรรณกรรมของชาติตะวันตก ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทยที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะวรรณกรรมไทยร่วมสมัยได้ปรับเปลี่ยนความนิยมรูปแบบการประพันธ์จากร้อยกรองเป็นร้อยแก้ว ส่วนเนื้อหาวรรณกรรมแต่เดิมเป็นเรื่องที่จำกัดเฉพาะชนชั้นสูง กลายมาเป็นวรรณกรรมสะท้อนสังคมในแง่มุมที่กว้างขวางขึ้น ดังตัวอย่างวรรณกรรมในยุคเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงคือเรื่อง "สนุกินี" พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ซึ่งทรงนำเค้าโครงวรรณกรรมตะวันตกมาดัดแปลงเพื่อเสนอภาพพระสงฆ์ไทย รวมทั้งงานแปลจากต้นฉบับวรรณกรรมตะวันตกโดยตรง เช่น แม่วันแปลเรื่อง "ความพยาบาท" จาก "Vendetta" ของ Marie Corelli นักประพันธ์ชาวอังกฤษ นอกจากนี้ ยังมีหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้รูปแบบวิธีการประพันธ์ของตะวันตก ได้แก่ นวนิยาย เรื่องสั้น บทความ ข่าวสาร ฯลฯ แพร่หลายสู่ประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง อีกทั้งในเวลาต่อมายังมีการถ่ายทอดวรรณกรรมผ่านสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และบทเพลง อันมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง นักประพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมไทย ได้แก่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) ทรงนำความรู้แบบตะวันตกมาผสมผสานกับวิธีการประพันธ์ของไทย ดังตัวอย่างพระราชนิพนธ์ประเภทต่างๆ เช่น ความเรียง (Essay) เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน บทสารคดี (Non-fiction) เรื่องไกลบ้าน และที่น่าสนใจที่สุดคือทรงใช้รูปแบบกวีนิพนธ์โบราณของไทยมาพระราชนิพนธ์เรื่องที่มีเนื้อหา ความคิดแบบบันเทิงคดีตะวันตก (Fiction) คือเรื่องเงาะป่า และลิลิตนิทราชาคริต

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของไทยที่สำเร็จการศึกษาจากตะวันตก ทรงนำแนวคิดและวรรณกรรมตะวันตกจำนวนมากมาเผยแพร่ให้แก่ชาวไทยทั้งในรูปแบบพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยเฉพาะพระราชนิพนธ์บทความแสดงความคิดเห็น ซึ่งหลายเรื่องมีอิทธิพลอย่างสูงต่อคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น บทความเรื่องยิวแห่งบูรพทิศ โคลนติดล้อ เมืองไทยจึงตื่นเกิด ฯลฯ

๒

๓

- ๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงละครพูด เรื่อง "โพงพาง"
- ๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๓ บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

๑

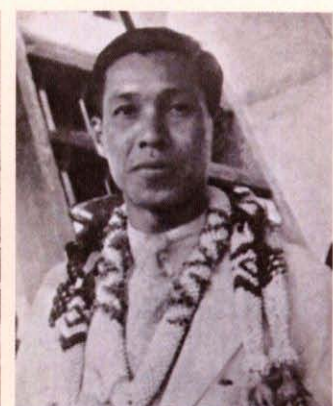
๒

๓

๔

๕

๖

๗

๘

๙

๑๐

พระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล) (พ.ศ. ๒๔๑๘-๒๔๘๕) ใช้นามปากกาว่า “แม่วัน” แปลเรื่องความพยาบาท จากเรื่อง Vendetta ของ Marie Corelli นักประพันธ์ชาวอังกฤษ ส่งผลให้นักประพันธ์ไทยใช้เป็นแนวแต่งบทประพันธ์ในรูปแบบบันเทิงคดีอย่างกว้างขวาง ดังเช่น หลวงวิลาศปริวรรต (เหลียม วินทุพราหมณกุล) ที่ใช้นามปากกาว่า “ครูเหลียม” นำมาแปลงเป็นเรื่อง “ความไม่พยาบาท” ซึ่งถือเป็นนวนิยายไทยเรื่องแรก

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ (พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๔๗๕) ทรงริเริ่มการประพันธ์นวนิยายประเภทเสนอข้อคิดและสะท้อนความเปลี่ยนแปลงในสังคม ผลงานสำคัญคือเรื่องละครแห่งชีวิต เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดนเรื่องแรก สมบูรณ์ด้วยศิลปะการประพันธ์และมีเนื้อหาให้ข้อคิดและอุดมการณ์ที่ทันสมัย

หม่อมหลวงบุปผา นิมมานเหมินท์ (พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๕๐๖) ใช้นามปากกาว่า “ดอกไม้สด” เป็นผู้ริเริ่มแนวการเขียนนวนิยายชีวิตครอบครัว ผลงานได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมที่งดงามทั้งด้านเนื้อหาและวรรณศิลป์ เช่น ชัยชนะของหลวงนฤบาล ผู้ดี หนึ่งในร้อย ฯลฯ

- ๑ พระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล)
- ๒ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์
- ๓ หม่อมหลวงบุปผา นิมมานเหมินท์
- ๔ พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
- ๕ กุลลาบ สายประดิษฐ์
- ๖ อัศนี พลจันทร
- ๗ จิตร ภูมิศักดิ์
- ๘ อังคาร กัลยาณพงศ์
- ๙ สุกัญญา ชลศึกษ์
- ๑๐ คึกคิย์ บำรุงพงศ์
- ๑๑ กุลลาบ สายประดิษฐ์ หนึ่งในบุคคลสำคัญแห่งแวดวงนักเขียนไทย

๑

พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๕๓๘) ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๘ อดีตนายกรัฐมนตรี นักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ และนักประพันธ์ทั้งด้านสารคดีและบันเทิงคดี สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมไว้เป็นจำนวนมาก เฉพาะทางด้านนวนิยายที่มีชื่อเสียงที่สุดคือเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ซึ่งได้บันทึกชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (พ.ศ. ๒๔๔๘ - ๒๕๑๗) นักหนังสือพิมพ์ นักประพันธ์ ใช้ชื่อนามปากกาว่า “ศรีบูรพา” เริ่มแรกเขียนนวนิยายและเรื่องสั้นเกี่ยวกับความรัก ต่อมาจึงเปลี่ยนแนวเป็นวรรณกรรมการเมือง ผลงานที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ข้างหลังภาพ จนกว่าเราจะพบกันอีก แลไปข้างหน้า ฯลฯ

อัศนี พลจันทร (พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๕๓๐) นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ใช้ชื่อนามปากกาว่า “นายผี” เคยรับราชการเป็นอัยการที่จังหวัดปัตตานี ต่อมามีความเห็นขัดแย้งกับรัฐบาล จึงเข้าร่วมการปฏิวัติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ถือเป็นต้นแบบของกวีคนรุ่นหนุ่มสาว คู่กับจิตร ภูมิศักดิ์ ผลงานที่สำคัญ เช่น เราชนะแล้ว, แม่จ๋า

จิตร ภูมิศักดิ์ (พ.ศ. ๒๔๗๓ - ๒๕๐๙) นักประวัติศาสตร์ นักภาษาศาสตร์ นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน และกวี ใช้ชื่อนามปากกาหลากหลายชื่อ เช่น “ทีปกร” “จักร ภูมิสิทธิ์” “กวีการเมือง” ฯลฯ ผลงานส่วนใหญ่มักเป็นผลงานการค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์ นิรุกติศาสตร์ วรรณคดี และบทกวี

อังคาร กัลยาณพงศ์ (พ.ศ. ๒๔๖๙ - ปัจจุบัน) จิตรกรและกวี ได้รับรางวัลศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๓๒ และรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน พ.ศ. ๒๕๒๙ มีผลงานกวีนิพนธ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ไม่เคร่งครัดในฉันทลักษณ์ตามแบบโบราณ ส่งอิทธิพลให้แก่กวีรุ่นต่อมา ผลงานที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ลำนำภูกระดัง วัททะเล ปณิธานกวี ฯลฯ

สุกัญญา ชลศึกษ์ (พ.ศ. ๒๔๗๔ - ปัจจุบัน) นักเขียนรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน พ.ศ. ๒๕๒๘ และศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ (นวนิยาย) พ.ศ. ๒๕๓๑ ใช้ชื่อนามปากกาว่า “กฤษณา อโศกสิน” ประพันธ์นวนิยายชีวิตครอบครัวสะท้อนสังคมจำนวนมาก เช่น ตะวันตกดินเรือมนุษย์ ปูนปิดทอง ฯลฯ

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ (พ.ศ. ๒๔๖๑ - ปัจจุบัน) ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (นวนิยาย) พ.ศ. ๒๕๓๓ ใช้ชื่อนามปากกาว่า “เสนีย์ เสาวพงศ์” ในการเขียนนวนิยาย เรื่องสั้น และสารคดี ผลงานที่มีชื่อเสียงคือ นวนิยายเรื่องปีศาจ ความรักของวัลยา ฯลฯ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (พ.ศ. ๒๔๘๓ - ปัจจุบัน) กวีรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน พ.ศ. ๒๕๒๓ และศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๓๖ นิยมนำเพลงพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในงานกวีนิพนธ์ ได้แก่ คำหยาด ชักม้าชมเมือง เพียงความเคลื่อนไหว ฯลฯ

ชาติ กอบจิตติ (พ.ศ. ๒๔๙๗ - ปัจจุบัน) นักเขียนรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๓๗ ผลงานที่มีชื่อเสียง เช่น คำพิพากษา พันธุ์หมาบ้า เวลา ฯลฯ

๒

๑ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

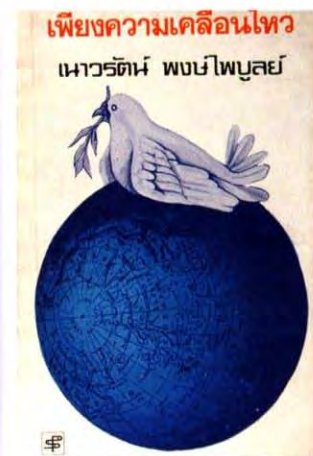
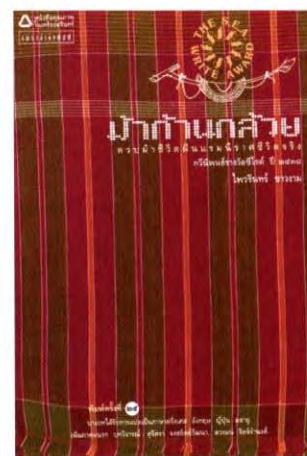
๒ ชาติ กอบจิตติ

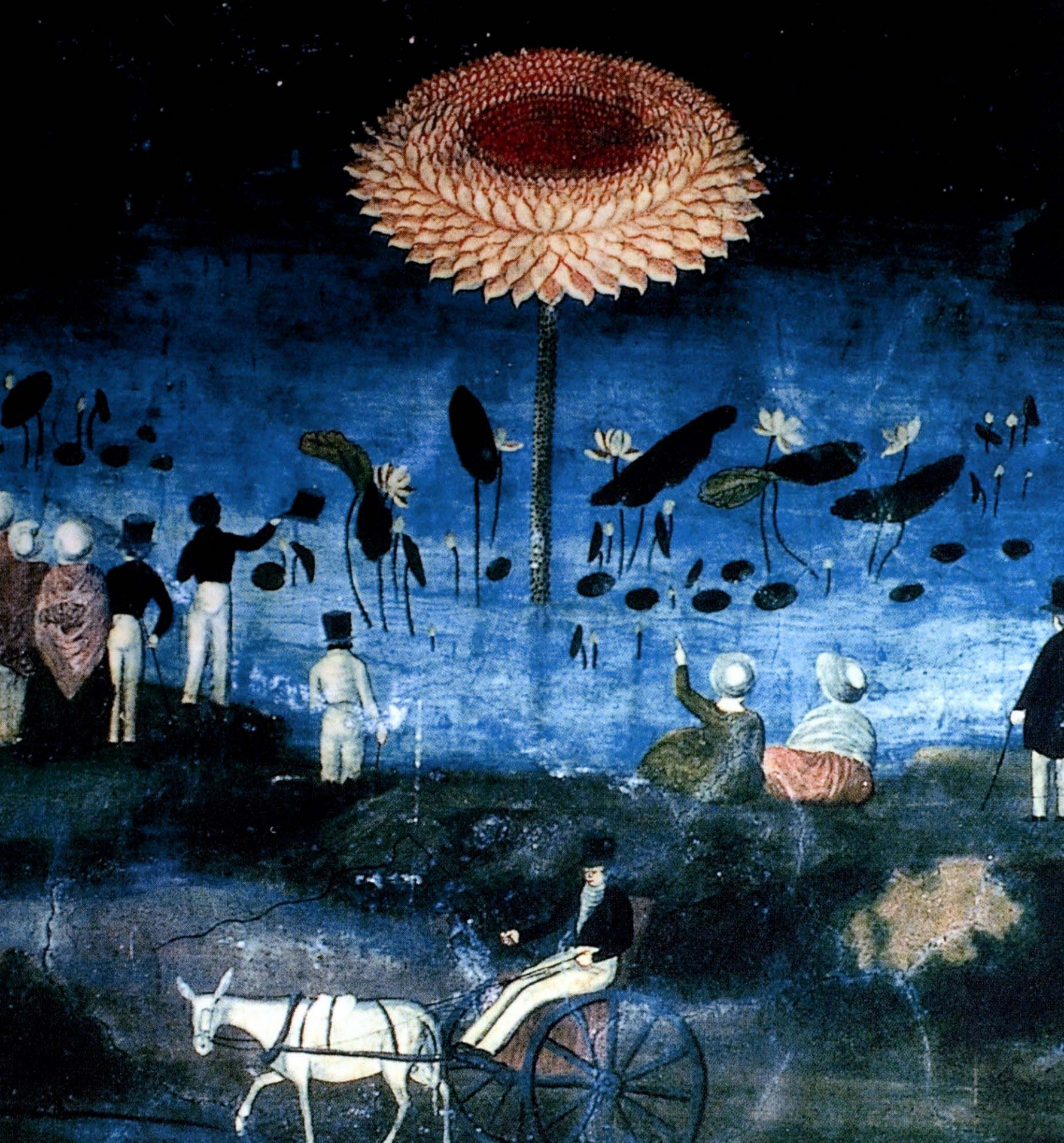
นวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ

นวนิยายของชาติ กอบจิตติ แสดงถึงพัฒนาการของนวนิยายไทยที่มีลักษณะร่วมกับวรรณกรรมสากล ทั้งนี้เคยมีนักวิชาการวรรณกรรมนำนวนิยายเรื่อง “คำพิพากษา” ไปศึกษาเปรียบเทียบกับผลงานของกุนเทอร์ กราสส์ นักเขียนรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรม ชาวเยอรมัน และเคน ซาบุโรโอเอะ นักเขียนญี่ปุ่นผู้ได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรมเช่นกัน

ผลงานของเขาหลายเรื่องได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศอย่างต่อเนื่องหลายภาษา ทั้งอังกฤษ จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และมลายู อีกทั้งยังได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งจากนักวิจารณ์ไทยและนักวิชาการต่างประเทศ

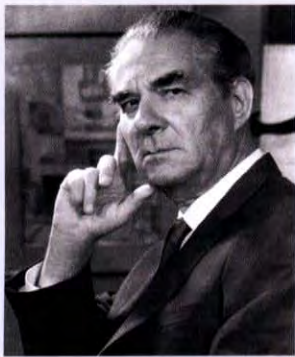

วรรณกรรมไทยได้รับการยอมรับในระดับสากล มีการแปลงานเขียนหลายเรื่องเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น ผลงานเรื่อง “ฟ้าบ่กั้น” ของลาว คำหอม เรื่อง “เพียงความเคลื่อนไหว” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เรื่อง “ลูกอีสาน” ของคำพูน บุญทวี เรื่อง “คำพิพากษา” ของชาติ กอบจิตติ และเรื่อง “ม้าก้านกล้วย” ของไพโรจน์ ไขว่คว้า

๑๗

๒

จิตรกรรมและประติมากรรมร่วมสมัย ในประเทศไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลศิลปะจากตะวันตกหลังไหลเข้ามาผสมผสานกับศิลปะไทย โดยนำเอาแนวคิดรูปแบบ และเทคนิคการสร้างสรรคงานแบบตะวันตก เช่น การจัดองค์ประกอบภาพ การแสดงมิติของวัตถุในภาพ การแสดงแสงเงา การใช้สี ฯลฯ ศิลปินที่เป็นผู้บุกเบิกในการเขียนภาพแบบนี้คือ ขวัญอินโข่ง ซึ่งน่าจะได้รับแรงบันดาลใจมาจากสิ่งพิมพ์ตะวันตก

สำหรับงานประติมากรรมในประเทศไทยเริ่มรับแบบอย่างงานประติมากรรมแบบตะวันตกในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้รูปแบบพระพุทธรูปที่แต่เดิมเป็นประติมากรรมในแนวอุดมคติเปลี่ยนเป็นลักษณะที่สมจริง โดยผสมผสานคตินานุรักษ์ลักษณะ นอกจากนี้ยังมีงานประติมากรรมรูปบุคคลที่สร้างขึ้นในแนวศิลปกรรมแบบตะวันตกที่เน้นความสมจริงทางสรีระ

การก่อตั้งโรงเรียนเพาะช่างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๖ โรงเรียนประณีตศิลปกรรมของกรมศิลปากรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ และการสถาปนามหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (คอรัวโด เฟโรซี) (พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๕๐๕) ชาวอิตาลีที่เข้ามารับราชการในประเทศไทยสยามเมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นการเปิดศักราชใหม่ให้แก่การสร้างงานศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดผู้สร้างสรรคงานศิลปะทางด้านจิตรกรรมและประติมากรรมที่มีชื่อเสียง ซึ่งส่วนใหญ่คือศิษย์ของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อาทิ

๑ จิตรกรรมฝาผนังฝีมือขวัญอินโข่ง ที่พระอุโบสถ
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

๒ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี

๓ การเรียนการสอนภายในคณะจิตรกรรมประติมากรรม
และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ยุคบุกเบิก

เพื่อ หริพิทักษ์ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๕๓๖)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ พ.ศ. ๒๕๒๘ ศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๕๐๐ และผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการชุมชน พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นจิตรกรที่มีความสามารถในการใช้สีเป็นอย่างมาก สร้างสรรค์ผลงานในแนวอิมเพรสชันนิสม์และเอกซ์เพรสชันนิสม์

จรัส เกียรติก้อง (พ.ศ. ๒๔๕๙-๒๕๐๙)

จิตรกรผู้มีความสามารถในการเขียนภาพเหมือนบุคคลได้อย่างเหมือนจริงและมีชีวิตชีวา

เฉลิม นาคีรักษ์ (พ.ศ. ๒๔๖๐-ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๓๑ ผลงานจิตรกรรมที่โดดเด่นคืองานจิตรกรรมไทยประเพณีซึ่งได้ประยุกต์ความงดงามจากรูปแบบเดิมที่เป็นภาพสองมิติ คือ เส้นและสีที่ไม่แสดงความรู้สึกทางบรรยากาศ เน้นความรู้สึกด้วยการตัดเส้น ภาพคนที่มีลีลาอ่อนช้อย แสดงความรู้สึกผ่านใบหน้าเป็นสำคัญ

ทวี นันทขว้าง (พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๕๓๔)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๓๓ และศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๕๙๙ เป็นศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในช่วงแรกด้วยสีน้ำมันซึ่งโดดเด่นด้วยฝีแปรงอันฉับไวเป็นโครงร่างและรูปทรงไม่เก็บรายละเอียด แต่คงความงามของธรรมชาติได้อย่างมีชีวิต ด้วยสีสังดงามลึกซึ้ง ใช้เส้นให้เกิดความรู้สึกหนักแน่นและกลมกลืน ในเวลาต่อมาจึงเริ่มใช้สีอะคริลิกสร้างสรรค์ผลงานด้วยโครงสร้างที่เหนือธรรมชาติ ทำให้ผลงานศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นสะท้อนถึงจินตนาการของผู้สร้างงาน

๒๗

๑ ภาพ "นำเงินเขี้ยว" ผลงาน เพื่อ หริพิทักษ์

๒ ภาพ "ปากคลอง" ผลงาน เฉลิม นาคีรักษ์

๓ ภาพ "ภูเขาทอง" ผลงาน ทวี นันทขว้าง

๑

- ๑ ภาพ "พระโพธิ์พย"
ผลงาน อังคาร กัลยาณพงศ์
- ๒ ภาพ "พระพุทธเจ้าทรง
บำเพ็ญทุกรกิริยา"
ผลงาน ประเทือง เอมเจริญ
- ๓ ภาพ "วัดสุทัศน์"
ผลงาน สวัสดิ์ ตันติสุข
- ๔ ภาพ "ฤดูกาล"
ผลงาน สุเชาว์ ศิษย์คณิศ

สวัสดี ตันติสุข (พ.ศ. ๒๔๖๘ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๓๔ และศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นศิลปินผู้มีความสามารถในการเขียนภาพสีน้ำที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

สุเชาว์ ศิษย์คณศ (พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๕๒๙)

จิตรกรที่สร้างสรรค์งานที่แสดงถึงอารมณ์และความปรารถนาอย่างตรงไปตรงมาผ่านศิลปะแนวเอกซ์เพรสชันนิสม์ โดยถ่ายทอดผ่านภาพเด็กชาย เด็กหญิง ควาย แมว ปลา และบ้าน ซึ่งให้อารมณ์ที่โดดเด่น

อังคาร กัลยาณพงศ์ (พ.ศ. ๒๔๖๙ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๓๒ สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมด้วยแรงบันดาลใจจากวรรณคดีและศิลปะไทยประเพณี

ประหยัด พงษ์ดำ (พ.ศ. ๒๔๗๗ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๑ และศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาภาพพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นศิลปินที่สร้างผลงานภาพพิมพ์ไม้อันโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทั้งรูปแบบและเนื้อหา ผลงานสร้างสรรค์ส่วนใหญ่เป็นผลจากการพัฒนาทั้งรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการสร้างงานทางศิลปะอย่างต่อเนื่อง

ประเทือง เอมเจริญ (พ.ศ. ๒๔๗๘ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๘ ศิลปินผู้สร้างสรรค์งานจิตรกรรมด้วยรูปร่างอิสระ ซึ่งทรงพลังโดยผสมแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ตลอดจนวิถีชีวิตแบบชนบทซึ่งถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบศิลป์ สี และแสงเงาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

พิชัย นริณด์ (พ.ศ. ๒๔๗๙ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๖ จิตรกรที่สร้างสรรค์งานจิตรกรรมด้วยการประยุกต์ศิลปะไทยประเพณีให้มีลักษณะร่วมสมัย ทั้งในแง่แนวคิดและเทคนิค ด้วยการนำเสนอแนวปรัชญาพุทธศาสนาและความศรัทธาที่มีต่อผลงานศิลปะโบราณในลักษณะที่คนปัจจุบันรับได้เข้าถึงได้

๒

๓

๔

ดำรง วงศ์อุปราช (พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๕๔๔)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นศิลปินที่มีความสามารถโดดเด่นในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมอันมีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยเน้นบรรยากาศของภาพที่สงบอบอุ่น และมีชีวิตชีวา ทั้งยังสะท้อนสัจธรรมแห่งการดำรงชีวิตอย่างสุขสงบและสมถะ

ถวัลย์ ดัชนี (พ.ศ. ๒๔๘๒ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๔ ศิลปินผู้สร้างผลงานจิตรกรรมด้วยสีดำเป็นหลัก ด้วยลีลาเคลื่อนไหวและเน้นกล้ามเนื้อที่เป็นจินตภาพเชิงสัญลักษณ์ของกิเลสและการดิ้นรนของสรรพชีวิตในโลกีย์ภูมิ

กมล ทัศนาญชลี (พ.ศ. ๒๔๘๗ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นศิลปินไทยที่ศึกษาและพำนักอยู่ในสหรัฐอเมริกากระยะหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่เป็นการประสานแนวคิดตะวันตกและตะวันออกเข้าด้วยกัน ผลงานส่วนใหญ่เป็นศิลปะสื่อผสมและศิลปะจัดวาง

ปรีชา เภาทอง (พ.ศ. ๒๔๙๑ - ปัจจุบัน)

ศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นจิตรกรที่สร้างงานโดยเน้นเรื่องของแสงบนส่วนของสถาปัตยกรรมไทย เช่น ผนังโบสถ์ วิหาร ในระยะแรกของการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม จะให้ความสำคัญกับการเขียนรายละเอียดของลวดลายสถาปัตยกรรมไทยที่อยู่ในเงามืดและลำแสงที่ตกกระทบบนผนังอาคาร หลังจากนั้นการสร้างงานจิตรกรรมมุ่งให้ความสำคัญกับรูปทรงของแสงบนส่วนของสถาปัตยกรรมที่อยู่ในเงามืด และมักทิ้งรายละเอียดของลวดลายประดับจนเหลือแต่โครงสร้างอันเรียบง่ายของอาคารเท่านั้น

๑ ภาพ "ชีวิตประจำวัน" ผลงาน กมล ทัศนาญชลี

๒ ภาพ "หมู่บ้าน ๒" ผลงาน ดำรง วงศ์อุปราช

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๕๐๕)

ชาวอิตาลีสัญชาติไทย ผู้สถาปนามหาวิทยาลัยศิลปากร ปูชนียบุคคลทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญท่านหนึ่งของไทย ซึ่งมีคุณูปการในทางศิลปะ มีผลงานทางศิลปกรรมที่โดดเด่น อาทิ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สวนลุมพินี อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ฯลฯ

มีเซียม ยิบอินซอย (พ.ศ. ๒๔๔๙-๒๕๓๑)

ศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นจิตรกรและประติมากรหญิง ที่สร้างสรรค์งานประติมากรรมจากเรื่องราวธรรมดาสามัญที่ใกล้ตัว รูปแบบการสร้างงานที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ คือการปั้นแบบทั้งรายละเอียดจนเหลือเพียงรูปทรงที่เรียบง่าย การเน้นพื้นผิววัสดุที่ขรุขระ และการจัดวางท่าทางที่ไม่ซับซ้อน แต่สื่อถึงพลังแห่งการเคลื่อนไหว

สิทธิเดช แสงหิรัญ (พ.ศ. ๒๔๕๙-๒๕๐๐)

ศิลปินชั้นเยี่ยม ประเภทประติมากรรม พ.ศ. ๒๔๙๖ ประติมากรผู้ปฏิบัติงานร่วมกับศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ในการสร้างสรรค์งานประติมากรรมอนุสาวรีย์ที่สำคัญของไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๙๔ อาทิ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดสุพรรณบุรี ภาพประติมากรรมนูนต่ำตกแต่งฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ที่ถนนราชดำเนิน พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร

สนั่น ศิลากรณ์ (พ.ศ. ๒๔๖๒-๒๕๒๙)

ประติมากรผู้ออกแบบอนุสาวรีย์สำคัญของไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๕๑๕ อาทิ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่โรงละครแห่งชาติ และโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า กรุงเทพมหานคร อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทร จังหวัดภูเก็ต พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ที่กระทรวงพาณิชย์ (เดิม) เป็นต้น

ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ (พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๕๔๒)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๒๙ และศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาประติมากรรม พ.ศ. ๒๕๙๖ ประติมากรที่มีผลงานโดดเด่นในการสร้างสรรค์งานประติมากรรมรูปสัตว์

เชียน ยิ้มศิริ (พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๕๑๔)

ศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นประติมากรที่นำความรู้ ความเข้าใจ และความประทับใจในศิลปะไทยมาผสมเข้ากับแบบแผนการสร้างงานศิลปะแบบตะวันตก สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะที่มีรูปแบบอันโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเน้นรูปทรงที่เรียบง่าย เส้นรอบนอกที่เป็นอิสระงดงามราวกับภาพเขียน แต่แฝงไว้ด้วยพลังแห่งชีวิต

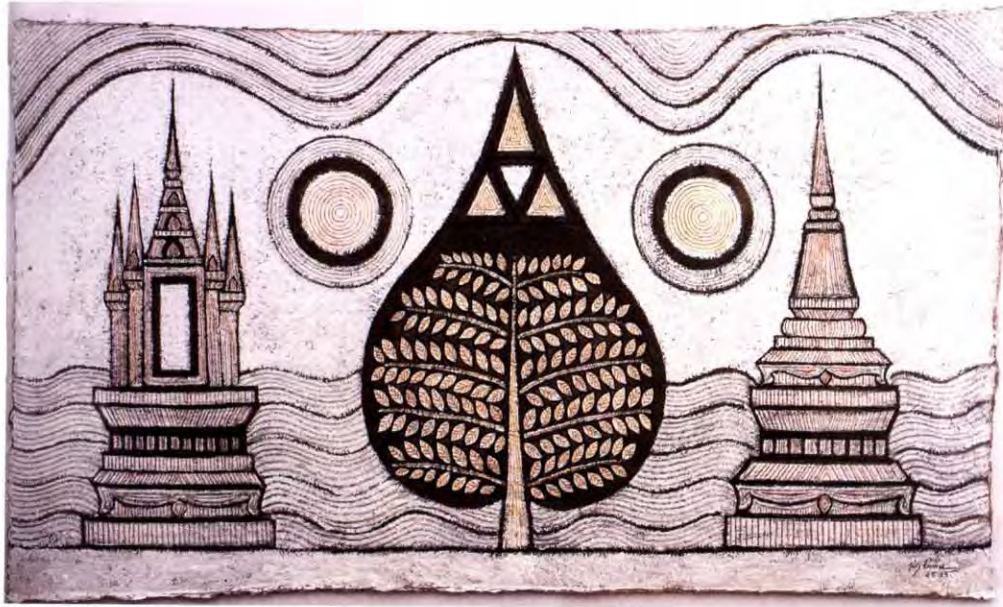

๑ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ขณะทำงานปั้น พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

๒ ประติมากรรม "ขลุ่ยทิพย์" ผลงาน เชียน ยิ้มศิริ

๓ ผลงานประติมากรรมของ มีเซียม ยิบอินซอย

๑

ชลุต นิมเสมอ (พ.ศ. ๒๔๗๒ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) พ.ศ. ๒๕๔๑ และศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม พ.ศ. ๒๕๐๒ ผู้สร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์หลากหลายประเภท เช่น ภาพวาดลายเส้น ภาพพิมพ์ จิตรกรรม และประติมากรรม ด้วยรูปแบบและวิธีการที่เรียบง่าย

ชำเรือง วิเชียรเขตต์ (พ.ศ. ๒๔๗๔ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นประติมากรผู้สร้างสรรค์ผลงานทั้งในรูปแบบเหมือนจริงและแบบนามธรรม ผลงานประติมากรรมของเขาแสดงให้เห็นการคลี่คลายรูปแบบศิลปะที่ต่อเนื่องและยาวนาน มีความโดดเด่นทั้งรูปแบบอันทันสมัยและเนื้อหาที่แฝงปรัชญาแห่งชีวิต

นนทิวรรณ จันทนะละลิน (พ.ศ. ๒๔๘๙ - ปัจจุบัน)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์) พ.ศ. ๒๕๔๙ ผลงานของศิลปินผู้นี้เน้นคุณค่าทางด้านรูปทรงที่เรียบง่าย เส้นรอบนอกที่ลื่นไหลเป็นอิสระภายใต้โครงสร้างที่แข็งแรง และพื้นผิววัสดุที่เรียบเกลี้ยง ทั้งมีความโดดเด่นด้วยเนื้อหาที่แฝงปรัชญาทางพุทธศาสนา

มณฑิเยร บุญมา (พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๕๔๓)

ผลงานของศิลปินผู้นี้ส่วนใหญ่เป็นศิลปะสื่อผสมและศิลปะจัดวาง โดยนำเสนองานศิลปะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความเชื่อทางพุทธศาสนา และวิถีชีวิตไทย ด้วยการใช้วัสดุและเทคนิควิธีการจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

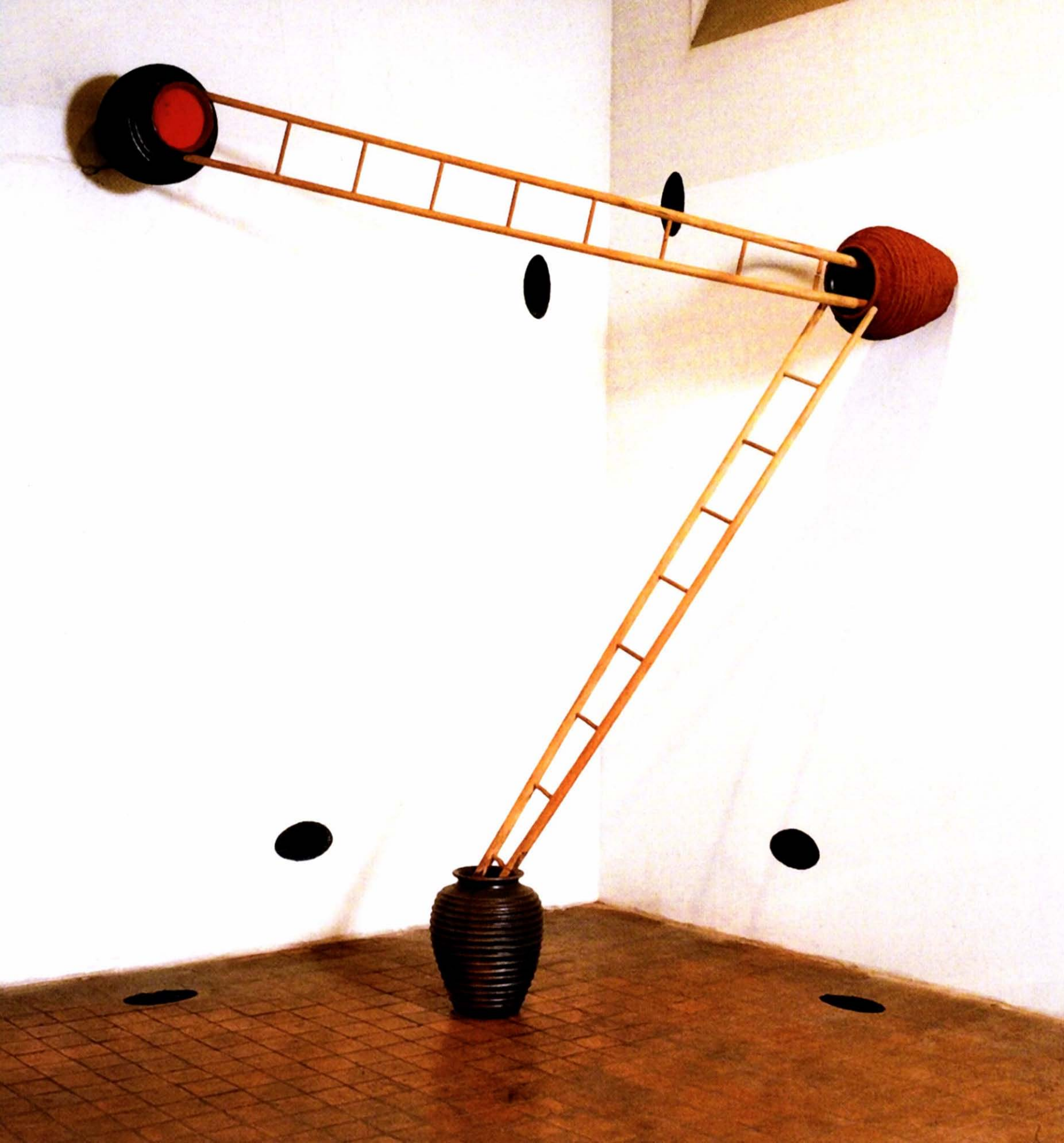

๒

๑ ภาพ "ต้นไม้ เจดีย์ ปราสาท"
ผลงาน ชลุต นิมเสมอ

๒ ประติมากรรม "นู้ด" ผลงาน ชำเรือง วิเชียรเขตต์

๓ ประติมากรรมจัดวาง "พื้นโลก/ผนัง/สวรรค์"
ผลงาน มณฑิเยร บุญมา

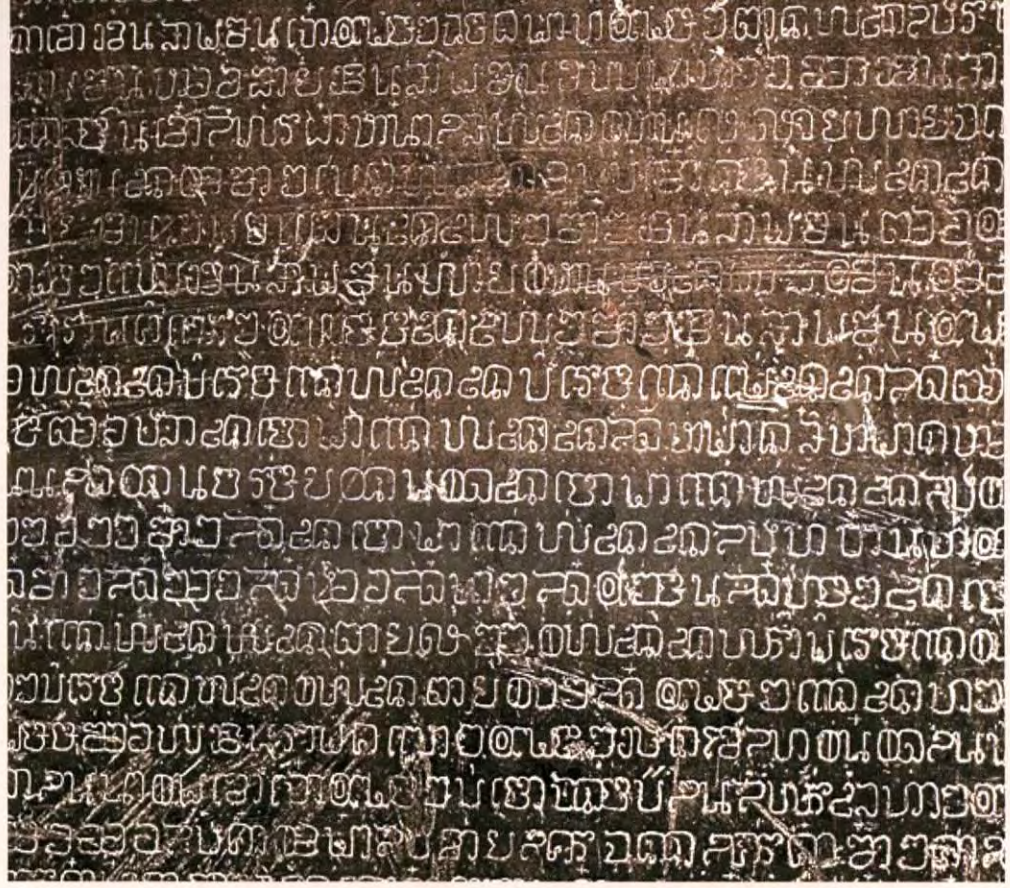

๕

เกียรติภูมิไทย

มรดกทางวัฒนธรรมไทยเกิดจากการผสมผสานวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาของกลุ่มชนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์บนผืนแผ่นดินสุวรรณภูมิจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวคนไทยทุกคนจึงมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์แห่งศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสั่งสมตกทอดมาสู่อนุชนรุ่นหลัง ทั้งยังคงร่วมสืบสานและอนุรักษ์สิ่งดีงามเหล่านี้ให้คงอยู่ เพื่อประกาศเกียรติภูมิแห่งความเป็นไทยให้สากลได้ประจักษ์

การที่ประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองเรื่องด้านศิลปวัฒนธรรมและศิลปวิทยาการต่างๆ สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ล้วนเป็นเพราะคนไทยต่างร่วมแรงร่วมใจกันรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเพื่อให้ลูกหลานได้สัมผัส เข้าใจ และซาบซึ้งถึงคุณค่าของความเป็นไทยไปตราบนานเท่านาน

๑

ภาษาไทย

คนไทยมีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนมาแต่อดีต โดยภาษาพูดของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจแบ่งเป็นภาษาที่นิยมใช้บนพื้นแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะ โดยพื้นที่แผ่นดินใหญ่มักใช้ภาษาในตระกูลไทและออสโตรเอเชียติก ส่วนบริเวณชายทวีปและหมู่เกาะนิยมใช้ภาษาในตระกูลออสโตรเนเซียนหรือมาลาโยโพลีเนเซียน

ตัวอักษรในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ภายหลังจึงพัฒนารูปลักษณะตัวอักษรจนมีลักษณะเฉพาะของตนเองอย่างน้อย ๓ แบบ ได้แก่ อักษรมอญ ที่ใช้อยู่แถบพุกาม ในประเทศพม่า อักษรเขมร ที่ใช้ในประเทศกัมพูชา และอักษรกวิ ที่ใช้อยู่ทางตอนใต้แถบประเทศมาเลเซีย

ตัวอักษรไทยแบบแรกคือลายสือไทย ซึ่งเป็นตัวอักษรไทยที่ปรากฏบนศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ และตัวอักษรไทยมีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องตามลักษณะของวัสดุที่ใช้ในการบันทึก

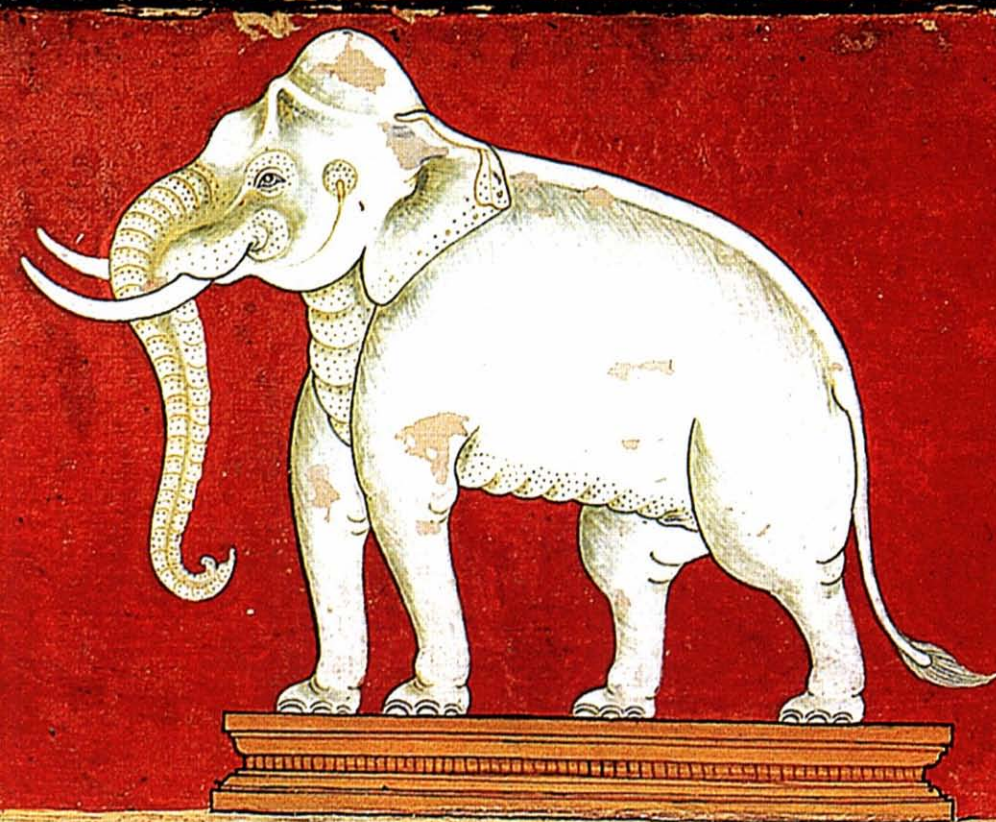
การใช้ภาษาไทยในปัจจุบันสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ภาษาไทยที่คนในชาติใช้เพื่อสื่อสารทำความเข้าใจร่วมกันได้ทั่วประเทศ เรียกว่าภาษาราชการ หรือภาษาไทยมาตรฐาน (Standard Language) และภาษาไทยถิ่น (Dialect) ซึ่งมีสำเนียง วงศัพท และความหมายที่ใช้แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ ภาษาระดับนี้จึงเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารทำความเข้าใจกันได้เฉพาะคนในกลุ่ม

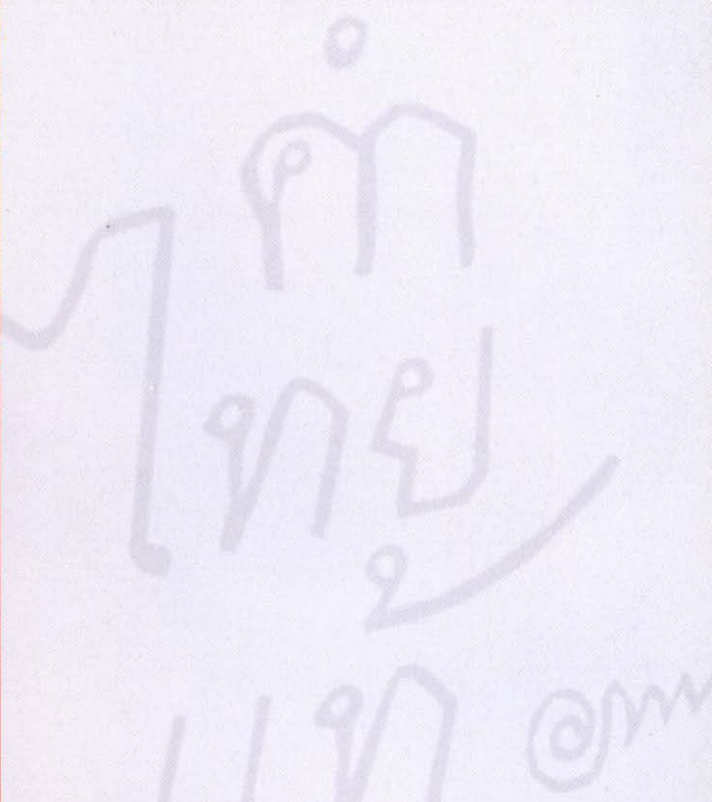
๒

- ๑ ตัวอักษรไทยที่ปรากฏบนศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
- ๒ ศิลาจารึกอักษรธรรม
- ๓ สมุดไทยตำรา "คชลักษณ์"

ปลายทงสองปวงกน จรทหนจจรทลงสกญ หลงท
 ๖
 ร้องเสียงเมมเกรียงไกรย ได้ยงจดังได้ ลธิกยอเยบ
 ๖ ๖

ก ลมบรวรณลกจน ซ้อบณททุกษณมมี ศรีก้งขวิ
 ๖
 กอกลคบน ได้ยงใหญ่กษณลรพลรพ กจผำทอน
 ๖
 นกทอ้งนากิน กจเมมภำยวลยีน ก่ำล้งพิล็กเมิงเม
 ๖
 ททุกษณมแถ่กง อยู่อ้กเนทศก ๓
 ๖

ลักษณะคำไทยแท้

๑. คำไทยแท้ส่วนมากมีพยางค์เดียว เช่น ลุง ป่า น้ำ อา กา ไก่ ฯลฯ หากมีหลายพยางค์ เช่น มะม่วง สะใภ้ ตะวัน กระโดด มะพร้าว มักมีสาเหตุที่มาจากกร่อนเสียงแทรกเสียง หรือเติมพยางค์เพิ่มเข้าไป
๒. คำไทยแท้ไม่มีตัววรรณยุกต์ ไม่นิยมคำควบกล้ำ และมีตัวสะกดตรงตามมาตรา
๓. คำไทยแท้มีเสียงวรรณยุกต์เพื่อแสดงความหมาย แม้การเขียนจะไม่มีรูปวรรณยุกต์ก็ตาม เช่น ปา ป่า ป้า
๔. คำไทยเป็นภาษาคำโดด คือจะรู้หน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำก็ต่อเมื่อเรียงเข้าเป็นประโยค ดังนั้น การสลับที่ของคำในภาษาไทย จะทำให้ความหมายเปลี่ยนไป เช่น ใจน้อย น้อยใจ
๕. คำไทยจะใช้รูป "ไอ" กับ "อือ" จะไม่ใช่รูป "อัย" เลย และพยัญชนะที่ไม่พบในการเขียนคำไทยคือ ณ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ฌ ษ ฬ

อาหารไทย

คนไทยบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก โดยรับประทานร่วมกับ“กับข้าว” อันได้แก่ของกินที่ใช้รับประทานพร้อมข้าว โดยนัยแล้ว“กับข้าว”มักจะหมายถึงอาหารคาวเท่านั้น ส่วนข้าวที่คนไทยในแต่ละภูมิภาคนิยมบริโภคจะแตกต่างกันไป โดยคนในภาคเหนือและภาคอีสานนิยมบริโภคข้าวเหนียว ในขณะที่คนในภาคกลางและภาคใต้นิยมบริโภคข้าวเจ้า

อาหารคาว คนไทยมักเรียกว่า“ของคาว” เพราะเป็นของกินที่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ อาหารคาวของไทยแต่เดิมมักนิยมรับประทานจำพวกปลา โดยมีผักเป็นเครื่องเคียงหรือเครื่องจิ้ม การประกอบอาหารแต่เดิมใช้วิธีการต้ม บึ่ง ย่าง เป็นหลัก ภายหลังได้รับอิทธิพลจากอาหารต่างชาติ จึงมีวิธีการที่แปลกไป เช่น รับประทานประกอบอาหารประเภททอดและผัดจากจีน รับประทานเครื่องเทศในการปรุงรสจากอาหรับและอินเดีย รับประทาน ไข่ นม เนย มาปรุงอาหารจากอิทธิพลตะวันตก

อาหารหวาน คนไทยมักเรียกว่า“ของหวาน” หรือ“ขนม” ส่วนประกอบอาหารหวานของไทยส่วนใหญ่ปรุงด้วยกะทิ น้ำตาล และแป้งเป็นหลัก เช่น กล้วยเชื่อม กล้วยบวชชี ขนมเปียกปูน พักทองแกงบวด และข้าวเหนียวเปียก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีขนมไทยบางประเภทที่ปรุงขึ้นจากไข่ ซึ่งเชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลจากอาหารโปรตุเกสนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ฯลฯ

รสชาติอาหารไทยในแต่ละภาคมีเอกลักษณ์แตกต่างกัน เช่น อาหารภาคกลาง มีทั้งรสเค็มเปรี้ยว หวาน และเผ็ดรวมกัน นิยมใช้กะทิและน้ำตาลเป็นส่วนประกอบของอาหาร อาหารภาคเหนือส่วนใหญ่รสไม่จัด ออกเค็ม ไม่นิยมใส่น้ำตาลและกะทิ ทั้งยังนิยมใช้เนื้อสุกรเป็นส่วนประกอบอาหารมากกว่าภาคอื่น เช่น น้ำพริกอ่อง แกงฮังเล แกงโฮะ ฯลฯ อาหารภาคอีสานส่วนใหญ่มีรสเค็ม เผ็ด เปรี้ยว ไม่นิยมใส่กะทิ คนอีสานใช้ปลาร้าเป็นเครื่องปรุงอาหารแทบทุกชนิด เช่น ซุบหน่อไม้ อ่อม หมก แกงอ่อม ฯลฯ อาหารภาคใต้ เป็นอาหารที่มีรสชาติเผ็ดจัดและใส่เครื่องเทศมาก เช่น แกงไตปลา ข้าวยาปักซี่ใต้ ฯลฯ

มวยไทย

มวยไทยเป็นศิลปะการต่อสู้ด้วยมือเปล่า โดยใช้อวัยวะทุกส่วนของร่างกาย ทั้งมือ หมัด ศอก แขน ขา ศีรษะเป็นอาวุธ โดยเฉพาะเข่าและแข้งซึ่งไม่ค่อยพบใช้ในศิลปะการต่อสู้ของชาติอื่น ศิลปะแห่งการต่อสู้ประจำชาติไทยนี้มีทั้งความสวยงามของท่วงท่าและความรุนแรงที่สามารถทำอันตรายคู่ต่อสู้ให้ถึงแก่ชีวิตได้

คนโดยทั่วไปนิยมฝึกมวยไทยเพื่อป้องกันตัว จึงมีสำนักมวยเกิดขึ้นมากมายและเกิดการคิดประดิษฐ์รูปแบบการฝึกและท่ามวยที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสำนักออกไปอีก เช่น มวยไชยา มวยโคราช มวยลพบุรี เป็นต้น ปัจจุบันมวยไทยกลายเป็นศิลปะการต่อสู้ที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปทั่วโลก

- ๑ จิตรกรรมแสดงจุดนวดต่างๆ ในร่างกาย
ที่ระเบียงคดวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร

การนวดแผนไทย

การนวดแผนไทยเป็นภูมิปัญญาในการบำบัดรักษาโรคที่มีมาแต่โบราณ โดยมีหลักฐานว่าในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา มีกรมหมอนวดเป็น ๑ ใน ๗ หน่วยงานด้านสาธารณสุข และมีตำราเกี่ยวกับการนวดและการจับเส้นที่ถือเป็นตำราแพทย์ไทยชิ้นสำคัญ

ภายหลังการสิ้นสุดของกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๐ ตำราแพทย์แผนไทยได้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมตำรายา ตำรานวด และสร้างรูปปั้นฤๅษีตัดตน ๘๐ ท่า ทั้งจารึกสรรพวิชาทางการแพทย์ลงบนแผ่นหินอ่อน ๖๐ ภาพ แสดงจุดนวดต่างๆ อย่างละเอียด ประดับบนผนังศาลาราย และบนเสาศาภายในวัดโพธิ์ (หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไป

การนวดแผนไทยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

การนวดแบบราชสำนัก เป็นการนวดเพื่อถวายพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงในราชสำนัก การนวดประเภทนี้จึงใช้เฉพาะมือ นิ้วหัวแม่มือ และปลายนิ้ว เพื่อให้ผู้นวดจะได้สัมผัสสร้างกายของผู้รับการนวดให้น้อยที่สุด

การนวดแบบเชลยศักดิ์ หรือเรียกกันทั่วไปว่า "จับเส้น" เป็นการนวดของสามัญชนเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อและช่วยการไหลเวียนของโลหิต โดยใช้มีมือนวดร่วมกับอวัยวะอื่นๆ เช่น ศอก เข่า และเท้า นับเป็นการนวดซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในสังคมไทย

ปัจจุบันการนวดเพื่อผ่อนคลายได้รับความนิยมมาก และนำมาบริการควบคู่กับธุรกิจสปา ซึ่งกลายเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

เรือนไทย

เรือนไทยมีหลายแบบ ขึ้นกับความแตกต่างของแต่ละภูมิภาค ดังนี้

เรือนไทยภาคกลาง

ภาคกลางอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม มีอากาศร้อนและมีน้ำหลากทุกปี การออกแบบเรือนไทยภาคกลางจึงสร้างให้มีเสาค่อนข้างสูงกว่าเรือนไทยในภาคอื่น ๆ เพื่อให้ตัวเรือนพ้นน้ำท่วมในหน้าน้ำหลาก และช่วยให้ลมพัดผ่านจากใต้ถุนขึ้นมาข้างบนในหน้าร้อน อีกทั้งป้องกันสัตว์ร้ายหรือคนร้ายในยามค่ำคืน ช่วงที่น้ำไม่ท่วมก็จะใช้พื้นที่ใต้ถุนเป็นที่เก็บเครื่องใช้หรือทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนได้

นอกจากนี้เรือนไทยภาคกลางยังนิยมสร้างหลังคาทรงจั่วสูง เพื่อให้ให้น้ำฝนไหลลงได้อย่างรวดเร็ว ตัวเรือนมีฝากระดาน มีชายคาเกินสาดยาวเพื่อกันไม่ให้ฝนสาดหรือแดดส่องเข้าภายในตัวเรือน และมีบันลุ่มคอยป้องกันมิให้ลมพัดหลังคาเปิด

ลักษณะสำคัญของเรือนไทยภาคกลางคือ มีชานกว้าง โดยชานเรือนนั้นเป็นส่วนสำคัญมากเท่ากับเรือนนอนและเรือนครัว เพราะกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวกับงานประเพณีและการใช้ชีวิตประจำวันในช่วงน้ำหลากนั้นจะอาศัยชานและระเบียงทั้งสิ้น

เรือนไทยภาคเหนือ

ภาคเหนือมีภูมิอากาศหนาวเย็นกว่าภาคอื่น ๆ ดังนั้นการออกแบบที่อยู่อาศัยจึงสร้างให้มี ความซับซ้อน ห้องนอนมีลักษณะอับ หน้าตานิยมเจาะเป็นช่องแคบ ๆ สำหรับรับลม รับแสง หรือระบายอากาศเพียงเล็กน้อย ส่วนฝาเรือนมักผายออก ชายคาคลุมต่ำลงมายังตัวเรือน เพื่อกันลมพัดเข้าเรือนในหน้าหนาว

เรือนในภาคนี้มีเสาสูง แต่ไม่เท่าเรือนฝาปะกนในภาคกลาง หลังคาต่ำ ส่วนประกอบที่สำคัญของเรือนภาคเหนือคือ รำน้ำที่เรียกเป็นภาษาพื้นเมืองว่า "ฮ้านน้ำ" สำหรับวางโองน้ำ พร้อมกระบวยให้ผู้สัญจรผ่านไปมาได้ดื่มกิน ส่วนใหญ่ "ฮ้านน้ำ" มักตั้งอยู่ด้านหน้าของเรือน

ครัวของเรือนภาคเหนือส่วนใหญ่อยู่แยกจากเรือนนอน มีระเบียงหลังบ้านติดกับเรือนครัว ที่ ระเบียงซึ่งอยู่บริเวณด้านหน้ามักทำหิ้งบูชาพระพุทธรูปเอาไว้ ส่วนหลังคาเรือนไทยภาคเหนือ เป็นทรงหน้าจั่วคล้ายกับเรือนไทยภาคอื่น ทว่าจะผายออกมากกว่า บางครั้งที่ยอดของบันลุ่ม มีการแกะสลักเป็นลวดลายไขว้กัน เรียกว่า "กาแล"

คนทั่วไปมักเข้าใจว่าเรือนกาแลเป็นลักษณะเฉพาะของเรือนภาคเหนือทั้งหมด แต่ความเป็นจริงนั้น เรือนกาแลเป็นเพียงเรือนไทยภาคเหนือประเภทหนึ่ง ซึ่งพบมากในเขตเชียงใหม่ ลำพูน และลุ่มน้ำปิงตอนบน ส่วนบ้านเรือนตามลุ่มแม่น้ำอื่น ๆ เช่น แม่น้ำวัง จังหวัดลำปาง จะไม่ใคร่พบเรือนกาแล

๑ เรือนทับขวัญภายในพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

6

7

8

เรือนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในภูมิภาคที่แห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกและบริโภค ทำให้เศรษฐกิจไม่ดีเท่าภาคอื่น ส่งผลให้สภาพของบ้านเรือนมีลักษณะเป็นไปตามสภาวะทางด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ รวมทั้งคติความเชื่อต่างๆ ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เรือนไทยภาคอีสานถือได้ว่าเป็นเรือนไทยที่แทบจะหาเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ได้ เนื่องจากที่อยู่ของชาวบ้านแถบนี้มักสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่มีระเบียบแบบแผนแน่นอน การออกแบบภายในเรือนเพียงให้มีเนื้อที่ใช้สอยพอเหมาะแก่ความจำเป็นเท่านั้น

เรือนไทยภาคอีสานนิยมสร้างเป็นเรือนเดี่ยว ใต้ถุนสูง ฝาสาวยับัว ตัวบ้านค่อนข้างทึบ หน้าต่างเล็ก หลังคาเป็นหน้าจั่วแต่ไม่สูงเท่าเรือนไทยภาคกลาง ชายคาค่อนข้างกว้างและต่ำ มีทั้งหลังคาที่มุงด้วยกระเบื้อง แป้นเกล็ด (กระเบื้องไม้) และแฝก

เรือนไทยภาคอีสานเท่าที่หลงเหลือถึงทุกวันนี้ แทบไม่เหลือรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นแบบดั้งเดิมให้เห็น ส่งผลให้วัฒนธรรมการปลูกเรือนของเรือนไทยภาคอีสานเสี่ยงต่อการสูญหายมากกว่าเรือนไทยในภาคอื่น ๆ

เรือนไทยภาคใต้

เรือนไทยภาคใต้แบ่งเป็น ๒ พื้นที่ คือ แถบชายทะเลด้านในหรือทะเลตะวันออกซึ่งติดกับอ่าวไทย และแถบชายทะเลด้านนอกหรือทะเลตะวันตกซึ่งติดกับทะเลอันดามัน โดยพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกด้านอ่าวไทยเป็นชุมชนที่เก่าแก่มากกว่าฝั่งตะวันตก

บ้านเรือนแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก มักเป็นเรือนหลังคาหน้าจั่วทรงสูงแบบเรือนไทยภาคกลาง แต่ไม่นิยมทำบันลมและตัวเหงา บ้านชาวประมงที่อยู่ชายฝั่งนิยมทำฝาด้วยไม้ไผ่ขัดแตะและใช้หลังคามุงจาก เนื่องจากเป็นวัสดุราคาถูกและหาง่ายในท้องถิ่น ทั้งยังเหมาะกับสภาพภูมิอากาศชายทะเลซึ่งร้อนอบอ้าว สำหรับบ้านที่มีฐานะก็มักปลูกเรือนด้วยไม้จริงทั้งหลัง และมุงหลังคาด้วยกระเบื้อง

ส่วนบ้านเรือนตามชายทะเลฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นถิ่นอาศัยของคนพื้นเมือง นิยมปลูกเป็นกระท่อม หากเรือนหลังใดปลูกด้วยไม้จริงทั้งหลังก็จะเป็นไม้ที่พบตามชายทะเลแถบนั้น

โดยภาพรวมแล้ว เรือนไทยภาคใต้มักทำทรงไม่สูงนัก และมีการต่อชายคาคลุมตัวเรือนเพื่อกันฝนสาด เสาเรือนมีการรองที่ส่วนฐานเสาป้องกันการทรุดตัวของเรือน เนื่องจากภาคใต้มีฝนตกตลอดปีจึงทำให้พื้นดินมีความอ่อนตัวกว่าภาคอื่นๆ เรือนที่อยู่ชายทะเลอาจสร้างบ้านยกพื้นสูงขึ้น ส่วนใต้ถุนเรือนมักใช้เป็นที่พักเรือ

สำหรับบ้านชาวไทยอิสลามที่มีฐานะ มักปลูกเรือนใต้ถุนสูง มีห้องโถง ฝากั้นห้องใช้บานเฟี้ยมเป็นลูกฟัก มีไม้ระแนงกันไขว้เป็นช่องลม บริเวณเหนือปากประตูเข้าห้องมีกรอบไม้แกะสลักเขียนสีคล้ายกับห้ายนต์ของล้านนา บางครั้งพบเรือนหลังคาปั้นหยาม มีหน้าจั่วประมาณ ๔-๖ หน้าจั่วหรือมากกว่านั้น นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเรือนชาวไทยอิสลามอีกรูปแบบหนึ่ง

๔

๑ เรือนเครื่องสับภาคใต้

๒ เรือนเครื่องสับ (เรือนเกย) ในภาคอีสาน

๓ เรือนกาแลในภาคเหนือ

๔ เรือนชาวเลภาคใต้

กระบวนการพยุหยาตราขลมารค

กระบวนการพยุหยาตราขลมารคเป็นการจัดกระบวนการเรือพระราชพิธีเนื่องในการประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน เป็นต้น

การเสด็จพระราชดำเนินด้วยกระบวนการเรือพระราชพิธี สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏกล่าวถึงในพระราชพงศาวดารเกี่ยวกับพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยการเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนการพยุหยาตราขลมารค ในการประกอบพระราชพิธีอศุข ในเดือน ๑๑ และพระราชพิธีจองเปรียง ในเดือน ๑๒ ทั้งยังมีกรบรรยายถึงความสง่างามและความยิ่งใหญ่ของกระบวนการพยุหยาตราขลมารคปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุการเดินทางของบาทหลวงและนักการทูตตะวันตกที่เดินทางเข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) เช่น บันทึกของนิโกลาส์ แชรแวงส และบาทหลวงดาซาร์ดี

พระราชประเพณีเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนการพยุหยาตราขลมารคยังคงปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชประเพณีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนการพยุหยาตราขลมารคขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเรือพระราชพิธีสำคัญอีกหลายลำ เช่น เรือเอกไชยเหินหาว เรือเอกไชยหลาวทอง เรือกระบี่ปราบเมืองมาร เรือครุฑเหินเห็จ เรือทองขวานฟ้า เรือทองบ่าบั้น และเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙ อีกทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้จัดกระบวนการพยุหยาตราขลมารคในพระราชพิธีสำคัญหลายครั้ง

กระบวนการพยุหยาตราขลมารคสะท้อนให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งในด้านศิลปกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือช่างอันประณีต บทกวีที่ไพเราะที่มีความไพเราะ และการจัดรูปกระบวนการเรือที่มีแบบแผนสืบมาแต่โบราณ

๑ ภาพวาดลายเส้นกระบวนการพยุหยาตราขลมารค
รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เขียนโดยชาวฝรั่งเศส

GEZICHT

SIAM

VAN

เรือพระราชพิธี

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

มีชื่อปรากฏมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยเรียกว่าเรือพระที่นั่ง "สุวรรณหงส์" มาในชั้นหลังจึงออกชื่อเรือนี้ว่า "เรือสุพรรณหงส์" ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า "ศรีสุพรรณหงส์" บ้าง "ไชยสุพรรณหงส์" บ้าง

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ลำปัจจุบันสร้างขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดเป็นเรือพระที่นั่งกิ่ง (เรือพระที่นั่งที่ขึ้นทำเนียบเป็นชั้นสูงสุด) โขนเรือเป็นรูปหงส์ ลงรักปิดทองประดับกระจก องค์การเรือโลกได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลมรดกทางทะเลแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ เพื่อเชิดชูความสำคัญของเรือพระราชพิธีดังกล่าวในฐานะมรดกโลก ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่แสดงถึงความมีอัจฉริยภาพในการต่อเรือของช่างไทยโบราณ ซึ่งสามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติได้อย่างดียิ่ง

เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

ลำปัจจุบันเป็นเรือสร้างใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แทนลำเดิมซึ่งสร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โขนเรือปิดทองประดับกระจกเป็นรูปพญานาค ๗ เศียร จัดเป็นเรือพระที่นั่งกิ่ง ลำเรือภายนอกทาสีเขียว ท้องเรือภายในทาสีแดง

เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙

เดิมโขนเรือพระที่นั่งลำนี้เป็นไม้จำหลัก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นเรือรูปครุฑขนาดต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้เสริมรูปพระนารายณ์ประทับยืนบนหลังพญาสุบรรณ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขนานนามว่า "นารายณ์ทรงสุบรรณ" ต่อมาตัวเรือเสื่อมโทรมไป เหลือเพียงโขนเรือที่ กรมศิลปากรเก็บรักษาไว้

ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ต่อเรือพระที่นั่งขึ้นใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๓๗ จึงได้นำโขนเรือเดิมมาใช้เป็นต้นแบบ โขนเรือพระที่นั่งลำใหม่นั้นเมื่อแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๓๙ และได้รับพระราชทานนามว่า "เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙"

เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์

สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดเป็นเรือพระที่นั่งศรี (เรือพระที่นั่งสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เวลาเสด็จลาล่อง) โขนเรือจำหลักปิดทองเป็นรูปพญานาคขดพันกัน ลำเรือภายนอกทาสีชมพู ท้องเรือภายในทาสีแดง

บุคคลสำคัญของไทยตามประกาศขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ประกาศ
ยกย่องบุคคลสำคัญของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ถึงปัจจุบันตามลำดับ ดังนี้

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนา
งานด้านโบราณคดีไทย ได้รับการประกาศ
ยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลอง
วันประสูติครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๕๐๕

๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

บรมครูแห่งศิลปะที่ช่างศิลป์ต่างยกย่อง
ในผลงานจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ดุริยางค-
นาฏศิลป์ ตลอดจนผลงานวรรณกรรม ได้รับ
การประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก
ในวาระฉลองวันประสูติครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่
๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖

๓. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์
จักรี ทรงพระราชนิพนธ์บทกวีหลายเรื่องทั้งมี
พระปรีชาสามารถในศิลปะแขนงอื่นๆ โดยได้
รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของ
โลกในวาระฉลองวันพระราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี
เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑

๔. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๖ แห่งราชวงศ์
จักรี ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเป็นประโยชน์
ต่อประเทศชาตินานัปการ ได้รับการประกาศ
ยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลอง
วันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑
มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๔

๕. พระศรีสุนทรโวหาร (สุนทรภู่)
กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้รับการ
ประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกเมื่อ
วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๙

๖. พระยาอนูมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ)
นักปราชญ์และนักการศึกษา ผู้มีผลงาน
ดีเด่นด้านวัฒนธรรม ได้รับการประกาศยกย่อง
เป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันเกิด
ครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ.
๒๕๓๑

๗. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธ-
ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเป็นหลักทาง
ศาสนจักรปกครองหมู่สงฆ์ในช่วงรัชกาลที่ ๓
ถึงรัชกาลที่ ๔ ได้รับการประกาศยกย่องเป็น
บุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันประสูติ
ครบ ๒๐๐ ปี ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ.
๒๕๓๓

๘. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

นักการทูตคนสำคัญของไทย ทรงเคย
ดำรงตำแหน่งประธานสมัชชาใหญ่แห่งองค์การ
สหประชาชาติ ได้รับการประกาศยกย่องเป็น
บุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันประสูติ
ครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ.
๒๕๓๔

๙. สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม
พระบรมราชชนก

พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบัน ทรง
มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนางานด้านการแพทย์
และสาธารณสุข ได้รับการประกาศยกย่องเป็น
บุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันพระ-
ราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑ มกราคม
พ.ศ. ๒๕๓๕

**๑๐. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช**

พระมหากษัตริย์ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙

๑๑. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พระราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

๑๒. ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

นายกรัฐมนตรีคนที่ ๗ ของประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการเมือง การปกครองในประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๕ และเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยซึ่งเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นที่ยึดครองประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

**๑๓. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว**

พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี ทรงประกอบพระราชกรณียกิจสำคัญในการพัฒนากิจการบ้านเมืองด้านต่างๆ ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันพระราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖

๑๔. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

นักการศึกษาผู้สร้างคุณประโยชน์แก่วงการศึกษานาชาติ ผู้ก่อตั้งองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO) ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันเกิดครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

๑๕. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี ทรงพระปรีชาสามารถในทางดาราศาสตร์ ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในวาระฉลองวันพระราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

๑๖. นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา)

นักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างแนวคิดทางการเมืองไทยช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก ในวาระการฉลองครบชาตกาล ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

ปัจจุบันชื่อนามปากกา "ศรีบูรพา" ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นชื่อรางวัลสำหรับนักหนังสือพิมพ์ที่มีผลงานดีเด่นในการนำเสนอข่าวสารของไทย เรียกว่า "รางวัลศรีบูรพา"

๑๗. พุทธทาสภิกขุ

พระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวงการพระสงฆ์ไทย ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก ในวาระฉลองครบชาตกาล ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

๑๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเชี่ยวชาญทางด้านอักษรศาสตร์ การแพทย์ ฯลฯ ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก ในวาระครบรอบวันประสูติ ๒๐๐ ปี วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

มรดกแห่งความทรงจำของโลก

ประเทศไทยมีผลงานที่ได้รับการประกาศให้เป็นมรดกแห่งความทรงจำของโลก โดยองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งจัดขึ้นเพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่มรดกความทรงจำที่เป็นเอกสาร วัตถุ หรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ ได้แก่

๑. ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑

จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

เป็นหลักศิลา สูง ๑๑๔.๕ เซนติเมตร กว้าง-ยาว ๓๕.๕ เซนติเมตร จารึกอักษรไทยสมัยสุโขทัยทั้งสิ้น ๓ ด้าน ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๓ และด้านที่ ๔ มี ๒๗ บรรทัด

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขณะทรงผนวชและเสด็จจาริกดูวงศ์ทรงพบศิลาจารึกดังกล่าวที่บริเวณเมืองเก่าสุโขทัย จึงโปรดเกล้าฯให้นำมายังพระนคร ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

ตัวอักษรในศิลาจารึกเป็นตัวอักษรที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากอักษรอื่นในสมัยเดียวกัน เชื่อกันว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้น เนื้อหาในศิลาจารึกกล่าวถึงพระราชประวัติของพระองค์ สภาพบ้านเมืองของสุโขทัยทั้งด้านภูมิศาสตร์ การปกครอง สังคม ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อของผู้คน

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) จัดทะเบียนศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นมรดกแห่งความทรงจำของโลกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ตรงกับวาระครบรอบ ๗๒๐ ปีของศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

๒. จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นจารึกที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมความรู้ด้านต่างๆ จารึกไว้ที่เสาและผนังอาคารภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์ โดยมีจารึกมากกว่า ๑,๓๖๐ แผ่น เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน จึงถือได้ว่า วัดโพธิ์เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย

จารึกวัดโพธิ์มีทั้งหมด ๘ หมวด คือ หมวดพระพุทธศาสนา หมวดวรรณคดี หมวดทำเนียบ หมวดประเพณี หมวดประวัติวัด หมวดสุภาษิต หมวดอนามัย และหมวดตำรายา

องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) จัดทะเบียนจารึกวัดโพธิ์เป็นมรดกแห่งความทรงจำของโลกแห่งเอเชียแปซิฟิก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑

๑ ศิลปะจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑
จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

๒ จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร

มรดกโลกทางธรรมชาติ และมรดกโลกทางวัฒนธรรม

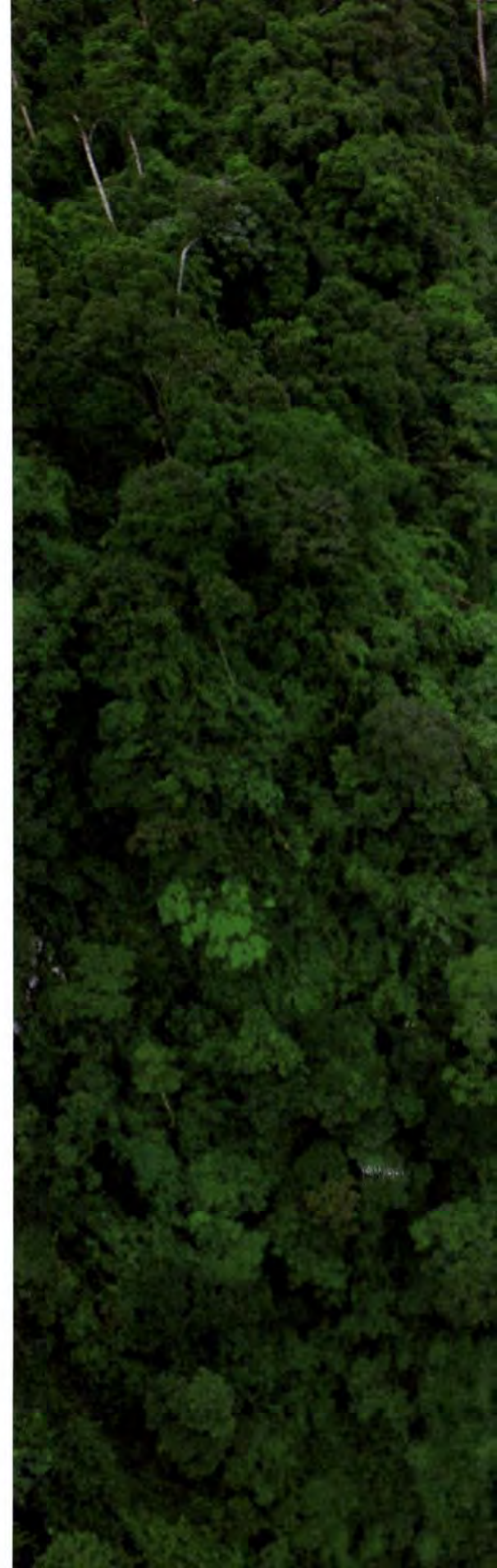
ประเทศไทยเป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี อันเป็นมรดกที่นำความภาคภูมิใจมาสู่ประชาชนคนไทยที่เกิดและเติบโตบนผืนแผ่นดินแห่งนี้ ปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งธรรมชาติและประวัติศาสตร์โบราณคดีที่ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ให้ขึ้นทะเบียนมรดกโลกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ได้แก่

มรดกโลกทางธรรมชาติ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร - ห้วยขาแข้ง ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นป่าอนุรักษ์ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครอบคลุมพื้นที่ ๖ อำเภอใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดตาก พื้นที่ ๕,๗๗๕ ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเทือกเขาป่าหลากหลายชนิด เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสำคัญหลายสาย ทั้งยังเป็นแหล่งพันธุ์กรรมพืชและสัตว์นานาชนิด โดยมีสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ถึง ๒๘ ชนิด เช่น ควายป่า เสี่ยงผา เสือดาวหมาใน ฯลฯ จึงเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางวิทยาศาสตร์และมีความงดงามทางธรรมชาติที่หายากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นอุทยานแห่งชาติแรกของประเทศไทย ตั้งอยู่ในเทือกเขาพนมดงรัก มีเนื้อที่ ๒,๑๖๘.๖๔ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๑๑ อำเภอใน ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสระบุรี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดนครนายก พื้นที่ประกอบด้วยขุนเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำนครนายกและแม่น้ำมูล อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ ทั้งป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ทุ่งหญ้า และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ากว่า ๕๐๐ ชนิด นกต่าง ๆ กว่า ๒๕๐ ชนิด แมลงกว่า ๕,๐๐๐ ชนิด และมีเสือกกว่า ๒๑๖ ชนิด สถานที่ที่น่าสนใจ เช่น น้ำตกเหวสุวัต น้ำตกเหวนรก หนองผักขี้ เป็นต้น

๑ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

มรดกโลกทางวัฒนธรรม

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร

เป็นที่รวมของแหล่งโบราณคดี โบราณสถานสำคัญนับแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนต้น องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ประกาศขึ้นทะเบียนอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง ๓ แห่งเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔

● **อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่รวม ๗๐ ตารางกิโลเมตร ในอดีตคือศูนย์กลางของรัฐสุโขทัย และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองแห่งหนึ่งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ ปรากฏโบราณสถานที่สำคัญในสุโขทัย อาทิ ศาลตาผาแดง วัดพระพายหลวง วัดมหาธาตุ กำแพงเมืองสุโขทัย เขตพระราชวัง วัดตระพังเงิน เป็นต้น

● **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย** อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในอดีตคือที่ตั้งเมืองศรีสัชนาลัย เป็นเมืองเอกของรัฐสุโขทัย ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาสนสถานในเมืองศรีสัชนาลัยไว้เป็นจำนวนมาก โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง กำแพงและประตูเมืองศรีสัชนาลัย วัดช้างล้อม วัดนางพญา วัดเขาพนมเพลิง วัดเจติยเจ็ดแถว วัดเขาสวรรณคีรี ฯลฯ

● **อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร** อำเภอเมืองฯ จังหวัดกำแพงเพชร บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำปิงเป็นที่ตั้งของโบราณสถานเมืองกำแพงเพชรในอดีต อันประกอบด้วยเขตตัวเมือง และเขตอรัญญิกที่อยู่นอกเมือง โดยโบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มโบราณสถานในพุทธศาสนานิกายเถรวาทร่วมสมัยเดียวกับโบราณสถานเมืองสุโขทัยที่สร้างในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) นิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่ด้วยศิลาแลงโบราณสถานสำคัญในบริเวณนี้ ได้แก่ วัดพระสี่อิริยาบถ วัดพระแก้ว วัดช้างรอบ วัดพระธาตุ ศาลพระอิศวร วัดพระบรมธาตุ กำแพงเมือง กำแพงเพชร กำแพงป้อมทุ่งเศรษฐี วัดพระสิงห์ วัดอวาสใหญ่ วัดช้างวัดพระนอน เป็นต้น

๑ วัดช้างล้อม อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยที่มีอายุยาวนานกว่า ๔ ศตวรรษ เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญ โบราณสถานต่างๆ ที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อาทิ วัดมหาธาตุ พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดราชบูรณะ วิหารพระมงคลบพิตร วัดพระราม ฯลฯ ล้วนเป็นหลักฐานความรุ่งเรืองของบ้านเมืองที่ยาวนานที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ และนับเป็นหนึ่งในแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานและการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของกลุ่มชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อราว ๕,๐๐๐ ปีก่อน

โบราณวัตถุที่พบประกอบด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ทำจากหิน เปลือกหอย ดินเผา โลหะ เครื่องประดับจากแก้ว สำริด ภาชนะดินเผาที่มีรูปทรงและการตกแต่งผิวต่างๆ กัน แม้พิมพ์หินทรายใช้หล่อเครื่องมือสำริด เบ้าดินเผา แวดินเผา ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบแบบแผนพิธีกรรมการฝังศพในลักษณะต่างๆ กัน อาทิ การฝังสิ่งของอุทิศร่วมกับศพ การฝังศพทารกในภาชนะดินเผา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนในวัฒนธรรมบ้านเชียงอยู่ในสังคมเกษตรกรรมยุคโลหะที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ เช่น การหล่อโลหะ การผลิตเครื่องมือโลหะที่ประกอบด้วยสำริดและเหล็ก การเพาะปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้บริโภคเป็นอาหารและเป็นแรงงาน ฯลฯ

ประเพณีและเทศกาล

ประเพณี

คนไทยมีการสั่งสมและสืบทอดวิธีการประเพณีติดกันมาเป็นเวลานานจนวิธีการปฏิบัติที่คนในสังคมยอมรับว่าดีเหล่านั้นได้รับการสืบทอดและกลายเป็น “ประเพณีไทย” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมใน เวลาต่อมา ประเพณีจึงเป็นส่วนสำคัญของการสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม

ประเพณีในสังคมไทย แยกออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และศีลธรรม หากผู้ใดไม่ถือปฏิบัติ จะถูกมองว่าละเมิดหรือกระทำผิด นับเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันเป็นอย่างมาก บางถิ่นจะเรียกการกระทำผิดประเพณีลักษณะนี้ว่า ผิดฮึด หรือผิดผี เช่น ลูกต้องเชื่อฟังและเลี้ยงดูพ่อแม่ ฯลฯ

ขนบประเพณี หรือระเบียบประเพณี เป็นประเพณีที่โบราณกำหนดเป็นแนวทางไว้ว่าควรปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคล แต่มักไม่ได้กำหนดเป็นแบบแผนตายตัว เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถประยุกต์หรือปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ประเพณีลักษณะนี้มักเกี่ยวกับวิถีชีวิตแต่ละช่วง เช่น การเกิด บวชนาค แต่งงาน งานศพ ขึ้นบ้านใหม่ ไหว้ครู รวมทั้งเทศกาลต่างๆ เช่น ตรุษ สารท ฯลฯ

ธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องความงดงามของอิริยาบถ เช่น เดิน ยืน นั่ง นอน รวมทั้งมารยาทต่างๆ ในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การแสดงความเคารพ การเดินผ่านผู้ใหญ่ การพูดจา การแต่งกาย การกินอยู่ ฯลฯ การไม่ทำตามธรรมเนียมประเพณีไม่ถือเป็นเรื่องถูกหรือผิดเหมือนจารีตประเพณี และไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี แต่การไม่ปฏิบัติ

ตามธรรมเนียมประเพณีนี้มักถูกผู้คนในสังคมตำหนิว่าขาดการศึกษาหรือไม่มีคนอบรมสั่งสอน

ประเพณีไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปในทุกภาคของประเทศมีอยู่หลายประเพณี แต่อาจมีรายละเอียดของวิธีการปฏิบัติในประเพณีดังกล่าวแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละพื้นที่ “ประเพณีทั่วไป” ดังกล่าว ได้แก่

● **ประเพณีแต่งงาน** เป็นประเพณีที่คนไทยถือเป็นการเริ่มต้นชีวิตคู่ ในสมัยโบราณถือว่าวัยที่เหมาะสมกับการมีคู่ครองของผู้ชายคือหลังจากผ่านการอุปสมบทแล้ว ตามธรรมเนียมไทยจะเริ่มจากการส่งผู้ใหญ่ไปสุขอฝ่ายหญิงก่อน เมื่อฝ่ายหญิงตกลง มักจะมีการทำพิธีหมั้นไว้ระยะหนึ่งเพื่อหาฤกษ์แต่งงานและปลูกเรือนหอ แต่ปัจจุบันนิยมจัดงานหมั้นและแต่งงานในวันเดียวกัน เมื่อถึงวันแต่งงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขบวนขันหมากมาบ้านเจ้าสาว จากนั้นจะมีขั้นตอนอีกมาก เช่น การตรวจนับขันหมาก การไหว้ผี การรับไหว้ การทำบุญตักบาตรร่วมกันของคู่บ่าวสาว พิธีรดน้ำสังข์ การกินเลี้ยงฉลองพิธีมงคลสมรส พิธีปูที่นอน และพิธีส่งตัวเจ้าสาวเข้าเรือน

● **ประเพณีลงแขก** เป็นประเพณีสำคัญเมื่อครั้งอดีต เพราะเป็นการรวมคนเพื่อช่วยทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จอย่างรวดเร็วทันเวลา เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว เมื่อมีงานที่ต้องการลงแขก เจ้าของงานต้องไปบอกเพื่อนบ้านและนัดเวลากัน เมื่อถึงวันนัด ฝ่ายเจ้าของงานก็จะทำอาหารหวานอาหารคาวเลี้ยงคนที่มาช่วยทำงานด้วย ซึ่งในระหว่างทำงาน อาจจะมีการละเล่นร้องรำทำเพลงเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่ปัจจุบันประเพณีนี้พบได้น้อย เนื่องจากมีการนำเครื่องจักรมาช่วยทำงานแทนคน

● **ประเพณีทำศพ** เป็นการปฏิบัติต่อผู้เสียชีวิตที่มีขั้นตอนค่อนข้างซับซ้อน โดยหลังจากญาติผู้ตายจัดการกับศพ เช่น อาบน้ำศพ แต่งศพแล้ว จะบอกเชิญให้คนคุ้นเคยและผู้ที่น่าเชื่อถือทราบเพื่อมาร่วมงาน โดยผู้ไปในงานศพควรแต่งกายไว้ทุกข์ พิธีศพจะเริ่มด้วยการรดน้ำลงที่มือศพ โอกาสนี้หากผู้รดน้ำศพเคยผิดใจกันมาก่อน ควรขอมาต่อผู้เสียชีวิตด้วย จากนั้นจึงนำศพใส่โลงซึ่งทำพิธีเบิกโลงแล้ว ต่อมาจึงนำศพขึ้นตั้งเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้เสียชีวิต ส่วนเวลาตั้งศพมักไม่เกิน ๗ วัน จากนั้นเมื่อกำหนดนัดได้เวลาอันควรก็จะทำพิธีเผาศพและเก็บกระดูกไว้ในที่อันสมควร

● **ประเพณีทำบุญตักบาตร** การทำบุญถือเป็นการปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนความดี ซึ่งวิธีการทำบุญนั้นสามารถทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่ถือว่าการทำได้สะดวกทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่นับถือพุทธศาสนาก็คือ “การตักบาตร” เพราะเวลาเช้าภิกษุจะออกมารับบิณฑบาตเป็นปกติ ผู้ที่ต้องการทำบุญตักบาตรจะถือขันข้าว พร้อมทั้งอาหารคาวหวาน และดอกไม้ธูปเทียนคอยอยู่นำบ้าน เมื่อภิกษุผ่านมาก็จะนิมนต์ให้หยุด เมื่อภิกษุเปิดฝาบาตร ผู้ที่ตักบาตรก็ตักข้าวใส่ลงในบาตร พร้อมทั้งอาหารอื่นๆ ส่วนการรับดอกไม้ธูปเทียนนั้น ภิกษุจะหยายฝาบาตรขึ้นรับ การทำบุญตักบาตรเป็นการทำตามอหิชาคัย เพราะไม่มีการกำหนดจำนวนภิกษุและจำนวนอาหารว่าจะต้องมากน้อยเพียงใด

● **ประเพณีขึ้นบ้านใหม่** เป็นประเพณีที่คนไทยนิยมปฏิบัติกัน โดยบ้านใหม่ในที่นี้รวมถึงสถานที่ทำงานใหม่ด้วย เพื่อให้เกิดความสุขและความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งการขอให้ปลอดภัยจากเหตุขัดข้องและรอดพ้นจากอันตราย

โดยทั่วไปการขึ้นบ้านใหม่จะมีการหาฤกษ์ยาม เมื่อได้ฤกษ์ยามแล้ว ก่อนวันงานเจ้าของงานจะไปนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ และฉันภัตตาหารในวันงาน ท้ายพิธีเจ้าของงานจะถวายของแด่พระสงฆ์ จากนั้นพระสงฆ์จะสวดให้พรและประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ถือเป็นเสร็จพิธี แล้วจึงจัดอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน

● **ประเพณีบวชนาค** ผู้ชายไทยเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้ว มีความเชื่อว่าควรบวชเรียนในพุทธศาสนาช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้รับการอบรมให้เป็นคนที่มีจิตใจดีงามและรู้จักบาปบุญคุณโทษ โดยก่อนบวช ๑-๒ สัปดาห์พ่อแม่หรือผู้ปกครองและผู้ที่จะบวชต้องไปหาเจ้าอาวาสของวัดที่จะบวชเพื่อแจ้งความประสงค์ให้ทราบ จากนั้นเจ้าอาวาสก็จะมอบหน้าที่ให้พระรูปใดรูปหนึ่งในวัดเป็นผู้สอนให้ผู้ที่จะบวชชานนาค ก่อนถึงวันบวช ๑-๒ วัน ผู้ที่จะบวชก็จะไปหาพระอุปัชฌาย์ซึ่งเป็นพระที่นำบวชเพื่อรับทราบเวลาและซักซ้อมพิธีต่างๆ และก่อนวันบวชเมื่อผู้ที่จะบวชโกนผมและนุ่งห่มผ้าขาวเป็น“นาค” แล้วมักจะมีพิธีทำขวัญนาค พอรุ่งขึ้นก็นำนาคไปที่วัด โดยมากจะนิยมจัดชบวนแห่ไป เมื่อถึงวัดก็จะแห่ นาครอบโบสถ์ ๓ รอบแล้วจึงนำนาคเข้าโบสถ์ ต่อจากนั้นพระอุปัชฌาย์และคณะสงฆ์ก็จะดำเนินการตามระเบียบของบวชนาคเป็นพระสงฆ์ต่อไป

นอกจากนี้ยังมี“ประเพณีท้องถิ่น” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคอีกมากมาย เช่น

ประเพณีท้องถิ่นภาคกลาง และภาคตะวันออก

ประชาชนในภาคกลางซึ่งรวมถึง ๔ จังหวัดในภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี จันทบุรี ตราด และระยอง ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามประเพณีทั่วไป แต่จะมีรายละเอียดปลีกย่อยเพิ่มเติมไปเป็นพิเศษ เช่น ประเพณีกองข้าวของจังหวัดชลบุรี ประเพณีทำขวัญข้าว ประเพณีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษและผีบ้านผีเรือนต่างๆ รวมทั้งการเข้าทรงในงานประเพณี อาทิ ทรงผีควาย ทรงผีกระดัง ฯลฯ

ประเพณีท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเพณีของชาวอีสานยึดหลักของ“ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” คำว่า“ฮีตสิบสอง” หมายถึงจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติในรูปของงานบุญทั้ง ๑๒ เดือน ได้แก่ เดือนเจียงหรือเดือนอ้าย จะมี“งานบุญเข้ากรรม” เดือนยี่“งานบุญคุณลาน” เดือนสาม“งานบุญข้าวจี” เดือนสี่“งานบุญพระเวส” เดือนห้า“งานบุญสงกรานน้ำหรือสงกรานต์” เดือนหก“งานบุญบั้งไฟ” เดือนเจ็ด“งานบุญข้าสะ” เดือนแปด“งานบุญเข้าพรรษา” เดือนเก้า“งานบุญข้าวประดับดิน” เดือนสิบ“งานบุญข้าวสากหรือกระยาสารท” เดือนสิบเอ็ด“งานบุญออกพรรษา” เดือนสิบสอง“งานบุญกฐิน”

ส่วนคำว่า“คองสิบสี่” และ“ฮีตบ้านคองเมือง” หมายถึงครรลองคลองธรรมหรือแบบแผน

ในการประพฤติปฏิบัติ ๑๔ ประการ เช่น ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน ตั้งแต่เข้ามาใส่บาตร ห้ามเดินเหยียบเงาพระสงฆ์ ให้กราบไหว้บิดามารดา เก็บดอกไม้ธูปเทียนบูชาพระและหมั่นฟังธรรมทุกวัน เป็นต้น ส่วน“คองเมือง” เป็นกฎที่ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องยึดถือ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการปกครอง

ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้

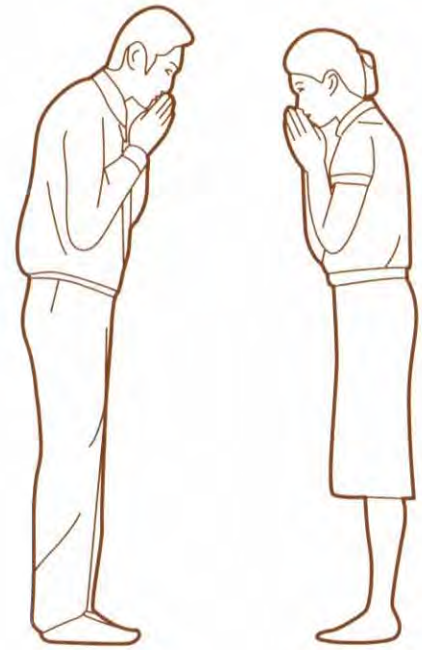
ประเพณีที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์มักเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีแข่งโพนลากพระ จังหวัดพัทลุง งานประเพณีลอยเรือชาวเลของชาวเกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล และอีกหลายพื้นที่ในจังหวัดภูเก็ต จังหวัดพังงา และจังหวัดกระบี่

ประเพณีท้องถิ่นภาคเหนือ

ประเพณีที่สำคัญของภาคเหนือคืองานปอยหลวง คำว่า“ปอย”แปลว่า ฉลอง คำว่า“หลวง”แปลว่า ใหญ่โต งานปอยหลวงจึงแปลว่า งานฉลองที่ยิ่งใหญ่ งานนี้จัดขึ้นเพื่อฉลองวัดวาอาราม เช่น สร้างกุฏิใหม่ ศาลาการเปรียญใหม่ ซ่อมเจดีย์เสร็จ เป็นต้น นอกจากนั้นก็มีประเพณีปอยสังลองหรือบวชลูกแก้ว ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งเป็นวิธีการถวายเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์วิธีหนึ่งที่นิยมมากในภาคเหนือ ฯลฯ

๑

๒

มารยาท

เป็นธรรมเนียมประเพณีไทยอันเกี่ยวเนื่องด้วยการปฏิบัติในอิริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ตลอดจนกรณิกน การพูดจา การแต่งกาย การทำความเคารพ การปฏิบัติตัวในพิธีทางศาสนาและพิธีการต่างๆ แม้เรื่องของมารยาทจะถือเป็นแนวปฏิบัติมาแต่โบราณ แต่ก็ได้มีการดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์สืบมาจนปัจจุบัน

● **การไหว้** เป็นการแสดงความเคารพในลักษณะทักทาย โดยการประนมมือให้นิ้วชิดกัน และก้มศีรษะลง แบบแผนในการทำความเคารพของชายและหญิงจะต่างกัน และจะต่างกันไปตามความสำคัญของผู้ที่ได้รับการทักทาย การไหว้ตามมารยาทไทยต้องปฏิบัติให้เรียบร้อย นุ่มนวลและสำรวม จึงจะถือว่างาม

● **การกราบ** เป็นการแสดงความเคารพด้วยวิธีนั่งประนมมือขึ้นเสมอน้ำผาก แล้วน้อมศีรษะลงจรดพื้นหรือจรดมือของผู้ได้รับการเคารพ การกราบมี ๒ ลักษณะ คือ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ใช้กราบพระรัตนตรัย การกราบจะต้องแบ่มือและให้จุดสัมผัสทั้ง ๕ คือ เข้า ๒ มือ ๒ และหน้าผาก ๑ จรดพื้น ส่วนการกราบผู้อาวุโสและผู้มีพระคุณจะกราบจรดพื้นโดยไม่ต้องแบ่มือเพียงครั้งเดียว ส่วนการกราบพระภิกษุสงฆ์นั้นต้องกราบสามครั้ง การกราบที่ถือว่างามไม่ควรทำซ้ำหรือเร็วเกินไป เวลาปฏิบัติควรทำให้เรียบร้อยและนุ่มนวล

๓

๑ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

๒ การไหว้

๓ การประนมมือ

ยิ้มสยาม

คนไทยให้ความสำคัญกับการรักษาจริยามารยาท ประกอบกับรักความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และมี "รอยยิ้ม" ที่แสดงออกถึงความเป็นมิตร ดังนั้น พลังภาพของ "ยิ้มสยาม" ซึ่งมีน้อยคนเร้นอย่างหลากหลาย จึงมีเสน่ห์และเป็นที่น่าสนใจของผู้ที่ได้พบเห็นเสมอ

เทศกาล

เทศกาลและงานประเพณีจะมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างมาก ต่างกันเพียงว่า "เทศกาล" จะเน้นไปที่ช่วงเวลาที่กำหนดไว้เพื่อจัดกิจกรรมงานบุญและงานรื่นเริงว่าเป็นวันเวลาและโอกาสใดเป็นสำคัญ โดยมีฤดูกาล ประเพณี และความเชื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเทศกาลขึ้น

เทศกาลของไทยจำแนกได้เป็น ๔ กลุ่มได้แก่

- เทศกาลที่มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะมีปัจจัยเรื่องฤดูกาลเกี่ยวกับการผลิตพืชผลทางเกษตรกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เทศกาลวันลิ้นจี่ จังหวัดเชียงราย เทศกาลวันลำไย จังหวัดลำพูน เทศกาลกลางสาด จังหวัดอุดรดิตถ์ เทศกาลมหารกรรมไม้ดอกไม้ประดับ จังหวัดเชียงใหม่ เทศกาลไหม จังหวัดขอนแก่น ฯลฯ

- เทศกาลที่ผสมผสานการละเล่นพื้นเมืองกับความเชื่อทางศาสนา เทศกาลที่เป็นกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ งานแห่เทียนเข้าพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี งานวันสารทเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช งานประเพณีกินเจ จังหวัดภูเก็ต และตรัง เป็นต้น สำหรับงานที่เน้นกิจกรรมการละเล่น ได้แก่ งานยี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่ งานแข่งเรือยาว จังหวัดน่าน พิธีตร และพิชณูโลก งานเผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย งานไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม งานบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร งานแสดงช้าง จังหวัดสุรินทร์ งานว่าวสนามหลวง กรุงเทพฯ งานแข่งเรือกอลและ จังหวัดนครราชสีมา

- เทศกาลที่แสดงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เทศกาลกลุ่มนี้ ได้แก่ งานสัปดาห์สะพานแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี งานแสดงแสงสีเสียงอยุธยาอมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา งานนบพระเล่นเพลง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

- เทศกาลที่แสดงศิลปวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มชน เทศกาลกลุ่มนี้ ได้แก่ งานแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย งานประเพณีบุญกำฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ งานโยนบัว จังหวัดปทุมธานี และสมุทพรปราการ งานปล่อยเต่า จังหวัดภูเก็ต และพังงา

เทศกาลปีใหม่ คนไทยเราถือว่าการขึ้นปีใหม่เป็นโอกาสที่เราจะได้เริ่มชีวิตที่ดีกว่าเดิมในทุกๆทาง ดังนั้นเมื่อถึงวันปีใหม่ เรานิยมทำบุญโดยการตักบาตร ไปอวยพรญาติและมิตรสหาย ขอพรจากผู้ใหญ่ และบางแห่งจัดงานเลี้ยงฉลองกัน ส่วนวันปีใหม่ของไทยนั้นเปลี่ยนไปเป็นระยะ เช่น เมื่อสมัยก่อนคนไทยเรานิยมนับวันขึ้นปีใหม่ในเดือนห้า (เมษายน) แต่ในปัจจุบันได้กำหนดวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ เดือนมกราคม ตามแบบสากล

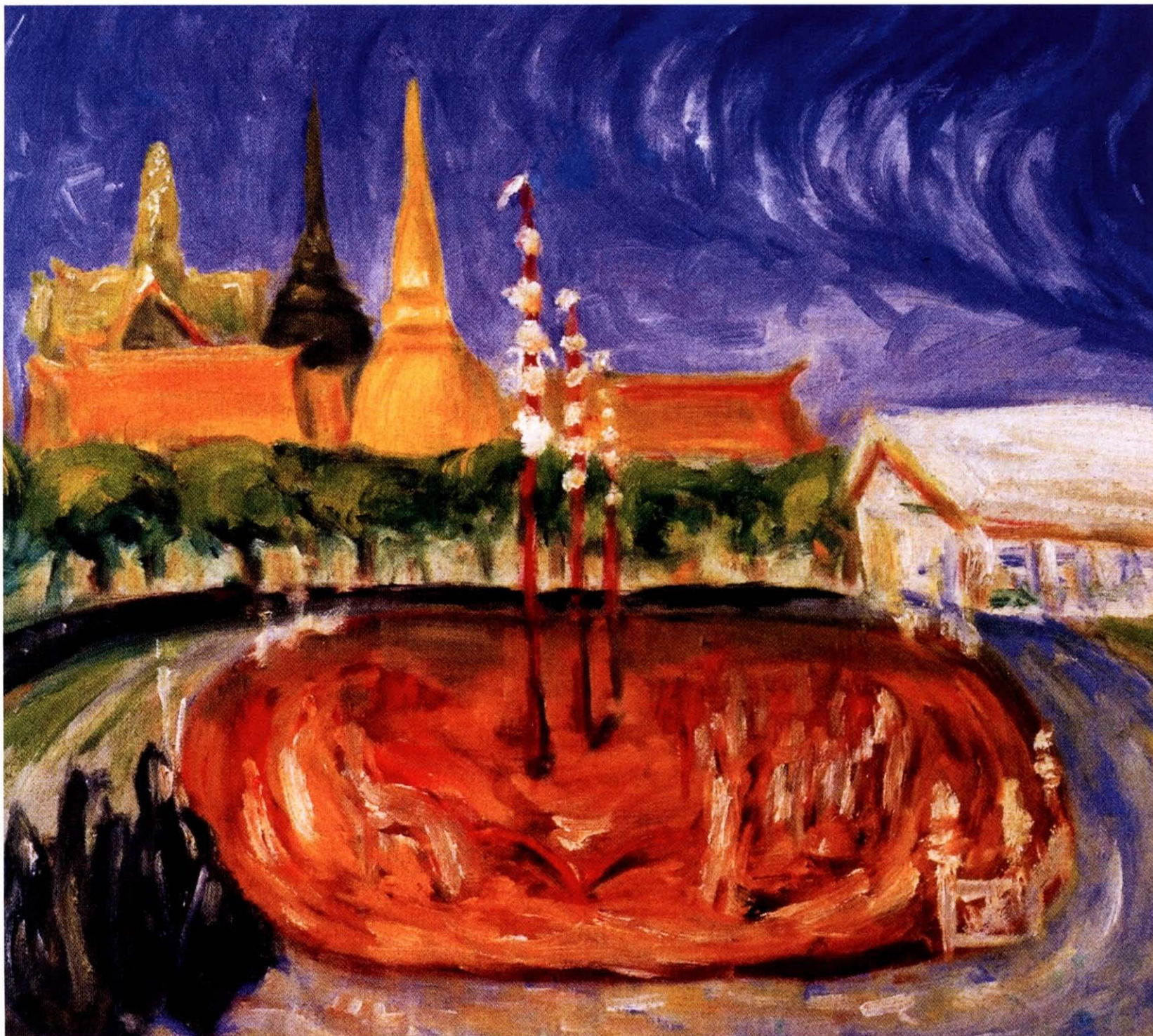
เทศกาลสงกรานต์ สงกรานต์คือช่วงเวลา que เปลี่ยนจากเดือนหนึ่งไปเป็นอีกเดือนหนึ่ง แต่ช่วงสงกรานต์สำคัญในอดีตจะเป็นช่วงเดือนเมษายน เพราะถือเป็นการเปลี่ยนปีไปด้วย เรียกว่า "มหาสงกรานต์" เมื่อถึงวันสงกรานต์คนไทยจะพากันไปวัดในตอนเช้าเพื่อนำอาหารและดอกไม้รูปเทียนไปถวายพระ แล้วอุทิศส่วนกุศลให้ปู่ตายายที่ล่วงลับไปแล้ว จากนั้นจะมีการสงฆ์พระพุทธรูปประจำบ้านเรือนและที่วัด แล้วนำน้ำหอมไปรดญาติผู้ใหญ่ที่นับถือเพื่อขอพร พอบ่ายก็มีการเล่นสาดน้ำกันด้วยความสนุกสนาน มีการปล่อยนกปล่อยปลา ขนทรายเข้าวัดเพื่อก่อเจดีย์ทราย ปัจจุบันชาวไทยถือว่าสงกรานต์เป็น "วันครอบครัว" ด้วย

เทศกาลลอยกระทง ตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ประมาณเดือนพฤศจิกายน เป็นเทศกาลเก่าแก่ของไทย ซึ่งมีคติความเชื่อ

ในงานประเพณีที่หลากหลาย เช่น เพื่อขอขมาพระแม่คงคา เพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากการเสด็จกลับจากเทวโลก เพื่อบูชารอยพระพุทธรูปบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์ ฯลฯ เทศกาลลอยกระทงในปัจจุบัน ประชาชนจะจัดหากระทงที่ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น ใบตอง หยวกกล้วย กระดาษสี ขนบั้ง สำหรับไปลอยในแม่น้ำหรือแหล่งน้ำใกล้ที่พักอาศัย ภายในกระทงจะปักธูปเทียนและใส่ดอกไม้เพื่อเป็นเครื่องบูชาก่อนจะลอยกระทงในแม่น้ำ มักจะมีการอธิษฐานขอให้ได้ในสิ่งที่มุ่งหวัง

เทศกาลแห่เทียนเข้าพรรษา พระสงฆ์ต้องจำพรรษาหรืออธิษฐานว่าจะพักอยู่ประจำ ณ สถานที่ใดที่หนึ่งตลอดระยะเวลา ๓ เดือนแห่งฤดูฝน (ระหว่างเดือนกรกฎาคม - ตุลาคม) โดยไม่ไปค้างแรม ณ ที่อื่น ตามพุทธบัญญัติเพื่อพระสงฆ์จะได้ไม่ไปเหยียบย่ำข้าวกล้าในนาของชาวบ้านเสียหาย จึงนับเป็นโอกาสที่พุทธศาสนิกชนจะมีโอกาสได้บำเพ็ญกุศลมากเป็นพิเศษ ดังนั้น ก่อนวันเข้าพรรษาจึงมีการหล่อเทียนขนาดใหญ่พร้อมประดับตกแต่งเตรียมถวายพระเพื่อใช้ส่องสว่างในช่วงเข้าพรรษา และเมื่อถึงวันเข้าพรรษาซึ่งตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปด หรือประมาณเดือนกรกฎาคมของทุกปี ก็จะทำพิธีแห่เทียนพรรษาไปถวายวัดต่างๆ อย่างครื้นเครง

เทศกาลบุญบั้งไฟ บุญบั้งไฟเป็นเทศกาลดั้งเดิมของชาวไทยอีสานที่ประกอบการเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ โดยจะจัดในราวเดือนหกหรือเดือนเจ็ดในช่วงฤดูกาลทำนาปี ที่มาของเทศกาลคือพิธีกรรมเกี่ยวกับการขอฝนสำหรับการทำนาปีเพื่อผลิตข้าว

๑ จิตรกรรมผีพระหัตถ์ "ไม่ปรากฏชื่อ"
อันสื่อถึงพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
จิตรกรรมผีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒ จิตรกรรมเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน
ที่วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

พระราชพิธีสิบสองเดือน

พระราชพิธี ๑๒ เดือน มีในกฎมณเฑียรบาลมาแต่ครั้งกรุงเก่า ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าจากตำราดั้งเดิมและ ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง แล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เป็นความเรียงอธิบายไว้ ที่สำคัญ ได้แก่

พิธีไล้เรือหรือไล่น้ำในเดือนอ้าย เป็นพิธีเร่งให้น้ำลด เพื่อชาวนาจะได้เริ่มเกี่ยวข้าวไผ่ยุ่งฉาง

พิธีตรียมปวย หรือพิธีไล้ชิงช้า เพื่อสักการบูชาเทพเจ้าที่ทรงดลบันดาลให้พืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์ และเป็นงานเฉลิมฉลองผลผลิตใหม่จากไร่นาที่อุดมสมบูรณ์

พิธีถานยเทาะห์ หรือพิธีเผาข้าว จัดขึ้นในเดือนสาม เพื่อส่งแม่โพสพเทพีแห่งข้าว กลับคืนสู่ถิ่นเดิมหลังจากเสร็จการนวดข้าวและขนข้าวขึ้นยุ้งฉางแล้ว นอกจากนี้ยังมีการเสี่ยงทายว่าพืชพันธุ์ธัญญาหารในปีต่อไปจะอุดมสมบูรณ์และเจริญงอกงามดีเพียงใด

พิธีสัมพัจฉรฉินท์ หรือพิธีส่งท้ายปีเก่า เป็นพิธีประจำปีในคติพราหมณ์ที่ถูกแปลงเป็นพุทธ จัดขึ้นในเดือนสี่ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พระนคร

พิธีสงกรานต์ หรือพิธีรับปีใหม่ เป็นพิธีพราหมณ์ จัดขึ้นในเดือนห้า ทั้งยังมีการทำพิธีต้อนน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งเป็นการต้อนน้ำสาบานของข้าราชการสำนึกว่าจะจงรักภักดีไม่คิดกบฏต่อกษัตริย์

พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ จัดขึ้นในเดือนหก เพื่อเสี่ยงทายความอุดมสมบูรณ์และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ราษฎรที่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ

การพระราชกุศลสลากภัตของหลวง สลากภัตของหลวงเป็นวิธีการทำบุญเลี้ยงพระแบบหนึ่ง จัดขึ้นในเดือนเจ็ด โดยอุบาสกอุบาสิกาจับสลากรายชื่อของพระสงฆ์เพื่อนำภัตตาหารไปถวาย

การพระราชกุศลเสด็จถวายพุ่ม จัดขึ้นในเดือนแปด เป็นการถวายเครื่องสักการะในช่วงเข้าพรรษาแต่พระสงฆ์ ตลอดจนจนการสักการะพระพุทธรูปิมาและพระบรมอัฐิของบูรพกษัตริย์

พระราชพิธีตุลาการ จัดขึ้นในเดือนเก้า เพื่อสะเดาะเคราะห์หรือบำเพ็ญทาน ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติมาแต่ครั้งสมัยอยุธยาตอนต้น

พระราชพิธีสารท จัดขึ้นในเดือนสิบ เดิมเป็นพิธีพราหมณ์ ต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นพิธีในพุทธศาสนา มีการกว่นข้าวทิพย์ที่ปรุงด้วยถั่ว งา นม เนย ฯลฯ เพื่อถวายแด่พระสงฆ์

พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน จัดขึ้นในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินทั้งสถลมารคและชลมารคเพื่อถวายผ้าพระกฐินยังพระอารามหลวงต่าง ๆ

พระราชพิธีจองเปรียง ลอยพระประทีป จัดขึ้นในเดือน ๑๒ โดยพระราชพิธีจองเปรียงเป็นการบูชาเทวดา ส่วนการลอยพระประทีปเป็นการขอขมาและบูชาพระคุณแม่พระคงคา

ความท่าย

๑๑ ...ประเทศนี้มีพื้นที่อันอุดม และไม่จำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่พลิกฟื้นมันเท่าไรนัก เมื่อปลูกอะไรลงไป ก็ดงอกงามดี ดอกไม้นั้นงามและมีปริมาณมากชนิด มีทั้งดอกกุหลาบและดอกดาวเรือง และตลอดปีมี ดอกช่อนกลิ่นอันหอมเย็นกว่าของเราที่กลางชนิดเราก็ดูไม่มีในทวีปยุโรป เช่น ดอกมะลิกับดอกพุดซ้อน เป็นต้น... ๑๑

(นิโกลาส์ แชรแวงส เขียน, สันต์ ท. โกมลบุตร แปล, ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม, พ.ศ. ๒๒๓๑)

๑๑ ...คนที่นี้ดูจะมีความสุขอย่างแท้จริง...สภาพธรรมชาติอันเอื้ออำนวยเปรียบได้กับมารดาที่ปฏิบัติต่อบุตรจนเสียนิสัยและทำทุกอย่างให้พร้อมสรรพ ในป่าอุดมสมบูรณ์ไปด้วยผัก ผลไม้นานาชนิด แม่น้ำ ลำคลองหนองบึงมีปลาอาศัยอยู่ชุกชุม ไม้ไผ่เพียงไม่กี่ต้นก็สามารถนำมาปลูกสร้างบ้านอยู่อาศัยได้อย่างสบาย น้ำที่ไหลท่วมพื้นที่ในบางฤดูช่วยให้ผิวดินมีความอุดมสมบูรณ์เต็มที่ คนจึงมีหน้าที่เพียงไถหว่าน ต่อจากนั้นแสงแดดจะช่วยดูแลให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปด้วยดี ชาวสยามไม่เคยรู้จักหรือรู้สึกถึงความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ ซึ่งสำหรับชาวยุโรปแล้วนับเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับการดำรงชีพของพวกเขา... ๑๑

(อังรี มูโอดี เขียน, ศุกลรัตน์ ธาราคักดี แปล, การเดินทางสู่อินโดจีน ตอนประเทศสยาม, พ.ศ. ๒๔๐๑-๒๔๐๓)

๘๘ ...ประเทศสยามเท่าที่นักเดินทางได้เห็นเพียงแวบแรกที่ปากน้ำก็เป็นตัวอย่างอันงามพอแล้วสำหรับสิ่งอื่นที่จะได้ชมต่อไปจนทั่วประเทศ ตามที่คอนสแตนติโนเปิลมีชื่อว่าเป็นเมืองแห่งสุहर่า กรุงเทพฯก็ควรจะได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งวัด และไม่ใช่แต่ในกรุงเทพหรือจังหวัดใกล้เคียงเท่านั้น ในชนบทอันห่างไกลที่บัดนี้มีคนอยู่เพียงเล็กน้อยหรือเคยมีคนอยู่มาก่อน จะต้องมีวัดพร้อมด้วยพระประธานและหมู่พระพุทธรูป และมีพระเจดีย์นับจำนวนไม่ถ้วนล้อมรอบวัด... ๙๙

(คาร์ล บ็อค, ท่องถิ่นสยามยุคพระพุทธเจ้าหลวง, พ.ศ.๒๔๒๔)

๘๘ ...เราเดินทางผ่านสายน้ำ ผ่านภูมิประเทศที่มีการเพาะปลูกเต็มไปหมดจนไม่เห็นบ้านผู้คน ที่มองเห็นอยู่นี้ ดูสภาพบ้านเมืองก็ยังเป็นป่าอยู่มาก แต่ก็ยังมีผู้คนอาศัยอยู่เป็นระยะๆ เหมือนกัน ธรรมชาติก็ดูจะมีส่วนช่วยเป็นฉากคุ้มกันพวกเขาให้รอดปลอดภัยจากการรุกราน จึงทำให้ผู้คนเหล่านี้ได้ประกอบกิจการงานอย่างอิสระเสรีท่ามกลางแสงอาทิตย์อันแรงกล้า ราชอาณาจักรที่เรียกว่าสยามนี้ไม่มีคนที่มีลักษณะเป็นคนรีบร้อน แต่เท่าที่ปรากฏแก่สายตาของผู้ที่เดินทางเข้ามาถึงก็จะเห็นว่าเป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด งดงาม มีเสน่ห์ และเป็นคนสวยจริง ๆ... ๙๙

(จากบันทึกของเจ้าชาย อี ออกทอมสกี แห่งรัสเซีย คราวตามเสด็จพระราชดำเนินพระเจ้าซาร์นิโคลาสที่ ๒ เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร เยือนประเทศสยาม ระหว่าง พ.ศ.๒๔๓๓-๒๔๓๔)

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ วิมลเกษม. "พัฒนาการของอักษรโบราณในประเทศไทย." **สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒.

การสัมมนาทางวิชาการ **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท ๒๖-๒๘ มีนาคม ๒๕๓๔ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๔.

คณะกรรมการข้าราชการประวัติศาสตร์ไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชจักรีวงศ์กับนครเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๔.

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.๒๕๒๙ เล่ม ๗**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ** ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม ๒๕๓๕.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **ภูมิทัศน์ประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๔.

จิงจาม มาเจริญ. **ธงไทย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๐.

ชนิดา พรหมพิงค์ และทวีศักดิ์ เชื้อกสม. "ธงชาติ เพลงชาติ-สร้าง (รัฐ) ชาติไทย". **ศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ ๒๔, ฉบับที่ ๕ (มีนาคม ๒๕๓๖)

ดนัย ชาญโยธา. **พัฒนาการของมนุษย์กับอารยธรรมในราชอาณาจักรไทย เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไอเดียนส์ไตร์, ๒๕๔๓.

รัชชชัย ตั้งศิริวานิช. **กรุงศรีอยุธยาในแผนที่ฝรั่ง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.

ประเวศ วะสี. **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔.

_____ . "การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น" **การสัมมนาทางวิชาการภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท** กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๔.

ปรามินทร์ เครือทอง. "กว่าจะมาเป็นธงชาติไทย." **ศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ ๒๒, ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๓๓).

เปลื้อง ณ นคร. **ประวัติวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, มปป.

พิริยะ ไกรฤกษ์. **ศิลปะทักซิโด้ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๓.

รัตนกร เครือรัฐ, รองศาสตราจารย์. **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๒๘.

รัตนฤทัย สัจจพันธุ์. **วรรณกรรมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **ปราสาทขอมในดินแดนไทย: ความเป็นมาและข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔.

วรรณิ พุทธาวุฒิไกร. **ภูมิศาสตร์ประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไอเดียนส์ไตร์, ๒๕๓๖.

วิภา เสนานาญ กงกะนันท์. **กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๐.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะทวารวดี: วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๗.

ศิวาพร ณ ถลาง. **ชนชาติไทในนิทาน: แคลลด่วนคดีชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.

ศิลปากร, กรม. **ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ ๒: ภาษาและวรรณคดีกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๕.

_____ . **พัฒนาการอารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๓๖.

_____ . **เรื่องพระราชพิธี**. กรุงเทพฯ: บริษัท เซเว่น พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๘.

_____ . **ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕.

_____ . **มรดกของแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๙.

_____ . **ศัพท์านุกรมโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐.

สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย. **๒๕ ปีซีไรต์ รวมบทวิจารณ์คัดสรร**. กรุงเทพฯ: หน่วยงานสำนักพิมพ์, ๒๕๔๗.

สวัสดิ์ อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.

สันติ เล้าสุขุม. **ศิลปะภาคเหนือ: ทรัพยากร - ล้านนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๘.

_____ . **ศิลปะสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๐.

- ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๙.
- ข้อมูลกับมุมมอง: ศิลปะรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๗.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. แผนทีภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๗.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. แผนที่ประวัติศาสตร์ (สยาม) ประเทศไทย. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชน ปากเกร็ด, ๒๕๕๐.
- สุพิศวง ธรรมพันธ์ุ. ผู้ช่วยศาสตราจารย์. ฟ้าฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ดี.ดี.บุ๊คส์ไตร์, ๒๕๓๒
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ศิลปะขอม. กรุงเทพฯ: องค์การการค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๓.
- ศิลปะในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง&บุ๊ก จำกัด, ๒๕๓๔.
- ศิลปะสุโขทัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒
- ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย: อินเดีย, ลังกา, ขวา, จาม, ขอม, พม่า, ลาว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓.
- ศิลปะสมัยลพบุรี. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.
- สุวิทย์ ทองศรีมาตุ. การศึกษาวิเคราะห์หรืออิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาศาสนาเปรียบเทียบ, ๒๕๒๔. (เอกสารอัดสำเนา).
- เสนอ นิลเดช. ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๒๖.
- ซาร์เชอร์, เทเรซารีค นิล. ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๓-๒๓๘๔ (ค.ศ. ๑๘๔๐-๑๘๔๑) กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. วรรณกรรมล้านนา .เชียงใหม่: สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘.

Zhou, Daguan. A Record of Cambodia: The Land and its people. Chiang Mai: Silkworm Books, 2007.

- <http://www.thaifilm.com/news/Data/asp?id=309>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Nang_Nak
- http://en.wikipedia.org/wiki/Tropical_malady
- http://th.wikipedia.org/wiki/15_คำ_11
- <http://th.wikipedia.org/wiki/ใหม่โรง>
- <http://th.wikipedia.org/wiki/มนต์รักทรานซิสเตอร์>
- <http://th.wikipedia.org/wiki/ฟ้าทะลายโจร>
- <http://th.wikipedia.org/wiki/องค์บาก>
- http://www.thai_otop-city.com/about_thai_otop.asp
- positioningmag.com/magazine/Detail.aspx?id=29581&menu=magazine,atwork
- <http://www.khankluay-themovie.com/News/news/html>
- <http://art.culture.go.th/index>
- <http://www.artanastudio.com/artists/index.php?page=1>

๑ พื้นฐานบ้านเราคือชาวนาน
ทำงานไร่นามาก่อนแล้ว
เป็นปู่เป็นย่าตายายเรา
ปลูกเหี่ยว ปลูกย่าน เป็นบ้านเมือง
เป็นเมืองเรื่องรุ่ง เป็นกรุงไกร
ลูกไทยหลานไทยได้ฟูเฟื่อง
น้ำใจไมตรีมั่นคงเมือง
จากเข็ญมรรพกาลถึงวันนี้

ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ
เอกราช เสกสรรค์ เสกสรรค์
เป็นคั่นคั่น ส่องความงามและความดี
เป็นใจฉายช่วยชีวิตกัน *๑๗๓๓*

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

คำสั่งกระทรวงวัฒนธรรม

ที่ ๒๕๕๐/๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบรรณาธิการหนังสือ เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมไทย

ตามที่ กระทรวงวัฒนธรรม มีกำหนดจัดทำหนังสือ เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมไทย ฉบับภาษาอังกฤษ เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเนื้อหาและข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ มีมาตรฐานระดับสากล และมีความสวยงามควรค่าแก่การมอบเป็นของที่ระลึกในโอกาสต่างๆ ของกระทรวงวัฒนธรรม นั้น

ในการนี้ เห็นสมควรแต่งตั้งคณะกรรมการ ฯ ทำหน้าที่ตรวจแก้ไขเนื้อหาของร่างต้นฉบับหนังสือ Thai Art and Culture ฉบับภาษาไทย และกำหนดรูปแบบในการนำเสนอเนื้อหา เพื่อจัดพิมพ์และเผยแพร่หนังสือดังกล่าวเป็นฉบับภาษาไทย ก่อนจัดแปลและพิมพ์เป็นฉบับภาษาอังกฤษต่อไป

รายชื่อคณะกรรมการ ประกอบด้วย

๑. ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	ที่ปรึกษา
๒. นายวิมลชนะ บุญจับ	ประธานกรรมการ
๓. นายนิติ แสงวัฒน์	กรรมการ
๔. นางสาวอรสา สายบัว	กรรมการ
๕. นางสาวณิธี จิระวัฒนา	กรรมการ
๖. นายวุฒิวัฒน์ จินศิริวานิชย์	กรรมการ
๗. ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ	กรรมการ
๘. นางสุหิณี ยาวประภาษ	กรรมการและเลขานุการ
๙. นางจุฑาทิพย์ โคตรประทุม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐. นางสาววิริยา เทพยกาน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรมไทย

จัดทำโดย

กระทรวงวัฒนธรรม

๖๖๖ ถนนบรมราชชนนี

แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด

กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๘๕๑-๘

Call Center ๑๗๖๕

m - culture.go.th

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ

978-974-638-314-1

พิมพ์ครั้งแรก

มีนาคม ๒๕๕๒

ภาษาไทย จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

(นายธีระ สลักเพชร)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(นายสมชาย เสียงหลาย)

รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร)

คณะบรรณาธิการ

นายวัฒนะ บุญจับ

นายนิติ แสงวัฒน์

นางสาวอรสรา สายบัว

นางสาวเมธินี จิระวัฒนา

นายอุดมรินทร์	จินศิริวานิชย์
นางสุทธีณี	ยวาระประภาส
นางจุฑาทิพย์	โคตรประทุม
นางสาวกীরณีย์	โชติกันตะ
นางสาวสุนัดดา	เจ็ยสกุล
นางสาววีรยา	เทพยายน

ภาพประกอบ

- กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร
- สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร
- สำนักหอสมุดแห่งชาติ
- สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
- สำนักพระราชวัง
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- มูลนิธิวงดุริยางค์ซิมโฟนีกรุงเทพในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
- มูลนิธิสุนทรภรณ์
- มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย
- มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์
- มูลนิธิศาลาเฉลิมกรุง
- โครงการวิจัยกฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- บริษัท มีเดียสแตนดาร์ด จำกัด
- บริษัท รัชดานิรมิต จำกัด

- บริษัท น.ว. อรรถฎีก จำกัด
- บริษัท กันตนา แอนิเมชั่น จำกัด
- บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
- สหมงคลฟิล์ม
- นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)
- โรงเรียนบางกอกศึกษาและบางกอกวิทยาลัยมูลนิธิ
- สมาคมศรีครูสิงห์สภา
- วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร
- วัดอัสสัมชัญ
- โรงเรียนอิสลามสันติชน
- นายสิงห์คม บริสุทธิ์

ออกแบบและจัดทำรูปเล่ม

แผนก Amarin Publishing Services

บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน

กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๙๙๙ ต่อ ๔๑๘๑, ๔๑๘๒

โทรสาร ๐-๒๔๒๒-๙๙๙๙ ต่อ ๔๑๘๕

แยกสีและพิมพ์ที่

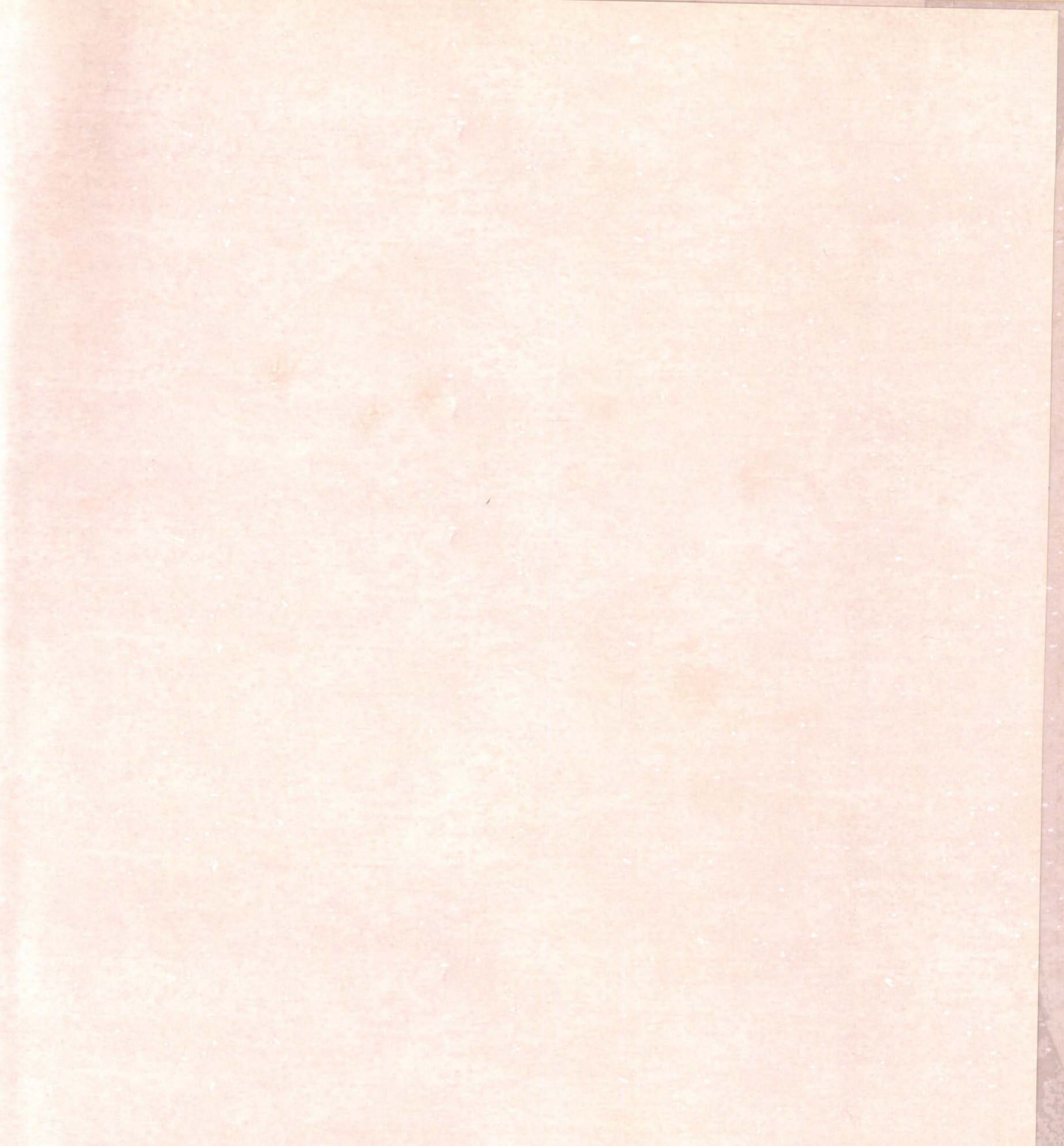
สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์

พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์

(บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๔๘๒-๑๐๑๐

โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕

บ 21834 ฉ.1

DS
568
ว394ศ
2552

กระทรวงวัฒนธรรม.
ศิลปวัฒนธรรมไทย.

